

Троянда і ешафот Олега Криштопи

Олег Криштопа

ТРОЯНДА І ЕШАФОТ ОЛЕГА КРИШТОПИ

Я люблю прозу Олега Криштопи. Любити цю прозу чи бути до неї байдужим, чи ненавидіти її – це передовсім питання віри, питання етичного архетипу чи психотипу можливого читача. Я, сам будучи прозаїком, уже нічому суттєвому не зможу навчити 22-річного Олега Криштопу, бо він є сформованим письменником, із своїм колом улюблених тем та мотивів, із своїми, часто несподіваними для мене, способами їхнього опису. Це класифікується як присутність індивідуального стилю (нехай і архаїчного для когось поняття, але лише воно є аксіомою літературного хисту).

У світі прози Олега Криштопи немає лубково-ефектних інкарнацій героя. Усі провінційні катаклізми, катарсисні паралічі, тихі осяяння та монументальні революції тут відбуваються у перетині людського серця. Одразу згадуються бесіди про кордоцентричний тип українського менталітету, його сентиментально-романтичні підвалини. Очевидно, у цьому теж полягає глибинна, невідчутна на дотик, українськість, а не україномовність, прозових творів Олега. Проте ці твори незмірно далекі від ювілейної патоки високих слів, патріотичного кічу чи національної бутафорії. Вигадане місто Кобилянськ, де географічно існують здебільшого екзистенційно-нещасливі герої молодого прозаїка, виступає тоскним символом провінційної глупоти і периферійної, кумедної чванливості, безнадійної втоми від протистояння нікчемним, жалюгідним місцевим "наполеончикам". Це місто-образ прочитується як зловісний морг-нищитель справжньої, чистої, але нетривкої, слабкої та малоприсади до "активної життєвої позиції", висловлюючись радянським пропагандистським кліше, людини.

Ще один мотив прози Олега Криштопи, до речі чужий і малозрозумілий для мене, — мотив чекання (на Годо?на щастя?на самознищення?), що іноді переростає у найсмутнішу екзистенційну безвихідь, життєвий тупик для його героїв як горезвісний лабіринт, із античного міфу. Лабіринт, із якого немає виходу. Але відсутність зовнішнього виходу ще не означає проповіді неможливості духовного порятунку, не означає апологетизації відсутності душевної пристані для людини, не означає захопленого сектантського ритуалу перед порогом забуття та нічогості.

Бо проза Олега Криштопи – це не садистичні ескапади зі словом, не речництво мізантропійної темряви. Його проза – добра, хай вибачать мені критики таку простеньку дефініцію із царини етики, а не естетики. Його проза наснажена не стільки гримасою розчарування, скільки непідробною та надривною аурую людяності. Мені невідомо вищої літературної чесноти, аніж ця, помножена на талант. Справді, сторінками цієї прози гуляє страх, що налипає на душу, мов порошок провінційного Кобилянська. Але це не декадентська безнадія чорнокровного юнака, не засліплене кокетування із сумом якогось пересічного літературного правнука Бодлера. Це сум, породжений сумними очима і сумною бородою Стефаника. Іноді тривіальна галицька земля – середохрестя торгівельних шляхів та імперій – породжує не лише екстатичну радість фієсти та карнавалу, а й молодих прозаїків, як Олег Криштопа, в чиїх очах застигає пелена метафізичної скорботи...

Нав'язливий мотив висоти, уявне чи реальне падіння із багатоповерхівок, очевидно прочитується як крихкість та марнотність ікарівської мрії. Мрії, у яку абсурдно вірити, але не вірити – ще абсурдніше. Дуже сумний цикл Криштопиних оповідань про Ангела-самогубцю, після прочитання якого незаплановано може потекти щокую катарсисна сльоза, змиваючи лепру компромісного пристосуванства... Пляма, як антинарцисична отрута, але і антиегоцентричний еліксир від душевної амортизації та переродження.

Проза Олега напrawdę наснажена філософським трагізмом, вічнодревнім і вічномолодим.

У дивовижній повісті "113-ий" герой, ізольований та ув'язнений разом із іншими на висотному поверсі хмародеру, не знаходить порозуміння навіть із подібними нещасливцями і входить у роль непідробленого і непідмальованого трагіка. То порозуміння між людьми неможливе, кожна homo sapiens приречена та ув'язнена у сурдокамеру власного тіла та душі, герметично і стовідсотково заізов'язану від інших людських сурдокамер? Відповіді немає, лише звуконепроникність, лише жаский холод мовчання...

Сторінками цієї прози гуляє страх. Не хічківський манекенний страх для купівлі-продажу, не липкий жах пересиченого параноїка. Це страх намацати замість живого і справжнього людського серця зяйливу порожнечу, де із клапанів та аорт випомповано як артеріальну, так і венозну кров; це страх замість потиску теплої дружньої руки зловити потойбічний і байдужий холод потворної кукси. Це страх якогось сірого і рутинного ранку побачити довкола напівзбожеволений світ: садистичну усмішку друкарської машинки, спотворення кольорів докільля і їхнє гідке переродження до кольору солдатської уніформи; окремі гіпертрофовані частини людського тіла; це страх зафіксувати безум...

Сторінками цієї прози гуляє розпач. За люмпенську zdeгpaдoвану людину-тварюку, у котрої вже вгасають усі функції, окрім фізіологічно-найелементарніших ("Сьогодні"). За по-святотатськи поруйновану кимось високу віру ("Похорон друга"). У цьому чудовому оповіданні іноді холодно зблискує скельцями золотого пенсне пані

іронія. Але не вірте Криштопі-іронізатору, — це лише одна із гримас болю...

Театр мазохістичного терзання, старець-збоченець, чорна психологія колективного жаху натовпу, ексгібіціоніст-чорносорочечник, псевдомонументальна гіпертрофованість у викривленому дзеркалі – це теж частина різноретушованих кольорів у спектрі криштопиної прози...

А де ж позитивний герой? Для чого цей жах, розлитий рвано-колотими дозами? Чому майже немає усмішки або хоча би їдкою авторського скепсису? Чи присутня у цій прозі віра, надія, промінчик шансу, а не діагнозу для героя?

Я передбачаю ці, деякі із можливих читацьких запитань. Це проза, відкрита для різночитання, інотрактування, контраверсійного розуміння. Це якнайчесніший і ризикований, без карамельної солодкавості, авторський пошук високих скрижалів етичного – у тобі, у мені, у ньому, у нас.

Абсурдом і жахом долати абсурд і жах. Бути страсотерпцем, виводячи власних героїв на ешафот болю. Очищаючи їх боєм, вірячи, що десь на суперечливому людському шляху росте галюциногенна троянда щастя.

Повірно молодому прозаїку Олегові Криштопі. Повірно його творчому пошукові.

Серпень 2000

СТЕПАН ПРОЦЮК

ВХІД ДО СУРДОКАМЕРИ

Сурдокамера (від латинського *surdus* – глухий) – приміщення, зі звуконепроникними стінами, що служить для проведення фізіологічних, психологічних та інших досліджень в умовах відсутності звукових подразнень.

Інколи мені починає видаватися, що чиниться якийсь жахітливий безглуздий експеримент, збагнути призначення чи зміст якого годі.

Хтось (чи щось) ув'язнив мене у крихітному, схожому на карцер приміщенні з гладкими і липкими, наче шкіра змія чи морського котика, стінами, до яких можна розбити чоло, протерти пальці, зламати зуби...

Бува, прокинешся в абсолютній темряві, дезорієнтований, розгублений та позбавлений тягаря спогадів, і нараз, наштовхнувшись на пітні безмовні межі, жахнешся абсурдності та безвиході свого клаустрофобійного становища.

Це приреченість – померти у замкненості, обмеженості, стислості та чорній тиші. І хоч би що ти робив, як би не потрясав кулаками, не проклинав, не благав – двері не розчахнуться, до середини не просочаться слабкі, але свіжі промінці чийхось доброзичливих голосів та поглядів... Можна трошити себе до цих байдужих холодних стін, можна припадати очима, наче спраглому посеред пустелі до фляги з водою, до крихітних щілинок, крізь які помітно обриси людських фігур, що минають мою темницю у метакоsmічному поспіху. Можна волати до них, мовчати чи плакати – вони, човгаючи повз, не спиняться. Хіба трохи сповільнять крок...

У сурдокамері немає дверей, крізь які коли-небудь можна буде вийти, це – пастка...

**А Н Г Е Л, в якого
не функціонували крила**

ПАДІННЯ АНГЕЛА, в якого не функціонували крила.

1

Вітер прорипів дверима, які ніхто не потурбувався звільнити від тягара передвиборчих оголошень, і нашттовхнувся на сходи, що стрімко збігали додолу з захмарної високості. Вони були крихкими і злопам'ятними: зберігали на собі спогади про мільйони найрізноманітніших кроків: радісних і відчайдушних, знервованих і непевних; вони пам'ятали розтоптані недокурки і поміжслівну слину, пам'ятали вечірні компанії і нічні сварки, пам'ятали серенади і жбурляння посуду, вони несли на собі тягар стін, проточених духом дитячого підліткового бунтівництва; тонкі, припорошені роками криз, сходи володіли таємницями юнацьких поцілунків і гіркотою розлучень, відали сімейними чварами та п'яничими зигзагами; кожний марш мав свою пригоду або й дві, три пригоди, розпачливо-дріб'язкові, якими не переобтяжуються непричетні, як не переймаються вони землетрусами чи потягозрейоксходженнями, автокатастрофами і епідеміями: їх лише дратуватиме невчасно-тимчасовий шум, що майже незмінно, як вірний пес хазяя, супроводжує більшість найнікчемніших подій; і тільки мертві сходи, бездушні залізо-бетонні згини сприймають тавро крові і крапель червоного вина, а згодом очищуються потоками гіркої хлорованої води, яка поволі стікатиме донизу, невдовзі чорніючи та запікаючись під променями викрученої жарівки.

-
Він був незнайомий сходам, його дешеві, затраскані провінційноосіннім багном кросівки вперше торкалися їх шерехатої поверхні, що аж стрепенулася і уважно задрижала під швидкими, але не зовсім певними кроками. Хто це, звідки, навіщо? Його довжелезні кривуваті ноги ковзали на поворотах. Попри передзимовий вогкий холод чоловік був вбраний лише у подерту білу футболку, він дрижав, і дрижав моторошний рахітичний горб у нього на спині.

З кожним подоланим поверхом сходи ставали дедалі крутішими; наче випробовуючи його, вони стрімко, майже прямовисно здіймалися в понадхмар'я, тож патлатому горбаню доводилося допомагати собі руками, щоб, наче скелелаз, дертися далі. Сходи, стурбовані наполегливістю зайди, почали вигинатися, ніби тіло гігантського плазуна, сповзати донизу, немов ескалатор чи конвеєрна гума, однак він вперто та затято драпався вгору.

Нарешті хмародер, чи то втомившись, чи задовольнившись наполегливістю дивака, заспокоївся і вирішив дати спокій і йому.

-
Заhekано втікали кудись хмари: мокрі та брудні; здавалося, що довкола даху все прийшло в рух – небо стрімко вислизало з-над голови, наче велетенське покривало, яке хтось несамовито смикнув, а може, то поплив будинок, здіймаючи поперед себе хвилі розсіченого асфальту і залишаючи позаду шутро-глиняний вир, в якому перемелюються кістяки сотень необачних, випадкових перехожих, уже позбавлених особистих долі, вперше в житті пов'язаних роздрукованою на офсетному папері тупою, гейби душевний біль, статистичною звітністю. Горбаню запаморочилася голова, і він затулив очі долонями.

Він хотів скинути футболку через голову, але, відчувши, що вона зачепилася за

горб, завагався, стишив крок і спинився неподалік від краю даху. Потім вхопив тендітними крихітними пальцями тканину на грудях і рвучко смикнув. Загриміло, немов повернулося літо, білизну прорвала темна тінь, за якою проявилися астенічні ребра, що тремтіли кушниками волосся. Нарешті він впорався з футболкою і скинув її так, як скидають піджак чи сорочку: вивільнив з куцих рукавів руки. Ганчірка, підхоплена потужним холодним потоком, майнула назад, впала в небо, втоплене у ніші між здутих пагорків толі, обернулася кілька разів і спинилася, затуливши чергову водянисту хмару.

Із закривавленої спини у нього стирчали крихітні крильця, які розпір'ювалися подмухами вітру; він йшов, залишаючи по собі пухнастий біло-червоний шлейф. Спинився на межі.

Внизу – панорама смутного скаламученого міста з безліччю люду, до строкатості несхожого, позірно різного... а насправді? Містечко під ногами – наче на дні велетенського акваріуму, можна навіть розрізнити оптичні спотворення, що викликані впливом підводних течій. Вогкі, розм'яклі будівлі на дні, вкриті цвіллю та водоростями забуття; застиглий планктон мурахоподібних різнобарвних істоток, вулиці в обіймах кігтів дерев. Як хочеться злетіти з вежі і забриніти над мізерністю хоробливо-бунтарського будня; випроставши крила, ширяти поміж безбарвних випарів цивілізаційно-урбаністичної діяльності, дихати вільно та легко, згори поглядаючи на безглуздо швидко круговерть повільного, але невпинного помирання.

Адже вони вже мертві, від них смердить гнилизною...

-

-

Він відштовхнувся і канув у прірву, що з силою рвонула йому волосся, засвистівши роздертим повітрям за спиною. Ангел чомусь замахав руками, руками замість крил. Він невтомно і відчайдушно борсався, дивуючись швидкості, з якою наближаються тріщини на асфальті й перспективно перекриваються ближчими коробчини дальших будівель.

Він падав, стрімголов летів додолу, перекидаючись, але все ще змахуючи руками. Нарешті дико скрикнув... Затремтіла будівля, здригнулися сходи, хтось сонно визирнув у вікно. Біля східної, заплямованої нещадними дощами стіни згори донизу над неприродньо розпростертим на асфальті тілом розпорошувався криваво-чистий стовп. Здавалося, що це не пір'їнки, а слід душі, яка відлинає... Затріпотіла крилами, знісшисть над подвір'ям, зграйка переляканих голубів, але мерехтіння їх сріблястих тіл під невпинним рухом блідої небесної ковдри вже не відбивалося у його згаслих очах...

-

-

-

П. С.: Коли усі формальності було залагоджено, а тіло, що його недбало загорнули у простирадло, прибране, щоб не заохочувати цікавості пліткарів та гаволовів, на місці події залишилося лиш трохи мізків та гнучий шматок мідного дроту, з якого покійний змайстрував собі крила...

Снігопад подушкового пір'я вщухав...

ПОХОВАННЯ АНГЕЛА, В ЯКОГО НЕ ФУНКЦІОНУВАЛИ КРИЛА

Як я люблю затишні міські крематорії! Більш ніде так гостро не відчуваєш гармонії цивілізаційних лишків з небуттям, тільки тут досягаєш стану ледь вловимого розведеного смутку, що його викликає (також ледь вловимий) запах горілої плоті.

Щойно захоплений у вир брудного ранковосуботнього старомістя, оточений вогким отруйним дихотінням, що розвінчує таємниці розчавканих сніданків, роблю різкий рух праворуч і, обережно та охайно причинивши за собою двері, опиняюся немов у іншому світі: поважному та тихому, бо жоден звук розпачливо-гамірного довкілля не потрапляє сюди крізь тонке, майже непомітне вхідне скло.

Мимоволі і сам намагаюся ступати якнайобережніше, щоб, бува, не порушити ідилійного спокою. Але моя старанність марна: якийсь строкатий синтетичний килимок тамує звуки кроків, перетворюючи удари підборів у ледь чутне заспокійливе шарудіння. Опинившись тут, і найхолеричніші натури роблять потуги говорити тихо, а декому навіть шепотіння видається вандалістичною непристойністю, тож вони лише безмовно ворухать губами, потверджуючи містифікаційну версію про раптову втрату слуху. Тут тепло, невидимі вогнища розкочегарюють повітря так, що воно аж плавиться, і може тому виникає враження, буцімто потрапив у таємниче підводне царство, де йти стає дедалі важче, адже щільне довкілля гальмує, всотуючи кожен крок, розпливаючись і спотворюючи зображення, нібито на екрані телевізора.

Зали крематорію великі та просторі, що викликає подив і навіть похолодіння страху, бо ззовні приміщення скидалося на крихітну двоповерхово-астенічну пам'ятку архітектури, міцно затиснену в лещата свіжіших, але також порепаних стін. При погляді знадвору у споруді не помітно нічого помпезного чи хоча б величного, натомість всередині "центрального церемонійного будинок м. Кобилянськ" – вершина витонченості та довершеної продуманості. Наприкінці довжилезного вихідного холу з високою жалобною стелею – ненав'язливий, але добрепоінформований службовець у яскраво-чорних аксесуарах, що в разі потреби дозволяють йому залишатися непоміченим, завмерши, немов за командою "струнко!", за столиком в спеціально облаштованій для цього ніші. Та варто йому зауважити найменший вираз розгубленості

на обличчі відвідувача, як він гречно кахикнувши, шанобливо з'являється на світло, готовий надати вам будь-яку потрібну інформацію. Вишукані мармурові сходи, яким вже, здається, понад півтора століття років, ошатним, помірного кольору килимком супроводжують вас догори, де по обидва боки похмурого коридору розчиняються у м'якосутінковому мороці входи до залів, в яких знаходять свій останній прихисток вже гнилі і безтурботні рештки тих, хто був частиною нас самих.

Ще не довівши до пуття організацію життя мешканців міста, влада примудрилася принаймні на той світ спроваджувати їх зручно і лагідно; у цьому місці, де такі навчилися працювати по-новому, майже все продумано до дрібниць, тож і покійники, і їх близькі почувуються максимально комфортно протягом усієї, колись такої виснажливої та неприємної церемонії. Відвідувачі тут, наприклад, дуже зрідка зустрічаються з іншими делегаціями, і тому виникає ілюзія, наче на час ритуалу весь крематорій віддає пошанівок саме вашому небіжчику. Були звісно й недоліки, до яких можна занотувати хіба те, що центральний вхід, крізь який і потрапляли на урочистості близькі та інші причетні, знаходився просто в центрі міста, і масованіші компанії відчували труднощі з крокуванням площею, яка будь-якої пори дня кишіла людом, мов гниле м'ясо – червами. Бракувало також гардеробу: в приміщенні крематорію панувала спекотна задушлива атмосфера, тож по закінченні церемоніалу, коли очманілі відвідувачі приходили до тьми на холодній вулиці, вони раптом починали відчувати, що тіло їхнє просто-таки залите смердючим потом, який до того ж, під поривами крижаного вітру гидотно холодить шкіру.

Я з завмиранням прочинив двері до однієї із зал і розгублено заметався поглядом по незнайомим постатям, що скупчилися ближче до дальньої стіни, тісним півколом відгороджуючи мене від місця священно— дійсва. Монотонне скигління перервалося шморганням, і водночас потилиці над гладко-чорними спинами з анімацією швидкістю змінилися тупо-інстинктивною роздратованою цікавістю у відсутніх очах. Я розгублено всміхнувся, знітившись під пресом колективної не уваги. Чужі, геть збайдужілі погляди проточували мене, незадоволено відштовхували, зневажували і врешті нищили, немов антитіла зайдю-віруса. Потім всі зітхнули і по-ляльковому, шарнірно обернули голови. Зрадливо скрипнули двері, зацокотів під ногами попри обережність гладкий плесовидний паркет, що наштовхнуло мене на здогади, що тут зручніше ходити гуртом, а тому, хто спізнився, ніби в покарання, доводиться полум'яніти від сорому за свою незграбність. Проте я не повинен би був відчувати докорів сумління, адже зовсім не забарився, навпки – прийшов завчасно. І всі ці люди в лискучих, розкішного крою чорних костюмах з однаково смиренно-розсіяними виразами облич, також ця жіка, що голосно сякається у візерунчасту хустинку жалобного кольору, раз-по-раз озираючись в мій бік /варто мені було необережно торкнутися підборами до лакованої дзеркальної поверхні, як я зустрічав її благальний водянистий погляд/, були мені абсолютно незнайомі, і я лиш якось збайдужіло намагався уявити собі мерця, з яким прощався цей люд, а спалахи дратівливої напівцікавості змушували гуркітливими ривками заглиблюватися у похмуро

розпалітровану бляклими вітражами кімнату. Акустика голих гладких стін зрадливо вібрувала лункою абомовнею.

Нарешті вдалося зиркнути понад чиймось чорним плечем туди, де сподівався уздріти тіло, натомість побачив зяйливий прямокутний отвір, звідки пашило пекельним жаром і лунали моторошні скрежетливі звуки, немов там точилася якась непримеренна боротьба, а стражденні душі грішників стогнали, покутуючи посеїбічні насолоди. Нараз все вщухло. Якусь мить присутні навіть чули один одного, а потім знову почався рух: спочатку спроквола, ніби неохоче, як втомлений робітник після перекуру наприкінці зміни, завібрувала підлога, далі – дужче, немов автомобіль під час розгону; з'явилося металічне дзеленчання, що метаморфозилося у монотонний нав'язливий гул. Вглибині ями засвітіло щось схоже на похмурий емальований стіл, яким користуються в лікарнях, а жінка поруч заскиглила гучніше. Забубонів щось священник, засвічений червоно-чорно-жовто-синьою аурою вітражків з дальньої стіни. Він був вбраний у скромний темний піджак невизначного кольору, через що скидався швидше на банального клерка, ніж на духовну особу, і лише характерний комірець хоч якось вказував на його статус. Стіл виринув на поверхню, мов корок з глибин. Там не було нічого, за винятком маленької скриньки, на яку саме втрапляла червона смуга препарованого сонця. Священнослужитель перехрестився сам, потім наклав знамення Христа на пересувну могилку; обережно взяв її до рук, що не тремтіли, ступив кілька кроків назустріч натовпові і урочисто вручив скриньку жінці, що безперервно схлипувала.

Нарешті хтось зважився на перший звук: бухикнув у відталу долоню. Тихо і несміливо пролунала за тим перша репліка, проте це стало сигналом для інших, які боялися порушити мовчанку раніш; всі нараз полегшено зітхнули і почали перемовлятися, спочатку – м'яко і обережно, згодом – захопившись – впіголосу та дещо активніше, позбуваючись нав'язливості архетипних табу; заворушилися, мов хробацтво у прегорнутій землі, почали вбиратися, хоч і було трохи незручно з огляду на вузькість приміщення. Поволі рушили до виходу, стаючи все балакучішими та веселішими, але в міру, почуття якої, всотавши його разом з молоком матері, вони ніколи не втрачали.

Залишилася стояти жінка, розгублена, невпевнена, озираючись, немов в очікуванні поради, яку не міг їй дати ніхто з присутніх; вона жадібно притискала до грудей скриньку з спорохнявілим трупом, і, дивлячись на її довгі кістляві пальці, що судомно увіп'ялися в метал, я нараз пригадав собі інші пальці, з древнього помаранчево-самотинного дитинства, які також притискали до грудей якусь річ. То було, здається, біляве дівчисько, з яким я знався в дитячому садку, таке ж як і я відлюдькувате та сумне, може, саме тому ми трохи приятелювали. Я не пам'ятав ні рис обличчя дівчинки, ні навіть ймення. І хоча її пальці (вони постали переді мною з фантасмагоричною точністю і ясністю, ніби щойно вгледжені), пухкі та короткі, не були анітрохи схожі на кістяшки панни з крематорію, радше навпаки — виглядали зовсім інакше, все ж я відчув дивовижну подібність у тому, як обидві притуляли до серця нікчемний, нікому не потрібний дріб'язок, що проте для обидвох мав якесь особливе

межове значення; вони притискали ці речі розпачливо і несамовито, з останніх сил, готові боронити їх, наче яку реліквію. Я з жалем зиркнув на жінку і подумав собі, що всі знедолені до болю схожі у своїй жалюгідності та мізерності, навіть ті, що колись були найкращими та найвеличнішими. Ніхто ж мабуть не сприйме Ангела інакше, як божевільного чи наркомана, що, зашোকанивши порцію ЛСД, уявив себе птахом і спробував політати...

Жінка стояла просто мене і дивилася у вічі, дивилася поглядом, що нічого не бачив, але благав, дивилася жалібно і плаксиво, так дивиться доведена до відчаю дитина на останнього дорослого, який, ще зміг би їй допомогти, якщо б знав, як це зробити, проте ні він, ні вона не відають: якої саме допомоги вона потребує. Я розгубився, та й як тут не розгубитися, від такого погляду думки розбігаються врізнобіч; плач спотворив правильність її рис, але, попри це, вона видавалася мені гарною, і я, грішним ділом... Але що їй зараз сказати?... Запитати: кого так уміло й компактно вмістили їй у цю скриню? Поцікавитися йменням? Самопочуттям? Раптом мені здалося, що спогади про дівчину з дитсадка, – не випадковість, не проста схожість жестів, адже за стільки років... Здогад сполохано майнув вбік, а я все ще не міг вгадати нічого путнього. Нарешті спромігся:

– Співчу... – тихо пробурмотів я, сподіваючись в такий спосіб чи то розрядити ситуацію, чи відкараскатися від цього погляду.

Але ж хіба такого чекала вона від мене? Хіба не повинен був я взяти її попід руку, впевненим і твердим кроком спрямувати у потрібному напрямку, напоїти кавою з коньяком, розрадити, врешті, позбавити тягара скрині? Хіба не повинен був я забути про нікчемний ритуал спалення бідлахи Ангела заради цієї живої жінки, якій, можливо, я зараз був необхідний, як киснева маска людині, що помирає від ядухи, і – хтозна? – може, вона також потрібна мені? Я не наважився, вкотре не наважився на бодай якусь дію, що руйнувала б стабільність і причинно-наслідкову плинність. Тому що я трохи боягуз...

А вона все ще стояла, вже ні на що не сподіваючись, просто не знала: що їй робити далі, і тому продовжувала стояти. Погляд її дотлівав як вогник багатоватної нитки розжарювання після раптового вимкнення струму. Нарешті знайшовся священник, який швидко зметикував що й до чого; нечутно наблизився до панни, взяв під руку і, докірливо зиркнувши на мене, повів її, безвільну і піддатливу, наче іграшка, до виходу, нашіптуючи щось величне і квазізаспокійливе. Я слідкував за ними і починав жалкувати, що не зробив того, що мусив би зрибити. В той самий час прочинилися бічні двері і до зали занесли Ангела, тобто, – тіло Ангела. Я вкотре подивувався багатовимірності і лабіринтності крематорію, про що ніяк не зважувався (а інколи просто забував) запитати у когось з тутешніх знайомих; все ніяк не міг допетрати: кудю ж заносять тіла? Четвірка ж чорноробів тим часом швидко, але без поспіху наблизилася до столу і недбало жбурнула свою ношу, наче то була не скриня з тілом людини, а, скажімо, ящик з інструментами. Мене аж пересмикнуло від такої байдужості, в мені сполахнув гнів, підсилений тим, що заради того, щоб віддати

останню шану товаришеві, залишився тут. Але я змовчав, лише міцніше стиснувши кулаки.

Чорні гробарі зникли так само непомітно як і з'явилися тільки акустика споруди залишила мені на згадку слова одного з них – найвищого, зі спотвореним від алкоголізму обличчям.

– ... Йдемо перекурим... Ух-х, достало вже це... От, ще один звихнутий – молодий хлоп, кажуть і відомим був...

Я озирнувся, але в залі вже не було нікого, окрім мене та покійника; і зрозумівши це, я на якусь мить відчув безпідставний панічний страх, що штовхав за двері. Проте я стримався, вгамував серцебиття, і, щоб переконати себе у власній хоробрості, впритул наблизився до цинкового півгробку багаторазового використання, послуговування яким входило у комплекс послуг, що надавалися кобилянським крематорієм. Ангел лежав глибоко на дні, як немовля у колисці, майже голий, з неприродно, по-дитячому зігненими ногами, які, за висновками судмедекспертизи, були переламані одразу в 13 місцях. Його ребра рахітно випиналися крізь шкіру, наче дуги крізь тент над кузовом автомобіля. Перекошене, якесь поламане обличчя, здавалося, не виражало нічого іншого, окрім несправжньої безтурботності, навіть радості, кутик його уст, за життя постійно опущені дотолу, лише у мить смерті випросталися, розгладивши павутиння передчасних зморшок. І попри все він був сташний, ця мертвотна напівпосмішка не лише не пом'якшувала вираження, (а навпаки – поглиблювала його; переді мною лежав поламаний кістяк, а не Ангел...)

Я торкнувся трямтячими кінчиками пальців, що дрижали сильніше, ніж фалаги, а останні — дужче, ніж долоні, його крихітних рук, хоча не міг собі пояснити: для чого це роблю? , адже напевне розумів, що навіть не з цікавості, бо вже доводилося торкатися мертвих друзів, і я заздалегідь знав, що саме відчую: цей неповторний холодний дотик, проте не зовсім твердий, ніби до змерзлого, крихкого пластиліну. Хтось прочинив двері, і щойно я почув скигління завісами гами, як одразу ж жахнувся, наче робив щось негідне /чи навіть огидне?/ і ступив кілька кроків вбік, відчуваючи, що по-школярськи зашарівся. Повернувся священник, який, вдавши, що не заскочив мене на гарячому, привітно помахав рукою і швиденько зацокотів до свого робочого місця.

– Вибачте, що змусив вас чекати! – гукнув він майже від самого входу і кімната по вінця наповнилася його помноженим голосом, аж задрижала мозаїка вітражів.

– Мусив виконувати свій моральний обов'язок... Інколи й таке буває, – наче виправдовувався переді мною. – Більше не буде нікого?

– Не знаю... Взагалі-то, повинні були б підійти ще кілька його друзів...

– На жаль... Радий би зробити вам послугу, але ми вже і так трохи забарилися – хвилин на 6, ні, навіть на 7 відстаємо від графіку, то ж мусимо надолужувати; адже графік, самі розумієте, річ важлива та потрібна, а у нашій справі – просто незаміна... Ні, такі мусимо починати, як не шкода...

І він почав: швидко бубонів якихось молитов, хрестився, хрестив нерухоме тіло. Зиркнув на годинника, похмуро зітхнув і, розвівши на знак безсилля руками, ніби

вибачаючись, проказав:

- Ну от і все.

Приспів час підводити ризику, це був кінець, кінець тіла Ангела, від якого раптом майнуло паталогоанатомічною байдужістю. Священник знову зітхнув (ох, як мені набридли всі ці їх зітхання та манірне крутіство!), зігнувся і натис на одну з клавіш у блоці управління. Знову мені довелося змусовано відслідковувати занурення стола з тілом у морок, дослухатися до потойбічно-підвального гуркотіння, чекати. Востаннє я мимохідь зиркнув на спокійне, нерухоме обличчя того, з ким мене пов'язувало - навіть не спогади - щось вогоміше та стійкеше до втручань обставин і часу; нарешті помітив дірку в черепі, а проте навіть не здригнувся. Лиш коли язика полум'я жадібно торкалися його скромної плоті, я відчув, як щось обпекло мені серце.

Стіл повернувся на поверхню такий же бездоганний і невтомний, наче державний механізм; тільки от Ангела вже не було зовсім. Натомість дрібніла невелика бронзова урна з дерев'яним корком.

- Візьмете?

Я мовчки підійшов до столу і, обережно торкнувшись посудини пальцями (щоб була не обпектисся), взяв її до рук.

- Шкода хлопця, - дозволив собі стандартне шкодування священник, - та, до речі, коли ж ви вже напишете обіцяну статтю про нас?

- Я... - щось закололо мені у горлі, і на очі виступили сльози, що викликало моє роздратування і обурення: тьху! Ще подумає, ніби мені й справді шкода, а це ж... Але я не знав, що це, - Я вже написав, лишень не друкують. Кажуть, твоя справа хороші некрологи і репортажі, а про решту подбають інші. Самі знаєте, що і як робиться, мушу тішитися тим, що маю, а...

1 В цю мить двері знову нагадали про себе з рипучою наполегливістю, і залу наповнило тяжке засапане дихання новоприбулих, що один за одним з'являлися на плямисто-райдужне світло кімнати крізь невідомість пройми. Це були вони - колишні друзі Ангела, перший з них - по-військовому стрункий, але низький Петро - на кілька миттєвостей спинився просто при вході заблокувавши рух процесії, його погляд сполохано нишпорив залу, але розпорошений вибуховою гамою барв довгий час не міг віднайти шуканих орієнтирів. Нарешті вгледів мене і, пов'язавши це з своєю пристійністю тут, та зрозумівши, що таки не помилився, зраділо посміхнувся і швидко рушив в моєму напрямку, за ним, зберігаючи субординацію та строеву дистанцію, з невідповідним місцю гамором - ще трійця тих, яким він вірив, з якими разом страждав та тішився, які зараз спохопилися і ховають клейкі невідступні докори сумління за іронічно-цинічними масками. Дивлячись на них, я чомусь аж зрадив тому, що вони спізналися, адже таки не встигли побачити його ще раз, не полегшили собі ноші спогадів про забуття.

Вони вишикувалися напроти мене немов розрахунок на розстрілі початку ХХ сторіччя: ворожі невмолимі, перелякані, розгублені. Група проти індивіда, як студенти-посередності проти розумників. Вони вже здогадуються, що спізналися і церемонія

(вони - ці невгамовні зачинщики та учасники всіх епатажних містечкових перформенсів - прогавили черговий ритуал?! Чи ж може це бути?!) минула без них; я бачив відчай і невіру в очевидне, що струмували у їх поглядах і чомусь почувався винним у тому, що не спізнився, що пам'ятав, що був сам... Один - проти чотирьох, з пекучою бронзовою урною під пахою, ніби злодій, якого заскочено на гарячому, один проти гурту, нічим не кращий за них, точнісінько такий, лише самотніший і нещасніший... Мені раптом стало соромно, захотілося втекти, сховатися за спиною святого отця чи в попідстільному пеклі, а ще ця клята урна, Ангеле ...

- Я щось не розумію... - нарешті витиснув із себе Петро, - адже все мало початися опів на 12.

- Рівно о 11.00 - холодно проказав священник, за що я був невимовно вдячний, забувши за попередні неадаптованості, - о 11.30, чергова церемонія.

- Як же ж так?... Ми ж і вінок з собою... - настільки широко засмутився завжди мовчазний Іван, що я почервонів від сорому і шкодувань.

- Хтось повинен нести за це відповідальність! - раптом зірвався з насидженого місця ще один з кампанії, - такий собі Вова, - це просто нечувано! Ми втратили прірву часу! Ми... я вимагаю відшкодувань! Це ж нахабство! Я ... - потім він нараз припинив, вочевидь сам зрозумівши нікчемність та безглуздість подібної поведінки, а може, піддаючись заспокійливому жесту Івана, повна та владна рука котрого м'яко але наполегливо лягла на ліве плече невгамовного оратора-правоборця. Той таки обмяк, стишився.

Мені хотілося стрімглов кинутися на них і, прорвавши стіну тіл, як у забутій дитячій грі дременути до виходу; але я продувжував похмуро стояти напроти, не зважаючи на бодай якийсь крок.

Потім ми таки вийшли, всі разом, хтось ніс вінок, а я бурмотів Петрові щось, що мало б слугувати йому за розповідь про останній ритуал бідаки Ангела.

Надворі було так само гамірно, буденно-яскраво сяяло холодне сонце, нічого наче не трапилося...

Пост скриптум:

Як я люблю затишні міські крематорії, такі лінії, що аж спиняються та тануть сльози, такі теплі і комфортні, що аж не хочеться їх залишати.

-

ОТ ТОБІ Й МАЄШ, АНГЕЛЕ, В ЯКОГО НЕ ФУНКЦІОНУВАЛИ КРИЛА.

От тобі й маєш, Ангеле: маєш доволі симпатичну бронзову урну, презентовану тобі друзями; хороша урна, брате, ти собі не думай, майже за античними зразками. З корком, Ангеле; ми вже подбали, щоб жодна попелинка твоя не розвіялася намарно у цей брудний світ. Це ж прикро, коли попіл, хай навіть цигарковий, втрапляє у багно, аж тоскно стає, як бачиш: крихка спопеліла істотка, що ні-ні та й спалахне, спохопившись, пригадає собі та іншим про колишнє сяйво, торкається липкої та в'якої поверхні, що засмоктує незгірш справжньої трясини; гнана подмухами холоднечі здіймається, але вже не на довго, її останнє порожевіння віддає душком приреченості, клейкий ландшафт присмоктує її, робить тяжкою та неповороткою; деякий час, підтриувана ілюзією допомоги вітру, вона ще борсатиметься, незграбно пересуваючись вздовж поверхні, і вбачаючи у цій профанації схожість з минулою велеччю... а потім... Куди вони зникають, ті тисячі, мільйони опалих попелинок, переквашених грубими підощвами з штучного каучуку?... Ми не відслідковуємо їх наступної долі, як не відслідковуємо перетинів історій, що надокучливо втікають, пов'язаних з тисячами, сотнями тих, що оточують нас, а коли ми опиняємося на їхній дорозі, вони безжально штовхають нас вбік, чи з сотнями тисяч тих, яких відпихаємо на узбіччя долі ми... Та навіть нас самих, приречених на життя, прикутих до нетривкої неменучості надвиснажливим надобов'язком... Отакої, Ангеле, отакої, мій єдиний невірний друже, мій неєдиний недруже, мій... Вибач, Ангеле, вибач мені п'яному за мою слабкість, якої не подужав щедро вділити тобі... Треба долати, братіку, все це треба безсило долати; заплющуємо очі лише на те, щоб знову їх розплющити, бо інакше не можна, доводиться прокидатися; всупереч солодкавості спокою плентаємося брудними шляхами, випещуючи собі свої крила, хай штучні, хай німіцні...

Ох, Ангеле, Ангеле...

2

A H A M H E 3

П Л Я М А

(уривки з роману-анамнезу)

Частина 1. ІНТРОДУКЦІЯ

?№1

Будь-який порух повік був неминуче пов'язаний з плямою: чи щойно розклепивши їх пізнього ранку, чи поринаючи у провалля жахного забуття поміж безсоннями, він бачив лише її — брудну, важку і невідступну, наче думки засудженого до страти останньої ночі, що, раз-по-раз безтямно крокуючи сходами ешафоту, нестерпно добігають кінця...

Інкустована сонячними променями, які зрідка пробивалися до кімнати гейби з казки чи потойбіччя крізь суто карпатські тумани та дощі, пляма здавалася ще моторошнішою і темнішою, контрастно виділяючись з-поміж жовтаво-гнилого фону стелі. Її неприродні клиновидні форми поволі змінювалися, страхаючи своєю непередбачуваністю й живучістю — щодо останньої в нього вже давно залишилося катма сумнівів, що їх необачно розтринькав, бігаючи установами і складаючи до шухляд стоси паперів.

Він зморщив чоло, намагаючись пригадати, коли ж уперше уздрів цього монстра, що ніби кліщ присотався до його зіниць, висмоктуючи — за відсутністю крові — снагу до життя. Тоді це виглядало просто блідою цяточкою в кутку кімнати, яка, варто лиш було її побачити, дратувала зір, вперто і нав'язливо звертаючи на себе увагу. Вона одразу мало не довела його до сказу, вчепившись у сітчатку, мовби нерозважлива рибина у тенета рибалки, і, як йому не кортіло звільнитися, позбутися зайвого тягара,

пляма не зникала, ніби застерігаючи, чи про щось звіdomляючи. Він дивився, як тішиться його Пташка, що віднаходила у холоднечі похмурої кам'яної клітки, яка от-от мала стати їх домом, самі лише переваги, дивився, і не наважувався знищити її нефальшивий ентузіазм та оптимізм своїми прикрими заувагами, проте від цього на душі ставало ще нестерпніше; пляма ж, мов мстива неврастенічна коханка, якою щойно знехтували, різала своєю ще невикритою присутністю очі, усім виглядом даючи втямити, що ніколи не впокориться і довіку звисатиме над подружнім ложем Дамокловим мечем, позбачляючи супокою і міщанської певності. Йому хотілося тішитися разом з дружиною, він навіть намагався зобразити на обличчі бодай спробу посмішки, але це не покращувало його самопочуття, навпаки, будучи нещирим, посилювало роздратування і доводило мало не до розпачу; він вже не міг поглянути у вічі Галі, безпричинно почуваячись винним: чи то в тому, що уздрів пляму, чи в тому, що вгледів її сам, а може в тому, що, побачивши, змовчав, вдавши, що все гаразд...

Пляма була банальним наслідком радянської системи господарювання: вона виникла внаслідок підтікання плоского, як Земля в уявленні пращурів, даху просірілої та просірілої "хрущовки", що ними рясніло місто, як грибами — ліси в чорнобильській зоні.

Втім, йому й на гадку не спадало, що все може виявитися настільки серйозним, неминучим і просто-таки фатальним. Ні Олесь, ні, тим паче, Галя не підозрювали, що плями (яка з'явилася задовго до них, а отже, мала такі певні права на існування тут, принаймні моральні), їм не позбутися, бо вона, мов непереможний онкологічний підвид одразу ж пустила метастази, вкорінівшись у тілах та душах обидвох. Найгірше, що вони не почувалися безсилими, не усвідомлювали своєї приреченості та безвиході становища, наївно вірячи у такі сміховинні заходи, як писання заяв чи, скажімо, забілювання стелі. Пташка стояла на столі, застеленому старими газетами, які Олесь, забувшись, полюбляв перечитувати, і розтирала вапно щіткою, мружачи немов кицька очі; вапно, хляпаючи навсібіч, наче дезінфікована кров, впиалося у її крихітні пальці, роз'їдаючи ніжну, неробітничу шкіру, яку він так любив... Олесь більше покладався на папір, вже знаючи із свого небагатого досвіду, що останній інколи може творити дива, приводячи у добу сучасності в рух ледь не всю планетарну машинерію, проте він, зражений інфантильною наївністю, не відав, що папери, як і люди, мають свою ієрархію, ще більш герметичну та консервативну; до того ж, є речі, які непідвладні словам, і ми, затято та безглуздо продовжуючи вірити у їх магічну непереможність, нічим не різнимось від древнього шамана, що екзальтованими заклинаннями сподівався спинити бурю, чи повернути до життя схололого мертв'яка.

Пляма пробивалася крізь тиньку і вапно, торуючи собі шлях до життя, демонструючи волю до влади, яка не зважатиме на зжовклі, мов перезріле листя аркушики. Якогось ранку, щойно прокинувшись і ще не встигнувши до пуття зрозуміти, де він, і чому поряд немає Галі, відчув, що щось змінилося — цього разу безповоротно й на зле. Але одразу після розпачливого падіння діафрагми та серця, що були викликані дійсністю плями, він полегшено зітхнув, позбувшись нарешті тягара очікування, яке

червом надточувало його сили відтоді, коли їм вдалося ілюзорно усунути цятку на стелі примітивною містифікацією.

За інерцією, демонструючи тим свою цілковиту підлеглість дії законів фізики, які, до слова, вигадані людьми, Олесь ще борсався, поглинаючись бюрократичною рутинною: стовбичив у чергах, шанобливо стукав до кабінетів, якнайобережніше причиняв двері, горлав, доведений до рясного піновиділення з роту, немов при нападі падучки чи сказу. Потім тільки писав листи, зрошуючи їх спочатку кетягами праведного гніву, а згодом наповнюючи лише схололою, як невчасно спожитий сніданок, байдужістю.

Пляма невтомно зростала, відгалужуючись у всіх можливих напрямках, в тому числі й в глибину, множачись і в ньому: прокинувшись вранці, він вже не поспішав схоплюватися на ноги, а безвільно вивчав абрис затьмнення, намагаючись зрозуміти: збільшилося воно чи раптом зменшилося. Але ні сама пляма, ні клімат, приводів для оптимізму не давали — радіо, мов зопсута платівка, незмінно пророчило опади у вигляді дощу, мокрого снігу або чийхось сліз, а у плямі, слідом за кількісними, почалися і якісні зміни: там утворювався грибок. Вона темніла, набрякала вологою, погрожуючи новими нападами задухи чи клаустрофобії, а Олесь безтямно витріщався широкорозплющеними, безбарвними, мов у зомбі, очиськами, оточував себе їдкою димовою завісою, пригадуючи, що колись любив дощі, бо й вона їх любила. Йому чомусь завжди ставало соромно, коли ось так несподівано викривав у собі нікчемне епігонство: перейняті від когось звички, уподобання, фрази або просто жести, слова...

Він здався на поталу плямі, відтак вона, не відчуваючи опору, розвивалася прискорено і агресивно, випотрошуючи йому рештки. Коли раніше, ще за життя дружини, він міг позбутися плями, просто заплющивши очі, то зараз вона переслідувала його і уві сні, гірше: просочившись під ковдри повік, ставала ще нестерпнішою і моторошнішою, оживаючи та набуваючи здатності розмовляти, погрожувати і глузувати з марних спроб втечі.

Втім, траплялося, що на кілька днів опади припинялися, і тоді пляма блякла, немов згасала, як зоряне небо під сонячними променями, даючи змогу віддихатися та перепочити. В такі дні він застигав, стиснувшись від напруження, мовби на перегляді найпримітивнішого трилера, а губи його, порізані сухістю та хворобливим станом, здригалися, пошепки благаючи когось про допомогу. На 3-ій чи 4-ий день без опадів пляма зменшувалася до таких розмірів, що з її існуванням можна було примиритися, тож він, не тямлячись від радості, вибігав надвір, простував до найближчого гастроному і, простягнувши незмінно потворній продавщиці гроші, які бозна-скільки часу накопичував з цією метою, демонструючи нечувано-небачену раніше скаредність; вказував вказівним пальцем на пляшку з горілкою. Повернувшись до засміченого барлогу, починав потроху пиячити, але, щоб не чутися надмір тоскно від тягара самоти, встановлював напроти себе люстерко і, посміхнувшись неголеній мармизі в дзеркалі, та марно дочекавши таку ж її відповідь, робив спробу щось сказати, раптово жахнувшись можливої втрати голосу. Але, щойно переконавшись, що мовні навики ще

не втрачено, лиш трохи погіршилася артикуляція, він протяжно зітхав і робив добрячого смутного ковтка, з кожним наступним похмурніючи все дужче і втрачаючи почуття святочності, що колись, може, й було з ним. Рот та тельбухи опікаються трунком, але одразу ж і терпнуть, немов піддані місцевому знеболенню. Після 7-го — 8-го ковтка він не стримується і починає тихо рюмсати, дозволивши спогадам сплисти на поверхню і заволодіти ним; великі прісні сльози змивають на руду щетину минуле, яке б могло відбутися. Врешті, йому стає себе так шкода, що він схоплюється на ноги і з болісним вигуком гатить стисненою в кулак долонею до стола, який здригається, перекидає пляшку, і, перш ніж наляканий Олесь непідвладними йому руками таки хапає слизького, мов рибина, бутля і повертає йому вертикального стану, на лаковану поверхню вихлюпується трохи прозорої рідини, чимось схожої на сльози, тільки смердючішої...

Потім знову починаються опади, які він навчився передбачати не гірше, ніж озброєні ультрасучасним обладнанням синоптики, які, кажуть, користуються навіть супутниками, чи ті, що страждають ревматизмом, сплачуючи за точність своїх прогнозів болем. Відчувши найменші коливання тиску, які наче артилерійська канонада сповіщають про наближення небезпеки, він втрачено падає на диван, застигаючи під плямою, як кролик, що його загіпнотизовано удавом, усвідомлюючи болісну невідворотність явищ і свою цілковиту неспроможність запобігти їх з'яві. Повітря довкола наповнюється вологою, що, здається, конденсується, скраплюючись на шкірі та стінах, наповнює трахеї, бронхи, нарешті, легені, що вибухають зрідженим кашлем і, вже не спроможні сприймати кисень, задушно стискаються. Олесеве тіло судомно звивається, сподіваючись у якійсь з перекручених поз віднайти хоч кілька атомів повітря, яке позбавить того нестерпного, розривного, ніби патрон, страждання, що впеклося в м'язи і думки, вичавлюючи можливості рятунку. Нарешті він втрачає свідомість, після чого занурюється у морок чергового нічного страхіття, протягом якого продовжує стогнати і марити про цілковитіше, безмежніше забуття, що межуватиме з небуттям.

Напади клаустрофобії починаються, як і черговий "мусонний період", зазвичай вночі. Він прокидається збуджений та стривожений, ніби солдат, котрого зірвано з койки завиванням сирени тривоги, і ще не прийшовши по тями, схоплюється на ноги, готовий чимдуж бігти, рятуючись втечею, хоча вже розуміє, що запізно, бо саме падає перша важка крапля — як завжди на його вікно, приводячи в рух стіни, які починають стискатися, наповнюючись вологою і погрожуючи слизькими набряками. Олесь ціпеніє, відчуваючи нестримне бажання бігти якнайдалі, але не може зрушити з місця, паралізований вибухом страху, що викликаний передусім оживанням плями: монстр у кутку прокидається, починає ворухитися, темніти. Стукіт за вікном дужчає, здається, волога от-от просочиться до кімнати, наповнивши собою куцість захаращеного простору, вона увірветься брудною холодною хвилею, змітаючи все на своєму шляху, і його, Олесь, також: його штовхне на підлогу, притиснувши океанічною масою до дна, і він буде приречений захлинутися в безвихідності кімнати, що перетвориться на

кам'яний акваріум. Аритмічно гупає серце, прискорюючи змерзлу до затвердіння кров, а за спиною вчувається дихання плями: холодне и вогке, від якого шкірою перебігають мурашки, а в області хребта відчувається зуд, який змінюється поколюванням, переростає у дрижання, немов його проелектрофорезили, залоскотавши струмозсудомленням. Йому кортить озирнутися, але страх дужчий цікавості, страх дужчий за все, залишається лиш він один, витісняючи решту почувань та емоцій, і Олесь, затуливши обличчя долонями падає навznak, мріючи про миттєву втрату свідомості, про сон, про кінець світу, що могли б припинити це, позбавити його нестерпності жаху...

А вранці його приводить до тьми мертвотний поцілунок, що прорізає чоло крижаним холодом. Олесь розплющує очі і бачить, як просто над ним сталактитно витягується бридка і хижа крапля, що, перш ніж таки впасти, протнувши йому голову, видовжується, наче звисла змія, яка готується до смертоносного кидка. Але він навіть не намагається уникнути зіткнення, абулійно, непорушно застигнувши під плямою...

Зубний біль вже не додає страждань, навпаки — притлумлює їх, заступаючи собою, і тим на час полегшуючи ношу, що її вже не позбутися довіку, і про яку інколи — хай дуже зрідка — він марить, що то сон, який неминуче повинен щасливо закінчитися — от-от, варто лиш дешицю потерпіти — але в мить настання уявного хепі-енду, коли він таки повертається до реальності з несміливою спробою посмішки, гіркота та біль накочується подвійним валом, і аж кривляться уста, і здригаються очні м'язи, і на обличчі невідь звідки з'являються — чи скупі відчайдушні, а чи рясні відчайдушні — сльози...

Руками, що дрижать, він хапає зі стільця давно не праний, а отже, брудний та пом'ятий одяг, і хутко звівшись на ноги, вислизнувши з-під ковдри, похапцем вбирається, продовжуючи тремтіти і не думаючи ні про що інше, окрім того, що до дантиста він все одно не піде, хай навіть з'являться гроші, і не тому, що зубний біль, який колись, пригадується, видавався найнестерпнішим та таким, що наводить на думки про суїцид, зараз не сприймається інакше, ніж тимчасове полегшення, яке потамовує думки, звільняючи від них, і бодай трохи відволікає од потоку страждання...

Він абулійно сидить край незастеленого ліжка, втупившись у позапросторову точку, лиш інколи приходячи до тями, щоб сфокусувавши зір на освітленій смужці повітря перед ротом, зауважити, чи насправді настільки холодно, що з нього, як з доісторичного локомотива, валять клуби пари.

У кухні, що своєю занедбаністю і спустошеністю нагадує житло алкоголіка, він тулиться до газової плити, ловлячи себе на гадці, до все ще потребує тепла, і обіймаючи себе за плечі перехрещеними руками, гріє воду у проіржавленому холостяцькому чайнику, руки — до чайника, а ноги — до залатаного, мов джинси якого хіппі, радіатора. Потроху починає відчувати власну плоть, розчухрану потоками розталої крові, яку підживлює ріденьким, ледь забарвленим чаєм і сухарями, що їх припасів, як і припасів дешевих безфільтрових цигарок, не вистачить навіть на цей сніданок. Він затягується їдким, смердючим і якимось аж вологим димом, майже тішачись, що не доведеться переходити на самокрутки, які скручують проєкземлені бо-мжі з підвалів та попідбрам'я, загортаючи зелений кошлатий тютюн у обривки старих ніким не читаних газет; не доведеться всупереч черговому зростанню цін, а також всупереч усьому тому нікчемно-тілесному, що ще тліє в ньому, вимагаючи навіть у наймежовіших ситуаціях комфорту та дріб'язкових задоволень...

Дедалі частіше і з кожним наступним разом глибше занурювався він на території спогадів, плутаючись у їх нетрях і ризикуючи заблукати в сполучних тканинах, ба навіть поранитися, бо деякі пустельні ландшафти нагадували мінні поля, скрізь — і тут, і там, — перетяті невидимими для ока дротами, що чатують на саперську помилку: невважений крок або всього лиш необережний порух — й леса, проштрикнувши ногу (аж цвіркне, зацібеніє фонтаном кров) детонуюче здригнеться, і його розчавить, розшматує груба сила, що прихована вочевидь в ньому самому, якийсь інстинкт самознищення, схожий на комп'ютерний вірус, що, попередньо спотворивши, знищує програму, частиною якої — але частиною хибною і згубною — є сам.

Він — хто довго вірив у детермінізм і неминучу раціональність всього об'єктивного, якщо звісно воно — те об'єктивне — існує масправді — все намагався вгледіти у даності певний причинно-наслідковий зв'язок, відшукати у рештках минулого якесь пояснення тому, що з ним відбулося і продовжує діятися. Але як не намагався Олесь складати факти, як не тасував їх, мов картяр колоду, не допасовував лихварськи один до одного, не змінював послідовності вражень, не торкався оголених, як високовольтний дріт,

нервів, не вигадував розпачливо того, чого насправді ніколи не було і бути не могло, не спрощував збайдужіло, забуваючи, щось вагоме; його розум ніяк не віднаходив опори, марнотно метаючись у вакуумному проваллі поміж гострих тягучих стін; він губився і зажурено та безпорадно зиркав навсібіч, шукаючи підказки, напучення чи може просто розради, але неминуче наштовхувався на химерні конфігурації плями...

Може, всьому причиною були гени? походження? яке ілюструвало нервові метання прашурів країною, хоч в тих метаннях і проступала неспростовна цілеспрямованість — мало-помалу вони тяглися на Захід, всупереч будь-яким законам чи обставинам, всупереч притягальності столиці. Йшли, дріботіли, застигали в очікуванні, пручаючись неминучості, але не довго, бо наступне покоління надолужувало згаяне, долаючи подвійну дистанцію. І от кочівництво вивітрилося, ноги, що їх обліпили зразки ґрунтів різних меридіанів так, що за ними можна було б вивчати українську геоархеографію, обважніли і стишилися, впершись нарешті у нездоланну перешкоду — гори...

Частина 2. ПОЧАТОК КІНЦЯ

?№4

Він народився восени того року, коли радянські танки чавили "оксамитову революцію" в Празі, коли саме починався черговий "льодовиковий період", останній за ліком серед офіційно визнаних. Чи не тому так часто вчувалося йому загрозливе чавкання гусені і бряжчання коліс, що змушувало нажахано озиратися і підсвідомо втискати голову в плечі? Чи не тому страх і бажання сховатися за чиймись спинами переслідували його всюди, куди б не потнувся? Чи не тому так нав'язливо бажалося незмінно їхати, зриваючись з ненасиджених місць, раптово схоплюватися, зіскакуючи на ходу з потягів, позапланово змінюючи маршрути, немов плутаючи, як заєць, зацькований хижаками та людьми, сліди? Чи не тому він врешті таки здебільшого скорено повертався, принижено схиляючись перед власною безвладністю?..

Він народився холодної і мокрої осені у маленькому провінційному містечку, що впиралося при русі на Захід у східні підніжжя Карпат, як сходинки ескалатора у залізні зубці холодної підземної підлоги. Воно наче загрузло у пастці межиріччя двох Стрімковод — Білої та Чорної — однаково каламутних, бурхливих і мілких, хоча щовесни і щоосені вони й загрожували місту повенями та наступним нашествям комах з боліт, які утворювалися довкола річищ; влітку переправитися через водянисту

перешкоду можна було й у брід, причому в багатьох місцях — без ризику замочити литки.

Але і саме містечко виявлялося пасткою — необачний подорожній, що не зумів поспіхом прочвалати між вхідними брамами — у старі часи, — чи між масивними бетонними зліпками літер, які в сукупності, наче йшлося про магію називання, озвучували його — нині; — той мандрівник, куди б не лежав його путь, якось непомітно для себе загрузав у багнюці місцевої флегматичності та яловості; здавалося, що за свою понад трьохсотлітню історію містечко й не змінилося зовсім, настільки повільним і грузким малювалося життя тут, воно заколисувало навіть найдієвіших, упирською справедливістю висмоктуючи надмір особистої енергії і розподіляючи його між рештою сомнамбулічних мешканців.

Ймовірно, що своїм існуванням місто завдячувало не найкращій з людських рис — писі, причому писі шляхетській — якийсь із польських магнатів назвав кілька розташованих поряд поселень, що наче належали йому, містом, а місто охрестив на честь щойнонародженого сина — Адамичевом. Історія вперто замовчує незбагненні, як на нинішню логіку, метаморфози, що трапилися з новоутворенням одразу по заснуванні — за яких кілька років Адамичів одержав самоврядування, здобувшись на так зване Магдебурзьке право, і вже ніхто й ніколи не дізнається, що тому посприяло: чи то у пана виникли проблеми з фінансами і, перебуваючи на межі банкрутства, він не міг собі дозволити утримувати ціле місто, чи то шляхтич вперше в житті вчинив на правду шляхетно, чи — що буде до згоди особам романтичним — до справи виявилася причетною жінка, — так чи інак, але формально у мешканців містечка були причини пишатися генетично закладеними, міцними, як царська горілка, демократичними традиціями. Хоча більшості з них на демократію, як на справжню, про яку тільки й чули, так само і на її ерзацверсії, що ними влада час од часу впривілейовувала достойних, було глибоко начхати; вона викликала лише зневагу, бо однолика середньоосвічена маса городян не бачила альтернативи віропідданству, яке звільняло від обтяжливого і неприємного обов'язку думати, дозволяючи щасливо збавитися його, переклавши на вищі й могутніші плечі.

Здається, навіть сторіччя не владні змінити психологію західноукраїнського міщанства — місто неодноразово спопелялося пожежами, регенерувало, гнило, скніло, раптово вибухало, розповзалось навсібіч неоковирними, наче приплюснутими молотом каменяра, хатинами; а за нашість останньої з імперій, пишатися підвладністю яким так любила ця земля, з багна звелися на світ монументальні паралелепіпедні мікрорайони з схожими, мов виряджені в уніформу вояки, бетоно-будівлями (ніхто так не розумів міщанство, як імперії, і любов ця, хоча й не без зауваг, була взаємною – бо попри характерне бурчання, що втім радше скидається на вдоволене муркотіння kota, як на вияв бодай якогось протесту, наше "бюргерство" непримеренне та нещадне до ворогів райху) — але яких би перетворень (чи спотворень) не зазнавали зовнішні вияви міста, душі та думки його мешканців навіть не причепурилися охайністю барвистих, мов карнавальна кулька, слів — вони zostалися точнісінько такими ж жалюгідними і

певними, гонористими і покладистими, обмеженими та заздрісними, лихими та неакуратними, як замазюкані першокласники, що забруднивши руки не вгамуються, поки не залишать своїх відбитків на видноколі докільця. Втім, і з вигляду місто змінилося мало — хіба паралелепіпедні гетто на околицях замінили зруйновані середньовічні мури, страхаючи новоприбулих постсучасною архітектонікою, — а ближче до історичного центру навіть ринковий галас і штовханина натовпу не порушували тяглого провінційного супокою статичності; мляво існували незмінні, як вічність, худі та вузькі провулки, ставав дубки, не витримуючи потали часу асфальт, випиналася набрякла бруківка, блякла фарба розмочених зсірілих будівель. І на додачу багно та курява: здебільшого багно, як рідкісно вірний супутник вологи та опадів у всіх іпостасях — воно продукувалося містом в таких глобальних масштабах, що з лишком вистачило б на десяток таких самих, як це, але навіть бруд сірів у постійному напівморозі днів та каламутнів у розливах рідколітнього снігу; курява здіймалася у рідкісні погодні дні, коли буцімто вяснювалося і свіжий вітер розсував хмари, як новий господар — штори у квартирі, яка похнюпилася від браку сонця, але щойно яскравість барв розпалітрювала і розцяцьковувала смарагдовістю сквери та парки, контрастністю — небо та будинки, як засохлі драгли багна розпорошувалися, і той самий вітер, який оце нещодавно навіював втіху і живчик нового, чистого, зараз перетворювався на ворога — поборника провінційності: курява смерчами злітала в небо, падаючи хмарками на непокрите голови, застрягаючи у волоссі та поміж зубів, налипаючи на оболонки очей та полаковані нігті, вона миттєво розносилася містом, мов радіоактивна хмара чи інфекція, вражаючи всіх та кожного, і чи не вперше зрівнюючи в правах. І місто знову блякло, потопаючи у вихорі цього смогу провінції (кажуть, буцім існує навіть формула провінційності, що виведена звісно вітчизняним вченим, в якій ступінь маргінальності населеного пункту перебуває у прямопропорційній залежності від концентрації пороку у повітрі)...

Не допомогла містові й зміна назви — на догоду якомусь партійному керманічу (що внаслідок чергових перетрубацій всередині місцевого "клану", виринув на поверхню, вивищуючись на постаменті над вчорашніми соратниками, як новоспечений вождь, і виблискуючи дармовим металом, мов тричі посмертно нагороджений військовий герой), вирішили підшукати для міста назву пристойнішу, як покручене, ніби паралічем чи артритом, шляхетське ім'я, — і таки знайшли! бо ж знали як шукати, вишколені системою тої освіти до копіювальної досконалості — ім'я треба замінити призвищем, панське — революційним, осяйним, як лампада Ільїча, що мов наглядацький прожектор вишпортує тебе і з найнепримітнішої нірки, і дарма, що насправді воно не було таким, адже дійсність — це те, що втовкмачено у свідомість мас; пошуки тривали недовго — майже одразу натрапили на місцеву письменницю, яка прожила якось у Адамичеві понад місяць і уславилася ще за життя лівацькими, як на той консервативний час, поглядами, тож не довго думаючи — до того ж якраз трапилася відповідна нагода — святкування ювілею — урочисто перейменували містечко у Кобилянськ...

Але нічого не змінилося — за винятком хіба кількох написів — бо саме місто перейменували аж тоді, коли всередині вже перейменувати було нічого: — так само не вгавали дощі, розмазуюючись під ногами нестравною кашею, так само клубочилася, мов туман, пилюка, ріжучи очі, застрягаючи, ніби рештки печива, у зубах, подразнюючи до солодкавості ніс...

Тож чи міг він не зненавидіти це місто, попри те, що кілька оповідань тієї, чийм іменем назвали місце його ув'язнення, видавалися йому до певної пори незлими?..

Але чи міг, зненавидівши одразу, з першим подихом струєного провінційною затхлістю повітря, не полюбити болісною і збитковою любов'ю?..

Частина 3. Ерос

? №

Жарти, жарти, жарти. Ними просякнута кожна хвилина. Не зникає усмішка, від якої болять м'язи та окреслюються зморшки; намагаєшся висловити якийсь дотеп, але слова тонуть у істеричних нападах реготу . Спазми в животі, орієнтовно у тонкому кишечнику, згинаєшся навпіл, хитаєшся, мов п'яний, не в стані підтримувати вертикального положення.

Сміх був реальністю "до", саме тією відліковою точкою, з якої почався звихрено-звивистий рух донизу; вже й не пам'ятаєш, з чого саме тоді сміялися, швидше, то були якісь дурниці, безглуздя; чи багато треба у тому віці для сміху? – головне розпочати, далі ставатиме все веселіше та веселіше, аж доки не вичерпаються всі внутрішні резерви.

Залишилося відчуття постійної радості, з невеликими паузами для суму. Так було і того дня; сміявся як ніколи, що називається, рвало дах; здається, з колорадського жука, як бактеріальної зброї, а може, й з якогось викладача, — у всіх же є недоліки, які варто лише помітити. Хахахакав твій товариш, хіхіхікав ти, відчуючи утворення зморщок, що простяглися від кутиків рота до носа; і під очима. Ви здригалися, мов матроси на кораблі під час хитаючи, докидали все нових жартів і ніяк не могли спинитися. Аж ось, тебе хтось штуркнув, сказавши навздогін щось образливе. Ти зупинився, став як вкопаний, радість миттєво випарувалася, посмішка ж, наче застигла на твоїх устах, настільки звик до неї, що для того, аби позбутися її, довелося докласти чималих зусиль, напружити м'язи обличчя. Відчув, як стікає під одежею піт, неприємно зволожуючи шкіру, повітря було наповнене звуками, які зливалися у нав'язливий і болісний гул. Це повітря застрягло в роті, розпираючи горлянку, тобі бракло кисню, почував себе тут чужим, немов глядач кінофільму, що надто захопився і став настільки співпереживати героям, що позбувся відстороненості та реальності залу. Задумавшись над якоюсь світоглядною концепцією, напівавтоматично пересувався похмурим коридором.

Це порівнюють з ударом блискавки, спалахом, просвітлінням. Ти ж не відчув нічого незвичного, зайняв постійне місце в глибині аудиторії, витяг з пакету подертий конспект, якусь книженцію, що була абсолютно не пов'язана з предметом наступної лекції... Побачив її. Все ще неприємно кривився від шуму, думав про щось далеке і псевдосерйозне, проте погляду вже не відривав. Начебто ніколи раніше її не бачив; вона сиділа впівоберту до тебе і мрійливо дивилася кудись у порожнечу, що тобі одразу заімпонувало; коротка чорна спідниця, яка загнулася, оголивши тепле бліде стегно, чомусь здалася тобі ознакою легкодоступності. Збудився, мріючи про інтим. Продовжував уважно розглядати, причіпливо, немов у лупу – так розглядають в магазині речі деякі, особливо вередливі покупці... Більше уваги приділяв ганджам зовнішності. Одразу кинувся у вічі пушок над губами. Ця деталь, не така вже й важлива, чомусь посилила твою певність у доступності дівчини. Ти вже хотів її, просто тут, просто зараз, серед цих йолопів, які нічого б і не помітили...

Довге хвилясте волосся природно-каштанового кольору звивисто падало на плечі, приховуючи кутики сумних проникливих очей. Тендітні плечі синхронно здійснювалися та опускалися в такт глибокому заспокоєному диханню, що сповнювало відчуттям злагоди з собою усіх, кого б воно не торкнулося...

Її волосся наближалось; його засліплювало яскраве сонячне проміння. Ніяк не міг пригадати, у що ж вона була вбрана, пам'ятає, здається, лише дешеві та трохи незграбні туфлі вітчизняного виробництва. Від гамору аудиторії боліла голова, а він

уже сідав на парту поряд із нею, шалено намагаючись щось вигадати, якусь зачіпку, привід для початку бойових дій; хотілося бути невимушеним та дотепним... Зараз, коли вже минуло понад 10 років, всі ті амбівалентні переживання — огида від вигляду волосся на ногах, зневага до уявної доступності та бажання, захоплення, навіть захват, страх здатися наївним чи тупим, замилювання її великими, блідо-червоними губами — всі ці чуття та емоції видаються абстрактно-теоретичними, він пам'ятає, що почував це, але навіть запах поту сьогодні для нього — не більше, як словосполучення, а тоді він жахливо соромився цього ледь чутного негігієнічного аромату, від чого пітнів ще дужче.

- Салют! — вихопилося у нього мимоволі, навіть проти волі, голос взагалі був не його...

Вона його не помітила і не почула, продовжуючи дивитися у якісь інші виміри, мріючи чи згадуючи про щось. Пізніше він не раз намірявся запитати її, але так і не наважився. Ця маленька невдача його геть деморалізувала, вибила з колії; він засоромився ще дужче, не наважуючись повторити спробу, клянучи все на світі та намагаючись розв'язати складну дилему: чи варто торкнутися її, щоб звернути на себе увагу. Душу краяла параноїдальна думка — а що, як дівчина лише вдає, що не почула його? Таки смикнув її за рукав, легко і швидко. Вона ледь помітно здригнулася, так здригаєшся, коли тебе раптов відривають від самозаглиблень, повернула до нього далекі відсутні очі незрозуміло-невизначеного, але навдивовиж різкого та глибокого кольору, звела догори брови. На мить їхні погляди перетнулися, але лише на мить, бо він не витримав і відвів очі кудись набік, силувано усміхнувся і повторив:

- Салют!

- Привіт...

На кілька секунд запала тиша — гнітюча мертвотна тиша; здалося навіть, буцімто вмовк увесь світ, прислухавшись до їхніх привітань... Хоча, це він мабуть вигадав згодом. Йому здавалося, що зараз зморозить якусь жахливу дурницю... пауза затягувалася, затягувалася до непристойності, брови незнайомки вигиналися ще запитальніше, різкий пронизливий погляд став іронічним, але в той самий час парадоксально ближчим. Пекло сонце, ще не дуже гаряче весняне сонце; тупа посмішка, як візитна картка, відновлення гамору, намагання вигадати якусь тему для розмови, шалені і безрезультатні. Вже треба було казати хоч щось, байдуже що саме, хай навіть запитати котра година, або попрохати олівця, лінійку чи ще який непотріб. Аж раптом скоромовкою вихопилося:

- Щось тебе раніше тут не бачив...

ЧАСТИНА 4. ТАНАТОС.

? № 55

Гнітила робота, гнітила безглуздістю та неправильністю, гнітила соціальна активність, гнітила тим, що поза фуршетами та високоінтелектуальними розмовами не виявлялося геть нічого - гнітила самотність людини, що потрапила в оточення.

Гнітила сталість і гнітив постійний рух, який, здавалося, не припинявся навіть у недовгі години сну, гнітила динаміка вислизання життя, що не давала можливості отямитися, що нав'язливо виривала з корінням від осмислення, гнітила схожість часового потоку з останніми шаховими партіями, які зрідка ще грали з тестем, настільки ті були швидкоплинними і настільки швидко спорожнювалася від фігур дошка, гнітило те, що час вже не тікав від тебе, а навпаки - пронизував, наче вітер, на повній швидкості дмути в обличчя і не даючи змоги ні віддихатися, ні відпочити.

Врешті, гнітило болісне безсоння, гнітило думками про конечність та смерть. Ти шукав якогось виходу, якогось тлумачення, не міг примиритися з намарністю та безнадійністю, а ще не міг примиритися з тим, що інші можуть із цим примиритися. Зранку була поглянеш на їхні обличчя - рівні такі, гладкі, лише трохи схвильовані черговим підвищенням цін або думками про те, що приготувати на обід; були й інші, яких турбували речі, за їх словами, серйозніші: музика, книги, картини, до таких належала і пташка.

Ти дивився на них трохи отетеріло, не наважуючись запитати: а ви коли-небудь думаєте про смерть? Гнітило те, що знав, що думають. Але зрідка, щоб не травмувати себе незбагненим; ти ж думав про неї багато, тільки те й робив, що думав, що похмуро переводив погляд із однієї речі на іншу, сподіваючись віднайти там порятунок чи хоч якесь пояснення, траплялося знаходив, але ж саме таке - "хоч якесь", недовершеність якого знову гнітила, тож ти шукав іншого, доки не втомив

шисть від намарності своїх потуг, не заспокоював себе рятівним : "подумаю про це згодом, час же у мене ще є"...Тут же з'являлося заперечення, мовляв, часу, може, вже і нема, адже будь-якої миті може трапитися будь-що, будь-яка непередбачувана випадковість - і все, тебе вже... Як це? Але втомлене "ну не буде цього..." вперто відкараскувалося, відкладало рефлексії, а потім боліла голова, ковтав каву, як анестетик, запивав кавою, як як заспокійливим і втішався ліками від безсоння...

Гнітило нерівномірне дихання пташки уві сні, гнітила спека та сухість у роті, гнітило повернення сумних думок, виникала нав'язлива ідея, що осмислення смерті призведе до безсмертя, але якраз осмислення це тобі ніяк не вдавалося, виправдовувався перед собою, що втомлений, що спекотно, що болить голова, а пташці поруч снилося мабуть щось страхітливе, бо вона напружено стогнала та переверталася з боку на бік, а ти повертався до уявлення небуття і розбивався до скель агностицизму, бо ж легко собі уявити світ без себе та людей над прибраною могилкою та вінки, але як уявити відсутність уяви?..

Ти пітнів, починав задихатися, а час, що легким погойдуванням гардин над прочиненими дверями на балкон, нагадував про свій плін, стискав серце страхом наближення старості... і все це знову гнітило...

?№59

Ставало чимраз більше до всього байдуже, з кожним новим днем
апатія відвойовувала у

тебе шмат цікавості та інтенційності, застинала свідомість непроглядною плівкою, послаючись на втому. Все важче прокидався вранці, доводилося докладати чимало зусиль, щоб подолати спокусу знову поринути у позабуттєвий простір, ще більше зусиль вимагало приведення зовнішнього вигляду до загальноприйнятих норм, через що ти люто зненавидів останні. Сприймати світ повноцінно не допомагала навіть кава, навіть вмивання холодною водою - перед холодним душем ти здебільшого пасував, але навряд, щоб і він міг повернути тобі чітке бачення довкілля.

Навіть у самозаглибленнях твоїх зникла чіткість та постійність, пам'ять відмовилася фіксувати миттєві джумки та враження, розфокусований погляд мляво ковзав речами, як незаправлена плівкою камера...

Ти став мало спілкуватися з людьми, оскільки вони втомлювали тебе своєю шумністю, малозначущістю та нав'язливістю, набагато приємніше було залишатися на самоті, коли ніхто не висмоктуватиме життєвих сил дратівливою комунікацією. На роботі ти здебільшого мовчав, стараючись не встрягати у примітивні розмови про спорт та політику, ставив перед собою книгу, маскував її на випадок позапланової з'яви шефа і намагався читати, але написане оминало тебе, ти не розумів змісту слів, вони видавалися чимось загадковим, неймовірним, інколи ти замінював беззмістовне зачитування прискіпливим розгляданням літер, сподіваючись можливо, що загадка змісту знаходиться саме в них; розчарувавшись, ти змінив методологію - тепер ти зупинявся після кожного слова, перечитавши яке кілька разів, намагався уявити його значення образно, аж тоді переходив до наступного, і так далі, нанизуючи напіврозчинені картинки до головного болю, до самозаспокійливості, яка замінювала справжнє розуміння думкою, що ти зрозумів головне спрощено і туманно, але таки зрозумів!, кепським було лише те, що таке розуміння дуже швидко зникало, сукупність образів випаровувалася з пам'яті одразу ж після самоконстатації факту розуміння.

Робота просувалася черепашими темпами, інколи доводилося забувати про всю літературну маячню, хаотично листати папери, щось креслити, шалено терти, писати, помилятися у розрахунках, лаятися і вигадувати значення деяких величин. Шеф усе частіше висловлював своє невдоволення, і хоча й інші працювали не краще, найбільше чомусь перепадало саме тобі; втім, можливо так лише видавалося твоєму враженому самолюбству.

По роботі йти одразу додому не хотілося, і ти ще деякий час блукав вулицями, сьорбаючи пиво, або, за негоди, навідувався до тихої та порожньої кав'ярні, щоб посидіти за вихололою філіжанкою вихололої кави, за давньою звичкою додаючи до напою трохи коньяку і аж тоді спорожняючи горнятко.

Ти тинявся вулицями міста, відраховуючи кроки між ліхтарями та обдертими сл

упами, смачно затягувався цигарками, інколи при цьому туберкульозно закашлювався, невідомо кому чи чому посміхався, похмурнів і далі бездумно волочився у невідомому напрямку, поки не сідав будь-де втомлений.

Ти став уникати спілкування з пташкою, і якщо б ти був на той час хоч трохи спостережливішим, то міг би помітити, що й вона намагалася якомога довше затриматися на роботі, де знайшла собі подругу, з якою проводила левову частку вільного часу. Це неабияк тішило - лиш би не зачіпали тебе, врешті, думав ти, подруга - краще, ніж коханець. Між тим, справжня жіноча дружба міцніла з кожним днем, загартовувалася у плітках та скандальчиках місцево-жіночого значення, які виникали у їх колективі з прогнозованою періодичністю. Якось проте, коли подружки допізна засиділися на кухні і їх голоси, як дзижчання бджіл біля пасіки

, хвилювали та заважали зосередитися, ти з жахом (втім, миттєвозниклим) упіймав себе на думці, що може, все ж краще було би, якби вона завела собі коханця, бо його, треба сподіватися, додому привести не зважилася б, а отже, тобі б дали таки омріяний спокій.

Ви вже віддавна не кохалися, якась незбагненна відчуженість пролягала у складках білизни. З кожним днем її тіло видавалося тобі все примарнішим, сумнівався вже, чи коли взагалі займався з нею любов'ю, пізніше дала знати про себе фізіологія - аж схоплювався посеред ночі зі стогоном, здригався та напружувався, наближався до неї, наче випадково торкався, але подолати невидимого бар'єру не міг, не наважуючись розбудити її, знову таки чогось боячись...

Спливали дні, місяці, роки - мозок все більше запливав жиром, у літню спеку танув і розливався буздумом спокою, взимку ж замерзав, завдаючи гострого нестерпного болю.

Таким ти і прийшов до карколомності неминучості, що не встигла тебе навіть нажахати; ти лише мовчки спостерігав, як змінюються події, так само, як стежив би за перипетіями на широкоформатному екрані.

? №

Блювання має щось спільне з еякуляцією: таке ж напруження наприкінці, такий же могутній потік, який вже не зупинити, як не старайся; таке ж потьмарення свідомості перед виверженням; врешті, саме виверження, і полегшення, яке надходить згодом.

Люди здивовано-осудливо зиркають на тебе: серед заклопотаності чимось своїм вони знаходять місце праведній огиді і безапеляційній, як вирок верховного (Страшного?) суду, думці: "От гидота! Таке молоде, а вже зранку надралося." "Сволота!" – гнівно зиркає переповнена досвідом старість. В когось залишається прикрий осад на цілий день, інші одразу ж забувають неприємну сцену: для чого псувати собі настрій.

Снігу все більше, він вже вкрив тонкою кіркою закрижанілості тротуар, він всюди – під ногами, над головою, довкола. Заметіль заворожує, танок, завихрених, начебто у вальсі сніжинок, привертає увагу до розумопотьмарення, до головокружіння, до нових приступів нудоти, до зрушень у вестибулярному апараті. Хочеться просто сісти на сніг і сидіти, аж доки не настане кінець світу, безконечність, тоху-боху. І будь-що-буде, байдуже, що саме, робити щось вже немає ні сил, ні бажання – лише б перестало нудити.

ЕПІЛОГ ЗВИЧАЙНИЙ

Афекти свідомого, хворе, напівживе ідеальне.

Не-буття, прозорість, ніщо. З безчасово-антиматеріальної порожнечі поступово з'являється колір — яскраво білий. Колір починає рух, окреслюють своє місцезнаходження тіні, сліпуча білизна викривлюється, стає об'ємною, приймає форму кімнати.

У кімнаті сидиш ти, вбраний у вельветовий костюм коричневого кольору, за склянкою червоного вина. Вікно, за яким сліпучий безмежний, наче море після всесвітнього потопу, сніг. Позаду тебе кілька кульманів із кресленнями. Стіл, на якому пляшка червоного вина. Білий колір знову стає надміру яскравим, заповнюючи собою все інше. Здається він випромінює якесь сяяння, щось на зразок оголеного термоядерного реактору, він видається тобі якимось божеством, вищою формою розуму. В ньому розчиняються кульмани, вікно, за яким спливає сніг, підлога кімнати. Але ти все ще бачиш себе серед цього болючого саява. Адже це ти – із втомленою, зафіксованою немов на фотокартці усмішкою. Хоча навряд, залишився лише вельветовий костюм, якийсь несформований образ (а чи спогад) і до болю сліпуча білизна. Біль... Білий біль...він скрізь – в очах, плечах, носі... Ніс? Що це – ніс?.. біль, білий біль...

Повіки ледь здіймаються, білий біль вривається у тебе, щоби зі швидкістю світла наповнити тебе. Він розпливається опіками десь поза тобою, нижче за тебе. Біль болить, як тіло, як виразка, як підшлункова... Він охоплює пустельною пожежею живіт, ноги, шию, пазурами нестерпності впивається у груди, горлянку, мозок...Болить все, біле болить...

Ти болиш, болиш самого себе... Інтелектуальне, бач... Що за невідчепний біль?!

Розплющувеш повіки, щоб знову натнутися на повсюдний білий колір, і лише повіки твої темними руськими рисками розрізають сніжну пустелю... Добре...

Біль без дефініцій. Біль, як єдиносущє, — надзвичайний, ріжучий, колючий, який ніє та ріже, гострий, наче кинжал самурая, тупий, гейби стіна камери, постійний та дискретний... Біль у всесвіті, який скроєний із болю. І волення.

Біль – це життя, яке сплітається у оголених загостреннях нервів... і трохи темряви.

Біль – життя, якого меншає, яке невпинно вщухає... атрофується...

Нема болю – нема життя; якщо вам за сорок, і прокинувшись вранці, ви не відчули болю, — ви померли... Тобі ж, здається, ще немає сороківки...

Шприц наповнюється рідиною, яка збавлює і приносить полегшення, одна з краплин яскраво розбризкується веселкою у одноманітності білої палати, влучивши у промінь сонця... А тепер – спати...

Йдеш сходами, здається, у бібліотеці; назустріч спускається кицька з читального залу, якій неминуче мусиш щось сказати, от лишень що? Хочеш якось зупинитися, бо її очі вже порівнялися з тобою і усміхаються зовсім поруч. Коли ти помер, вона казала, що ти хворий. Нічого не кажеш, тільки озираєшся, щоб востаннє зиркнути їй услід. Продовжуєш летіти догори, що неабияк тебе турбує – ти зовсім не рухаєш ногами, а швидкість підйому небезпечно збільшується, наче тебе підхопив ескалатор. Вона – вниз, ти – вгору. Проте сходи залишаються нерухомими...

ДВІЙКО МОЖЛИВИХ ПОСТЕПІЛОГІВ

ПОСТЕПІЛОГ   № 1

Трагічно-песимістичний.

На похороні були лише близькі: батьки, тесть з тещею. Навіщось притягли малого сина, який ревів, марно намагаючись перекричати завивання вітру, що лютував того дня особливо сильно. У видовбану алкоголіками в промерзлій землі яму опускали труну з твоїм тілом. Поховання відбувалося за християнським обрядом (ніхто ж не знав, що то було самогубство), але за скороченою церемонією – холодно ж...

Тобі стало шкода себе, і ти заплакав...

Не було на урочистій церемонії ані твоїх знайомих-інтелектуалів із артистичного бомонду, ані колишніх колег з роботи, ані твого давнього друга, що саме писав тобі листа зі Львова. Не було нав'язливої коханки, не було й бібліотекарки. Не було некрологу в пресі.

А втім, все це ти вигадав, — тебе просто кремували.

Кінець №1

ПОСТЕПІЛОГ № 2

Оптимістично-драматичний

Прокидаєшся, і зрозумівши це, аж холонеш від страху. Боїшся плями, боїшся нападу клаустрофобії, яка врешті, значно різниться від норми, будучи афективно-патологічною. Твоя клаустрофобія – не страх запмкненого простору, швидше навпаки – страх перед незамкненістю простору, перед шпаринами в дверях та вікнах, перед плямою, яка є зв'язком із довкіллям. Це страх самотника за свою самотність, до якої звик і без якої вже не можеш.

Сьогодні зустрічаєшся з дівчиськом із читального залу, вже втретє. Можливо, востаннє. Ти не можеш спілкуватися з іншими, тобі ніхто не потрібен, окрім тебе самого. Щоб жаліти себе, потрібно бути самотнім, потрібно бути вартим власних жалощів.

Дивишся на себе у люстерко – неголене, вже трохи зморшкувате обличчя; обличчя пораненого професійного самотника, що нездатен уживатися з іншими, байдужого до інших...

Кілька місяців після виписки з лікарні ти провів разом із сином, живучи у тещі та тестя, які дратували люб'язністю та непотрібною ласкою, виводили із себе постійністю свого безглузлого певного у правильності та доцільності існування. Довго витримати не зміг.

На периферії зору з'являється забута було пляма...

К І Н Е Ц Ь

СТО ТРИНАДЦЯТИЙ

1

Найважче завжди ступити перший крок, потім стає легко й просто, вже не потрібно докладати жодних зусиль, ноги самостійно здійснюють завчені рухи, і мені треба лише слідкувати, щоб не збитися з курсу; клята інерційність ще дає знати про себе в мить зупинки, продовжуючи штовхати тіло вперед, та зовсім не зважаючи на мій спротив і наближення прірви; нерешті мені вдається загальмувати, ноги приростають до в'язкого толевого покриття, кам'яніють, в той же час пускаючи міцне органічне коріння вглиб чорної клейкої субстанції; а я можу насолоджуватись ранковою свіжістю, вдихати холодне, аж різке повітря, видихати клуби малопомітної пари; сонце вже зійшло, але його проміння не доходило до мене, гублячись в затуманеній смогом атмосфері; моє зморене тіло тремтіло від кожного пориву крижаного вітру — якби не вітер, то ця місцина на даху була б просто раєм, особливо мені подобалася та своєрідна алея, що простягалася на кілька десятків кроків від виходу на сходову клітку, — надивовиж тонкі берези, здавалося, торкалися своїм верховіттям найнижчих западин

хмар, пара конденсувалася на рухливому, мов післядощове хробацтво, гілляччі і чистими сльозинами стікала зморщеною шкірою передчасно постарілих дерев; але найкрасивіше там було в сонячні дні, тоді, звівши очі до органічного склепіння нерукотворної арки, можна було спостерігати заворожливе мерехтіння, фантазмагоричну сонячно-зелену ілюмінацію. На якийсь час, забувши про нестерпні реалії, уявляв, буцім знаходжуся серед природи, можливо, у якомусь парку, може, — у лісі, або деінде, головне — серед справжньої природи, в справжньому вільному світі; проте забуття тривало лічені миттєвості, потім поверталася правда, здебільшого у інкарнації гелікоптера, гуркотіння якого сповіщало про підвезення чергової партії харчів, ймовірно, бо напевне про мету цих постійних відвідин невідомого нічого, для поінформованості залишаються лише чутки, поголоси без вказівки джерел, хоча й із запевненням про їх достовірність, принаймні — про наближеність до такої; ніяк не можу збагнути цієї дивовижної здатності людей до вигадок, які настільки ореальнюються, що видаються хворобливій свідомості більш справжніми, як безвихідь того становища, в якому всі ми незрозуміло чому та як опинилися. Дивина-новина, переказана товаришем, який в свою чергу, почув її від сусіди, але, розуміючи непевність такого свідчення, потаємним шепотінням натякає на когось значного і впливового, боязко роззираючись, а за ним і всі присутні, які за кілька хвилин зустрінуть ще когось знайомого, "ви не чули?" — виривається в них мимоволі, і навіть найвправніший психоаналітик навряд чи докопається справжніх причин цього масового явища. Та ось у чутті з'являється щось нове, додане замість недоречної, на думку оповідача, дрібниці, хм, а це цікаво, в такому вигляді справа постає перед нами під зовсім іншим кутом зору; гра в зіпсутий телефон продовжується, навіть коли спотворений поголос повертається до одного з авторів небилиці, той уважно слухає, в кількох місцях заперечливо хитає головою, неправильна інтерпритація, — міркує, не заперечуючи, а за деякий час: ви знаєте, друже? і пішло-поїхало, трансформована чутка починає друге коло, хоча навряд, ідеальних кіл у нас звісно не буває, в кращому разі, перед тим як, втомившись, зійти з орбіти, поголос витне в примітивності мізків кострубатого еліпса. Проте навіть забута і набридла розповідь не може залишити меж поверху, вона приречена пліснявіти у обмеженості похмурих катакомбів, бо покинути 113-го не може ніхто, з якоїсь причини ми не потрібні довкіллю, а якщо й потрібні, то саме тут, бо це довкілля чинить нам усілякі перешкоди при спробах (а вони є постійними) вирватись звідси...

Я боюся висоти, цей страх тримає мене на відстані від межі, за якою як видається — нічого, вітер дужчає, наче підштовхуючи мене туди, наче заохочуючи визирнути в інший світ, але я опираюся аж до дрижів в ногах, аж до відчуття їх ненадійності та безсилості. Мене висмикує просто з корінням, я роблю крок в напрямку прірви, серце стискає крижаний холод, страх розповзається мною, маніпулює думками та реакціями, я нажахано роззираюся, розвертаюся і щосили кидаюся до виходу, втрапляю правою ногою в глибоку калабаню, відчуваю, як крізь дірки в шкірі просочується волога, що викликає злісне роздратування, я аж вигукую щось малопрстойне, одразу ж вмовкаю,

наляканий звучанням власного голосу, озираюся — нікого, полегшено зітхаю, гмикаю, вже спокійніше посміхаюся, а голос у мене ще нічогенький, є ще порох у порохівницях!.. Але цей вибух енергії дорого мені коштує, я втомлено спускаюся напівзруйнованими сходами, мріючи про годину сну, а може й про дві години, сновидно плентаюся темним коридором, помічаю кілька постатей неподалік, проте безсилля перемагає цікавість, прочиняю двері, не роздягаючись падаю і надовго відключаюся, відкидаючи думки про потребу працювати, не сьогодні, не сьогодні; але, якщо не сьогодні, то коли? прокинувшись, відчуваю себе ще більш кепсько, ніж перед відпочинком, пригладжую рукою розпатлане волосся, знову застигаю без поруху, причаївшись, прислухавшись. Чую приглушене цокання годинника, яке поступово набуває більшої ваги, його вже чути краще, ніж будь що інше, воно наче наближається, огортає мене, торкається вух ніжним дотиком, проглажує скроні, схиляється над очима і зазирає досередини; фокусую очі так, щоб перетин нормалей, уявно проведених до моїх зіниць, співпав з перетином великої та малої стрілок годинника; все довкола перетворюється на бляклу пляму, залишаються лише стрілки, помічаю їх взаємний рух, велика наздоганяє вайлувату малу, перекриває її та поглинає, в цей час починає змінюватись освітлення, поступово тьмяніє і зарадити цьому немає жодної змоги, залишається лише лежати і не відволікатися на сторонні дрібниці, а слідкувати за рухом стрілок. Намагаюся вловити мить їх накладання, повної ідентичності, в цю мить зіниці раптово розширюються, і западає пільма; я кілька разів розгублено кліпаю, намагаючись призвичаїтися до нових умов, глибоко вдихаю вогке і солоне повітря, вірячи що десь (там., за межею) є й інше, справжніше, якісніше, саме ця думка додає мені сил, напружую атрофовані м'язи, поволі підіймаюся, намацую під ліжком сховок і беруся до роботи.

на засушений експонат з доісторичного гербарію, тож Даня стискав губи так, що вони блідли ще дужче, похитувався як з похмілля... Коридором слід було рухатися обачно, тому що існувала небезпека дверей, які відчинялися назовні, і якимось, коли Даня ще не при звичаївся до лабіринту затемнених катакомб, і йшов попри самісіньку стіну, маючи її за орієнтир, тримаючись за неї пальцями, просто поряд нього з'явилася сліпуча смужка, яка одразу ж майнула кудись вгору і вглиб, передуючи спалахам болю, епіцентри якого містилися на колінах та обличчі, потім заболіла і струшена потилиця, а спалахи потьмяніли і зникли, дозволивши болю блаженною однотонністю розійтися тілом. Це трапилося давно, а Даня ніяк не міг позбутися страху, що от, знову з'явиться біль.

Взагалі-то, біль не був найгіршим, що могло трапитися під час хвороби, його можна було перетерпіти, скрутившись калачиком на ліжку, ще тісніше, ще герметичніше, нарешті, зайнявши ембріональну позу, немов гімалайський йог обхопивши всього себе руками. Коли ж і це не допомагало, тоді ще залишалося зірватися з пружинного ложа і чимдуж рвонути до аптеки, тоді біль виривався назовні, бо наступна його концентрація в по вінця сповненому черепі загрожувала вибухом, голова збільшувалася мов дріждеве тісто, а Даня стискав її руками, намагаючись зберегти цілісність і не зважати на втрати відколених дорогою уламків, але він таки відчував їх, бо разом з втратою кожного такого кавалка, на якийсь час зникала і дешиця болю; наприкінці шляху біль перекидався на руки, струмуючи крізь пробиту ізоляцію черепа, м'язи стискали і корчило, а Даня таки вбігав до аптечної кімнати і щосили видавав якісь звуки, зміст яких вже віддавна знайомий аптекарям, тож вони щойно почувши завивання і "мукання", одразу ж кидалися на пошуки знеболюючого, ... хоч може і не відразу, і не кидалися.

Гірше було з нападами слабкості, які провокували апатію та зневірену яловість, тоді він не міг сконцентруватися на роботі, позираючи кудись вбік, зітхаючи і думаючи, що все це марнота марнот, що він навіть результатів своєї роботи побачити не може, навіщо вона тоді, навіщо витрачатися, перенапружуватися, коли наслідків нама, й хтозна чи коли небудь вони взагалібудуть, хтозна, чи коли-небудь буде щось інше, крім оцих заплутаних і темних коридорів, кубічних кімнат, кубічних наскільки, що жахнувся б і сам Пікасо, доведись йому коротати життя в таких, хтозна...

Цей поверх сягає своїм корінням такої глибини (яка внаслідок усіх оцих малонезрозумілих теорій перетворюється в сиву давнину), що там губиться і спогад про те, як Даня став Данею, хто, коли і чому дав йому це дитяче прізвисько, там же перекручується, блякне і потопає решта спогадів, пов'язаних з їхньою з'явою тут та тими незрозумілими, дивовижними, які відкололи горішній поверх від докільля і продовжують утримувати його у відокремленому стані.

Можливо, колись, вони просто жили тут, бездумно, безвилазно, наче заточенні у свої кубічні бетонні клітки, і пов'язані між собою хіба що незручностями харчування у спільній кают-компанії, яку, знову ж таки невідомо хто, коли чому охрестив цим мореплавським терміном, вони збиралися там групами, уникаючи зайвих розмов зосереджено працювали щелепами і тихо виходили, щоб якомога скоріше заповзти до своїх трохи розігрітих нірок, надійних фортець, за дверима яких відчуваєш полегшення, минулося, жодних нападів, жодних стресів внаслідок контактів з оточенням, нарешті вдома.

А якось виявилось, що щось (чи хтось) знищило частину сходової клітки, яка вела донизу, яка пов'язувала їх з докільям, була єдиним шляхом донизу. Тоді вони зляалися, забали на сполох почали вживати заходів, щодня кожен повинен був відпрацювати годину н розбиранні завалу. Марно.

Можливо все саме так і було.

4

Немовірно тяжко видаватися хворим, коли насправді ти здоровий. Окрім звичайного бажання поводитися природньо, тоді з'являється ще й щось на зразок комплексу симуляції, який постійно тримає тебе у напрузі, — боїшся зірватися і бути викритим, цей страх проте, наче зумисне змушує тебе до ризикованої поведінки, що, мабуть, можна пояснити бажанням психіки уникати напружених станів. У найпростіших ситуаціях, коли ніхто й не звертає на тебе увагу, примудряєшся помітити можливість провалу, і не зробити помилки стоє виснажливо тяжко. Але коли вдаєш не просто хворого, а глухонімого, тоді напруга сягає неймовірно великого значення, кожна секунда життя перетворюється на безнадійно-виснажливу боротьбу з самим собою, це намагання будь-що відвідати своєму образу, яке перетворює навіть не на невротика, а на справжнісінького психопата.

Яка пиха змусила мене колись, в час знайомства з цими людьми, поводитися настільки зверхньо, що вони сприйняли мене за глухого, чому я тоді не обмовився бодай словом, чому підігрував їхньому небажанню мене зрозуміти, на що власне, сподівався, на яких елітарних співрозмовників? Тепер прийшов час покути, гіркої розплати за необачність, я втратив єдиних співрозмовників, які в мене були, є і, можливо, будуть завжди; навіть уночі, уві сні, мене переслідує нестерпне бажання бігти до когось із них і говорити, говорити, а там — будь-що буде, але я все ще стримуюся, все ще знаходжу в собі сили (де вони лишень беруться?) вдавати

апатичного і відгородженого віж усіх стіною звукового несприйняття Даню, якому до всього байдуже, який може вислухати, не зморгнувши оком, і нікому не видасть почутого. Чому вони обирають мене за свого сповідника, який страх, схожий на мій, змушує їх (декого з них) звіряти сувої таємниці мені, чи скажімо, своїм домашнім тваринам?

5

Коли відчиняються двері, раптовий спалах завжди засліплює; навіть якщо готуєшся до нього заздалегіть, все одно не можеш відшукати відповідну мить, щоб вчасно заплющити очі; цей спалах наздоганяє саму твою суть, де б вона не причаїлася в цю мить, він розтинає тебе, пронизує наскрізь, до кісткового мозку, витравлюючи думки, спотворюючи майбутній спогад про це; тоді хочеться гукнути, заволати щосили, сподіваючись, що це допоможе; так горланять, вірячи в порятунок при надзвичайно високих децибелах, але ж насправді навіть найширше роззявляння рота та найгучніший вигук нічого не може змінити, барабанні перетинки не витримують, бризкає кров, а зведене судомами тіло похитується і таки падає... Я кілька разів кліпнув і ступив крок у рябу сліпучість кают-компанії, намагаючись одразу ж повернутися хоча б у півоберту до вікна, щоб більше на страждати від раптової втрати зору, і справді, за кілька секунд (але вже після наповнення звукового фону:

— О, Даня! Гей, Даню! Ходи-но сюди!

одночасно з:

/...до зустрічі наступ.../як тобі це, лю.../я ду.../...ув, що вчора...?/

мої очі при звичаються до тієї близьки, що сяє з вікна і огортає сліпучістю кожен билинку в приміщенні.

— Ага, цілком можливо, що Даня не потрібен тобі для, як це було сказано?, задоволення благодійницьких інстинктів. Може бути, що йдеться про інші інстинкти.

— Що ти мелеш? Ну, що ж він?

Я вже, хоч і мружачись, розрізняю обличчя, мене ще кілька секунд і мені вдаватиметься навіть вирізняти кольори; поки що ж я лише безпорадно озираюся, шукаючи поглядом знайомих, он вони, в найдальшому закутку біля самісінької стіни, де оживає мій страх висоти; привітно махає рукою Юлія, поряд з нею, на весь зріст, Андрон, нетерпляче здійсмає догори праву руку, як завжди трохи сутулиться; я посміхаюся, мимоволі, за звичкою, також махаю рукою, мовляв, все добре, я вас бачу, а ти, друже, можеш заспокоїтися і сісти; цікаво, якого дідька вони залізли в самісіньку глибину? Невже знову обговорюють можливості еміграції? І нащо їм здався я? Слабкість в ногах чомусь особливо помітна, коли за тим, як ти рухаєшся, уважно стежать кілька пар трохи хижих очей, колінний суглоб піддється небаченим навантаженням, нога тремтить, і щоразу, як опираєшся нею до підлоги, відчуваєш страх, що м'язи от-от не витримають; коли впадеш, тоді вже не встати; хтось хапає за

плече, рвучко озираюся, а-а це наш кухар Женя, плескає по плечу, зверхньо, зневажливо; однозвивинний алкоголік із постійними синцями під очима. Легко штурхає в потилицю, нахабно, отак поводяться вони всі, кретини, ідіоти безмозклі; буває аж сльози на очі навертаються, а треба терпіти та посміхатися, така роль, я для них місцевий блазень; особливо образливо, коли якийсь п'яний виродок, що слова без помилки не вимовить, дарма, що німий, обзиває ідіотом, або їх дебілкуваті жарти, просякнуті глумливою злобою, ти ж мусиш зазирати їм до рота і посміхатися, і не плакати, а погляд повинен бути достатньо наївним і щирим, щоб бува не засумнівався ніхто; як це їм подобається: вони обливають тебе помями слів, а ти їм усміхаєшся добродушно, по-кретинськи, в той час як хочеться розірвати ці ненависні задоволені пики, роздерти їх по-гуїнпленівськи, до самісіньких вух... але треба тамувати злість, треба топити її, нейтралізувати якнайщирішою усмішкою і втішатися думкою про втечу та справжніх людей...

6

Їхні сяйливі обличчя, немов оточені витонченою святенницькою аурою, лагідні різьблені усмішки, інкрустація елегантського вбрання, — все це створює оманливе враження справжності і елітарності, наче потрапив до ресторану; дурнуvато посміхаючись, пригадую, чи завжди посміхався так нікчемно і огидно, чи може, колись в доісторичні часи, я вмів бути таким же чарівним і витонченим, як вони зараз, а мої рухи були також плавними і уповільненими, пластичними та естетично довершеними; чи все це псевдоспогади, вигадки, викликані моєю заздрістю, яка, в свою чергу, живиться комплексом неповноцінності та прикрістю нереалізованості прагнень... А ще: виснажлива непевність та втрата чіткого розуміння цих прагнень...

-... Які божевільні ідеї, Енді, — драстично-фальшиво звертається до Андрона Юлія, його кума, — по-перше, це практично неможливо реалізувати; по-друге, жахливий ризик. Я от пригадую Сашу. Пам'ятаєте Сашу? ну того, худого, з 123-го, його повинен знати, тобто, я мала на увазі: пам'ятати, Даня, вони були майже сусідами; та що з нього візьмеш? — безнадійно махає рукою, впершись поглядом мені в рота, але й це не без вишуканості, від чого посмішка моя розливається ще дужче, затоплюючи невисокі береги обличчя і вкриваючи невидющою плівкою очі; а Сашка я таки пам'ятав, - він же був на 101 відсоток впевнений у своєму плані, в останні дні ходив такий щасливий, самовпевнений, самовдоволений, ех,... — зітхає всім тілом, що доводить мене до скаженства хіті, тільки й помічаю при цьому зітханні, що стрясання її непідперезаних цицьок, великих, ледь прихованих; з невидимого радіоприймача долинає жахлива мелодія, яка дратує своєю нав'язливістю, — я його тоді попереджала, відраджувала, ех! — знову цей порух, а я весь напружений, аж здригаюся, дбаючи головним чином про посмішку, — куди там самі знаєте, якщо в когось вже з'явилася нав'язлива ідея, то позбутися її неймовірно тяжко... А чужі поради... то вони навпаки під'юджують, заохочують.

— Чекай-чекай... це випадково не той, що хотів потрапити на гелікоптер разом з поштою?...

- Він самий. Бідненький...

7

День, як потік нестерпної неперервності, протяжністю долає кожен мою думку та кожен мій вистражданий знеболеністю порух, тяжкі гнітючі хмари з розгону врізаються в стіну, роззявляючи перед зіткненням для дужчого ефекту перекошену від люті пашеку, а потім безсилий переляк, і їх розриває на шматки прозоре скло, я спостерігаю за їх агонією, намагаючись вловити саме у цій послідовності якийсь сенс, але нічого не виходить, і я припускаю, що все якраз навпаки, що вони таки ковтають мене, і агонізую я, адже не дарма кожна така атака сповнює мене чимось напівнезбагненим, напівзбагненність чого плутає мислення абсурдною думкою про сенс, в той же час щось полишає мене, вислизаючи крізь плинність думок у проміжках між звивинами.

День тягучий і нестерпний у цій тягучості поглинає мої сили сирістю вітру і незбагненністю часу, а я протиставляю йому свою роботу, рутинну і нікчемну, повільну і дискретну, мляву та непереконаливу, але хай там як — роботу, роботу, яка поглинає все зайве і вбиває розлоги метафізики у самому їх зародку, замінюючи огидні викрутаси справжністю і дією; мене дивує результат, якого я можу торкнутися, який не є думкою, в чому його особлива перевага.

Найгірше, що доводиться робити не те, що б я хотів, мене призначили шевцем, і я змушений шити, проколюю голкою ніжну тонку тканину, раничи її, жалісливо спостерігаючи за кривавим паростком, що вегетативно пов'язує її картате шмаття, задовільняючи мою потребу у бездумковому позачасі.

Я не можу зреалізувати свій план вдень, бо мене можуть помітити і викрити, а значить вони матимуть час підготуватись як слід та перешкодити мені; щодня гелікоптер зависає просто навпроти мого вікна, витріщаючись єдиним своїм оком на кожен міліметр мого тіла і вишукуючи там сліди ересі, відбитки глибинного бунту та підступів до втечі, а я тупувато їм посміхаюся, гаючи час, щоб він не розчавив мене своєю монотонністю і невблаганністю.

А потім приходить таки пора, коли вони вже також втомилися, їм час відпочити, я ж не виказую жодних ознак нетерплячки (хоча всередині у мене все ой як свербить!), і вони віддаляються у темряву іншого, невідомого буття, неспівбуття, а я намацую в темряві клапті тканини, прогладжую їх і пронизую голкою, вони скрикують, а я цікаю: тихо, тихо, тс-с, обережніше; і облизую їх кров зі свого пальця.

Як все ж таки добре, що мені спало на думку сховатися від нав'язливості

спілкування хворобливою личиною, безмовною маскою, хай це було випадково та нестерпно, але в будь-якому випадку це дає мені шанс, якого позбавлені всі інші, ті, хто не може стримати себе і вибівкує частину потаємного іншим, їх зраджують, тому нікому і не вдавалося втекти звідси. Ще до початку спроби вона вже приречена, приречена своєю відкритістю та показовістю; невже ці бовдури ще не зрозуміли цього? Чому вони й далі вважають за потрібне знаходити обраних, вартих їхньої сповіді, чому вони не хочуть збагнути, що це рівнозначно самогубству — відкритися комусь, похвалитися; це значить довести інформацію просто до вух охоронців у гелікоптері, чи не помітив бідолаха Андрон, як зацікавлено наблизився до мого віна гвинтокрил, як схилився набік, уважно дослухаючись. Чому він не вмовк? адже навіть німим не можна довіряти, адже й німі облудники, бо ніякі вони не німі.

Йому, бачте, потрібна мотузка, надійний канат, бовдурові мало було написати про це, залишивши речовий доказ свого безумства, він ще й потвердив голосом, зший мені що-небудь, розмахував він руками; бідолашний дебіл: писати, говорити та ще й допомагати собі жестами і мімікою. Він вважає ідіотом мене, але сам щойно був схожим на вродженого кретина, та він і є кретином... Одначе дивно, я лише на початку відчував трохи зловтіхи, бавлячись з ним у олігофренію. Потім мені стало шкода його.

Якось Даню почала мучити думка про крихкість тіла і відповідно, тотальну незахищеність душі, про це варто було подбати передусім, жодна втеча не матиме успіху, якщо не будуть детально продумані всі механізми захисту і не буде забезпечено надійних тилів.

Душу слід захистити краще — ні груди, ні череп не вселяють оптимізму: надто близько до поверхні. надто ненадійно. Ну чому тіло людини не куля? тоді все було б так просто, душу просто ховаєш у центр цієї кулі — і все, жодних проблем, теперечки не

доберешся.

Але ця довгаста протяжність не має нічого спільного ні з кулею, ні, хоча б, із кутастим кубом. Стоячи перд дзеркалом, Даня уважно вивчав себе, напружено міркуючи і шукаючи найзахищенішого місця, мріючи надійно сховатися та створити певний запас міцності, що допоможе в час рішучих дій...

Намагаючись зазирнути в потилицю своєму відображенню, Даня пригадував Сашка і сумнів... майже бездоганні кути кімнати, в якій завмерли Юлія та Сашко, обійнявшись в погано освітленій частині... А він Даня, де був він? він трохи ревнував, він не міг відірвати погляду від кутикув уст Юлії, помічаючи їх нервові посіпування, якого не міг бачити Сашко, і не лише тому, що тулився губами до її шиї, — він був надто заглибленим у себе, поглед його линув до непевного майбутнього, в якому не буде ні Юлії, ні навіть Данька, який закохано витріщається на неї, жадібно ковтаючи кожну мить, проведену в її товаристві, почувуючись незручно та непевно, коли бачив їхні останні поцілунки... "Може таки...?" — благальне але непевно озвалася Юлія, але Сашко лише похитав головою і підбадьорливо посміхнувся, хоч і через силу, "подбай про Данька" — тихо сказав, вже підводячись, владним відтренованим помахом руки зупинив дівчину, що було кинулась за ним, зробив кілька кроків і зник...

Довгаста тінь перетинала тіло Андрона трохи вище попереку, розриваючи похмуру однотонність весняного ранку, гелікоптер гуркотів зовсім поряд, а чоловік у моїй кімнаті цього, здавалося, не помічав, безтурботно долаючи віддаль від одного кутка до іншого і зовсім не намагаючись стихити голос:

-... навіть не знаю, як це тобі пояснити; бачиш, тут є начебто все для безтурботного існування, я забезпечений більш як достатньо, харчуюся чудово, сам бачив, ще й тобі дещо перепадає, хоч то, швидше завдяки Юлії... Одяг також, бачити ти ж можеш, — він крутнувся переді мною, мов топ-модель, і став наче вкопаний. — але щось душить, чогось не вистачає... наче повітря бракне. І Анна... вона мені давно набридла із своїми сумовитими очиськами, ех... аж самому незручно, та що вдієш?... — ще кілька кроків в легкій задумі, біля вікна:

— знаєш, кожна хвилина з нею виснажує мене до неможливості, інколи заледве стримуюся, щоб не вихлюпнути своє роздратування... Але глянеш на неї, таку сумну і сумирну, й знову стає соромно... Шкодую її, а замінити ніким, втекти від неї нікуди. От і

зараз, ти собі не уявляєш, як вона засмутилася, якими вологими стали її очі.. Не може змиритись з моєю втечею, не хоче залишатися одна... і я її розумію, ти не подумай, я ж не який небудь бездушний жевжик-серцеїд... я деколи ставлю себе... намагаюся поставити себе на її місце. Та й тікаю я з тієї причини, що почуваюся схоже з нею. Мені тут тісно, ти поглянь на них, на ці заплилі жиром, абсолютно не спотворені інтелектом обличчя... а їхні грубуваті жарти та примітивні розмови? ні, це жах! Я терпів достатньо, більше вже просто несила. — намагаюся не дивитися на нього, хоча клята цікавість інколи змушує підвести погляд і прослідкувати за його розгублено-наляканим виразом обличчя; знову втуплююся в шиття, нехитра штука, але чому він не хоче вдатися бодай до найелементарніших засобів конспірації? думаю про штори, а він про щось далеке і неоригінальне, нарешті продовжує свій монолог, — дивно, але ніяк не можу сформулювати того, що мене турбує, чого не вистачає... Може спілкування з відповідними людьми, може вишуканості та елегантності, не знаю, не лише це...

Буває, знаєш, здається, що життя проходить десь там, збоку, проскакує повз нас, оминає нас, а ми опинилися на периферії, наче за межею...

І це лякає, розумієш? — він запитально дивиться на мене, буцімто очікує, відповіді, і я заледве стримуюся, щоб не піддатися спокусі і не кинути йому знічев'я: "розумію", але я лише посміхаюся, як завжди бездумно і бездушно, протикаючи голкою його канат, зшиті докупи простирадла, — ні, ти мене не розумієш?... На жаль, на жаль... ніхто не розуміє. Я й сам себе, якщо бути відвертим, не розумію до кінця, мені бракує визначень, щоб якось описати той стан душі, що зараз... — продовжує говорити, а я пригадую Сашка, такого не схожого на нього, мозчазного, але все ж глибшого, споражнішого чи що, чуйнішого може..

Здається, я зрозумів в чому була головна помилка Сашка. Він не подбав про душу, не захистив її як слід, не затулив масою тіла...

Ляп...ляп...ляп-ляп... ляп-ляп... ляп. Ляк-переляк, ляп-ляп...

Вода; все ж цікаво: чому темрява викликає страх? Ляп-ляп, лял-ляп... Мабуть через невідомість, невпевненість, непевність"... ляп-ляп...

І все ж, зір — найголовніше чуття, ляп-ляп, навіть для глухонімих...Ляп-ляп...ляп-дяп...ляк,ляп — переляп, переляк...

Скільки років прокидаюся я отак щоночі, щоб щільніше закрутити кран і через силу взятися до роботи? ляп-дяп...

Іноді, протикаючи голкою щось тонке і лагідне, я запитую себе: чи не марення все це? чи є насправді шматок парашуту, що охолоджує мені розпечені ноги? ляп-ляп...

Може тому, що Сашко рідко щось говорив, всі його фрази врізалися в пам'ять з особливою сприйнятливостю і виразністю, особливо ті, що були сказані особисто мені. "Коли ми помremo, Данько, все це не матиме ніякого значення. Але доки живі, мусимо щось робити". Трохи банально, та що вдієш, мабуть, він і говорив мало тому, що боявся видатися нецікавим та примітивним, а так, довкола створився певний ореол солідності і багатозначності... Чому ж мовчу я?..

Ляп-ляп, потрібно закінчувати це діло, негайно, за будь-яку ціну; я вже втомився від марної роботи, мені потрібен результат; намагаюся намацати цупкі межі і визначити приблизну кількість роботи, яку ще необхідно здійснити, виражену в помаху руки з голкою; вже небагато, саме склепіння готове, приступаю до виготовлення строп...

І все ж таки, це втомлює, дуже втомлює. Але слід терпіти, хоча б заради здійснення... адже вже небагато залишилося... ляп-ляп... а ті кілька років апатії, коли втішав себе думкою про завтра, минули безслідно і ще більш втомливо...

Ранкова прохолода всуміш з неспроможністю хизуватися та недобрими передчуттями війнула мені в кімнату крізь пори хмурного скла-стіни, тремчу і переводжу погляд з обличчя Андрона на примружені оченята Юлії, він трохи заблідий збуджений постійно рухається, ніздрі під його довгим ромбовидним носом шипляче роздуваються, зітхає; на противагу спокійному спостережливому погляду куми погляд Андрона епілептично метастає кімнатою в пошуках пояснення і відповідей на непоставлені запитання; холодно...

В коридорі — гардимер, щойно ми прочиняємо двері, як шум ударною хвилею зупиняє нас на якусь мить, і все тому, що він не міг стриматися, бовкнув зайвого, довірився жінці; чомусь намагався бути до нього уважним, завбачливо виконую невиоловлені прохання (може саме тому, що вони невисловлені, інші мені виконувати і не пасувало б), люди туляться один до одного, їх надто багато, ніде ногу поставити. Андрон йде попереду, тримаючи виготовлену мною драбину за один кінець, горда осанка, розправлені плечі, мов крила перед польотом; позаду, згорбившись посеред неймовірного розгاردіашу, припнутий до землі десятками недоброзичливих поглядів — я, тримаючи драбину за інший кінець; перед виходом на сходову клітку запопадливо

(найгірше, що ця запопадливість щира) випереджаю Андрона, порівнявшись з ним, зазираю йому у вічі, вкладаючи у погляд усі свої розбурхані почуття, хоч боюся, що він не побачив там нічого крім псячої відданості, а я ж трохи не плачу від надміру щирості, розуміння та співпереживання, прочиняю перед ним двері, а він пригальмувавши ледь помітно, ледь помітно подякував мені поглядом і порухом зраних регулярними укусами уст поринаємо у ще більшу темряву, сходова клітка віддає давниною і сирістю, шлях донизу перегороджує грандіозний обвал, над безнадійною спробою розбирання якого вже, здається, споконвічне надриваються двійко малоговірких, похмурих та не з міру агресивних чоловіг, але нам з ними не по дорозі, наша тиха процесія ланцюжком рушає догори, сліпучий спадах, чи то так лише здається після підвальної темряви, а насправді — похмурий ранок, все ще холодно...

За нами не ризикнув вийти ніхто, лише одна Анна, з яскраво вираженими синцями під очима причинною прибуду наважилася приєднатися, боязко плететься позаду, не відриваючи погляду від Андрона, так само, як він не відриває погляду від межі, за якою — провалля і, можливо, — свобода, можливо ж...

Повільно настільки, що це наводить на думки про кіно та сон, наближаємося до безодні, відчуваю хвилювання від спогаду про свій страх висоти, відчуваю прискорення серцебиття та перші легкі уколи цього страху, що вже наближається, але також повільно, також несправжньо...

Як не здатися боягузом? Плювати на все, навіть на імідж перед Юлією, він уже й так зіпсутий, далі нікуди, вона все одно надто далеко, недосяжнодалеко...

Наближаємося, я заледве пересуваю ноги, навіть Андрон (чому, власне, "навіть"? він передовсім) майже зупиняється, таки зупиняється, зупиняюся і я, відчуваючи звичне приростання ніг до толі, трохи заспокоююся, на мить заплющую очі.

— Треба до чогось закріпити, — не може приховати хвилювання в голосі, який вібрує, мов корпус гелікоптера, мені показує кінець драбини, я посміхаюся і вказую пальцем на антену, що самотньо височить за 3-4 кроки від прірви і сам шкодую про це, бо ми одразу ж рушаємо туди...

Бувають ситуації, коли страх входить у протиріччя з відчуттям реальності та тверезим раціо, цей страх, якщо вдатися до своєрідної класифікації, навряд чи визнаної якоюсь з асоціацій (страхологів, фобологів чи, тимпаче, психологів), належить до другого виду, він є патологічним та невмотивованим. Це був саме той випадок, я чудово розумів усю невинуватість власного боягузства, адже на такій відстані від прірви мені нічого не загрожувало, бо припускати, що дві жінки та Андрон вирішили скинути мене з даху, було чистісіньким безглуздом, але, не зважаючи на постійне самопереконавання і всі розумні докази, я відчував, що продовжую сповільнено простувати вперед лише за інерцією та незбагненим стадним відчуттям. Кроки сповільнилися, свідомість затьмарила, я став налякано роззиратися, боячись навіть наближення Юлії. М'язи мої напружилися, готові будь-якої миті зреагувати на агресію ймовірного супротивника, шкіру заливав холодний піт...

Андрон почав приз'язувати полотно до антени. Я помітив, що руки у нього тремтять і подумав, що це негаразд, він явно нервував, необережно торкнувся долонею металу і аж відскочив, одночасно скрикнувши. Ми з жінками нерухомо та налякано стежили за тим, як він розлючено розтирає поранену долоню. Андрон підвів очі і спопеляюче зиркнув з-під насуплених брів:

— Струм! — гаркнув він, і мені довелося здогадуватися, що саме він сказав.

— Що? — тиха Анна виявилася менш здогадливою, голос її був нестійким, але все ж не таким нервовим та розгубленим, як у Андрона; це був голос людини, що втомилася хвилюватися і відчула несподівану, майже повну розслабленість. Проте відчувалося, що маленький черв'ячок невідомості підступно точить душу і їй.

— Струм! — повторив вже чіткіше, наче вичавив з себе Андрон, потім обернувся до мене і злісно гукнув: — а ти чого вирячився?! ходи сюди, будеш допомагати.

Перед тим, як пірнути, він знову згорбився, зблід, завмер, ніби чекаючи на щось, що повинно його порятувати, марно, і він, здається, це зрозумів, проте відступати не наважився, приречено зітхнув, десь в глибині душі ще вірячи в свою особливість та обраність, заплющився на якусь мить, вхопився щосили в тканину, аж вона поблідла, а його пальці вкрилися в місцях контакту червоними ідіосинкразійними плямами. Я ковтнув слину і ледь стримав бажання зупинити його вигуком, в цю мить я пробачив йому все, всі попередні образи, всю його пихату зверхність, все його небажання зрозуміти мене, викрити мене...

Якісь миттєвості його голова ще визирала з-за межі, вже нічого не помічаючи, потім раптово зникла, залишився лише глузливий гелікоптер, який навіть не попереджав, тільки насміхався...

Я ліг на толь, бо страх заважав мені рухатися і доводив до насправді небезпечного головокружіння, кожний порух в напрямку прізви наче розчиняв всі нутрощі сплесками нерозведеної кислоти, позад мене залишався вогкій пітний слід, як після пораненого, ще кілька мікропорухів, кожен з яких загрожував переворотом з ніг на голову, і я зміг глянути донизу . . . Справді запаморочливо, хоча й не видно нічого особливого, блискуче скло, що дзеркально парирує сонячні промені, два Андрони, які майже злилися в одного і повільно опускаються донизу, в

напрямку неприємної димової завіси; нарешті він опиняється знизу мотузки і завмирає, а я відчуваю напад нудоти, боюся навіть поворушитися, навіть вдихнути чи видихнути повітря, бо це може перекинути мене і реалізувати загрозу найжахливіших снів, в яких світ стає догори дригом, і не впасти стає просто неможливим, це лише питання часу і витримки, чи то пак — невитримки. Андрон невидячим поглядом позирає на мене, поту на го його обличчі більше, як на мені. Він починає грюкати ногою у вікно 112-го поверху: гей!..ге... відчин...— останні склади він ковтає від хвилювання і страху. Його ніхто не чує, йому ніхто не відчиняє, бачу, як напружився кожен його м'яз, як він уп'явся всім тілом у шмат тканини, його благальний погляд знову знаходить мене... далі ще когось, поряд мене, обережно роблю півоберт самими лише очними яблуками, за метр від мене лежить Юлія і також пітніє, і також тремтить, що чомусь наближає її до мене, принаймі, мені так здається, "Допоможіть", — тихо та жалібно звертається до нас Андрон, — вони не хочуть відчиняти, вони мене бачать і не хочуть відчиняти! " майже переходить на інфантильне пищання, рештки його мужності безповоротно згубилися в безвиході ситуації, він, здається, відчув подих близької смерті і аж заляк від цього крижаного пориву. Спробуй підійнятися догори, — якщо прислухатися уважно, відчуваєш, що і її голос відрізняється від звичної елегантності, сіамські близнюки під нами корчаться в агонії, але кожен міліметр підйому вичерпує їх потенції в геометричній прогресії, нарешті він знесилено завмирає і знову благально позирає на нас, вкладаючи у цей погляд все своє безсилля, всю власну нікчемність, наче передає цим поглядом свою долю у наші руки, позбавляючись таким чином відповідальності за наступне, перекладаючи її на нас; а ми не могли відмовитися, не могли відвести набік очі і піти, в нас забракло мужності для цього, ми продовжували лежати і витріщатися на нього, немов повідомляючи його, що погодилися з ним, що він може бути спокійним, навіть, трохи розслабитися та не стискати так сильно тканину, бо в його стані сили слід економити, жодного аристократичного марнотратства, потрібно стати меркантильнішим, друже, ось так, і сіамські близнюки зрозуміли нашу згоду, і Андрон, копіюючи рухи свого відображення із скурпульозністю форми для литва, завмер, притулившись спиною до скла, впершись ногами з крихітний виступ стіни.

Першою зважилася на щось Юлія, яка рішуче і майже безстрашно зірвалася на ноги, зробила крок в моєму напрямку, одночасно гукнувши: не переживай, Енді, зараз спробуємо тебе витягти; я побачив зблиск надії у його протраціному погляді, а Юлія торкнулася моєї ноги, від чого я здригнувся, наче вражений струмом, збудження і страх миттєво спалахнули в мені, тамуючи одне одного, накладаючись і повертаючись, я схопився і відскочив від межі, ми зіштовхнулися, на коротку мить Юлія побувала з моїх обіймах, але одразу ж вислизнула, як слизька рибина, випадково вхоплена голіруч під водою. Вона показала мені, що треба робити, і я зрозумів одразу, бо й сам про це думав, кинувся до антени й спробував потягнути простирадла, але вага Андрона переважувала мої зусилля, тканина поволі, зі скрипом пониженої частоти, тікала з пальців; спробуй спертися до антени! я одразу ж підкорився, неприємна судома, біль, і

відскакую від наелектризованого металу; Юлія хапає під руку Анну і тягне зблідлу жінку до мене, спробуємо втрюх, хапається, торкаючись холодом моїх рук, які я одразу наближаю ще, непомітно прогладжую її пальці, поряд з'являються дві тремтячі долоні Анни, ми смикаємо, ще, але успіх тане в перетятих гелікоптером променях сонця, пагорками біцепсів стікають струминки поту та лімфи... безнадійно, безнадійно і все тут, руки опускаються, адже ж це не ми висимо там, над прірвою, не наше життя віддаляється від нас під виснажливим тиском гравітації, та й де він, той Андрон, що це, власне, коїться? містифікація якась, бути цього не може. І якого дідька він туди поліз? сам винен, кретин, його ж попереджали... тут же стає його так шкода, що майже широко готовий опинитися на його місці, але й це бажання лише кінцево доводить, що ніхто з нас не усвідомлює насправдішності, і знову страх, що межує з жахом, при наближенні до провалля, і знову бездумно-панічний вираз в очах Андрона, я вже все йому пробачив, жаль переповнює мене, я готовий заплакати, щоб совоїми слізьми залити його очі і цим полегшити йому кінець, наче надягти пов'язку перед розстрілом, моторошність кінця оманливо втішає думками про сон або чудо; насправді ж, єдине, чого я хочу: щоб все скінчилося якомога скоріше...

Спробуй ще раз, — вихопилося з мене, і він округлив очі, наче в задумі, мабуть намагався пригадати, що його стурбувало, — спробуй ще раз, — марно старався я говорити якомога чіткіше, — але цього разу впирайся ногами в стіну, чув?

— То ти... — він, здається, захотів випростати руку і вколоти мене пазурем свого вказівного пальця з груди, — ти все чув?

Я мовчав; він спробував скористатися з моєї поради, але робив це мляво і з невірою, ноги його лиш все апатичніше ковзали склом, це скидалося на тренувальну бігову доріжку, біг на місці, лиш бігун вже знесилений вкрай, от його пальці сповзають донизу, от його голова повільно підіймається і він напівдокірливо-напівзасмучено дивиться на мене, потім наче щось вривається, очі людини зникають, а з добре знайомих зіниць вихлюпується тваринний жах, блискіт неприхованої злості, далі зникає і це, бо очі кудись віддаляються, і я одразу й не збагнув, куди саме. Потім:

Перша думка: шкода, що нема фотоапарату, вийшов би непоганий кадр...

Друга думка: десь в мене був старенький "любитель", дзеркальний...

Третя думка: а найкраще було б на камеру, фіксація променів і часу...

Ще потім: фігурка стрімко падає, а я не в змозі відвести від неї погляду, нарешті крапка зникає внизу, страшно, запаморочливо, поряд Юлія; встаємо синхронно, обережно, крок назустріч один одному, причому (звідки ця спостережливість?) вбік від прірви, банальні обійми сльози у мою жилетку, перелякані очі Анни, яка ніяк не наважиться наблизитися і запитати у нас, стоїть неподалік, на щось очікуючи, тулячись в светра, ніби рятуючись від раптового холоду, що нараз огорнув її, хоч вже давно потепліло... Слабкі і ненадійні обійми, миттєве щастя, яке намагаюся з шаленством втримати, схлипування і сльози, я ж його... — крізь плач, але чому його? чому не мене? за що його? та хай там як, а зараз вона в моїх обіймах, міцніше, але обережно притискаю її до себе, марно вірячи у нескінченність цього крихкого та

непевного моменту, м'який, проте рішучий поштовх — і от, таке бажане, омріяне тіло, вислизає і простує до самотньої тремтячої постаті, банальні слова, банальні обійми, жіноча солідарність, а я — знову сам-на-сам зі своїми сумнівами, зі спогадами про те, що вже не повернеш...

... Під ножицями монтажу опиняються забуті через надмірний автоматизм слова фальшиво-величиих думок, рухи пошарпаними сходами. донизу, феєрверк миттєвих поривів, шкодування про те, що себе викрив, тепер не можна гаяти ні секунди: тікати просто зараз, з натугою здійснюється і падає втомлена голка, а решта зникає за завісою клаптя тканини, що захопив увагу і полегшено відволікає.

Вже було майже все готове, коли на порозі беззвучно, мов сновиди чи шпигун, постала Юлія, я аж шарпнувся, як її уздрів: бліда, розпатлана, з западинами під очима, через що її краса скидалася в цю мить на красу скелета і крім мене була б помітна хіба якомусь розсіяному антропологу-нефілософу; парашут лежав складеним на підлозі, приховати його вже не було жодного шансу, подумалося про голку, яка символізує собою мою професію, яка, в свою чергу, символізує мою втечу...

— Я не завадила? ти щось шив? — ніжно й млосно. Я лиш розводжу руками і запрошую її до кімнати, мовчки, як робив це і раніше; хоча й знаю, що критися вже нема змісту, що таємниця перестала бути таємницею, але щось заважає розтулити рота, і це не лише данина звичці. Вона, похитуючись, занурюється в напівтемряву мого 113-го номеру, минає мене, опирається рукою на моє плече, коротку мить тремчу від цього дотику, ще хвилику відчуваю його спогад, збудження нервів розргалужуєть тілом, струшуючи запитаннями мозок: що їй тут треба? це вперше вона тут сама, невже

щось змінилося? невже...

То ти все чув? — глухо й недбало дублює вона запитаная Андрона, мов це й не цікавить її зовсім, а сказано лише так, для годиться, щоб якось розпочати розмову, можливо, незручну для неї, можливо — для нас обидвох.

— Чув, — видавлюю з себе надто чітко і коротке слово, звучить надто чітко й коротко, але нехай...

— І те, як тебе ображали? Терпів?... у тебе мабуть залізна витримка, якщо нікому і в голову не приходило, що ти прикидаєшся... Одного я не можу зрозуміти: нащо це тобі?

Я почувався перед нею, як школяр перед вчителькою на першому іспиті, коли йому поставили нестандартне запитання, відповіді на яке не було в підручниках, губи мої тремтіли від хвилювання, я шалено перебирав у пам'яті відомі мені слова, щоб пояснити їй все, донести до неї свій біль, свою трагедію, покуту вічного мовчуна, але нічого не спадало на думку, натомість дратувало відчуття того, що пауза надто затягується, до смішного, мені й самому раптом стало смішно, захотілося будь-що засміятися і лише думка, що це зведе нанівець мої шанси, додавала мені сил, змушуючи міцно зціплювати уста, кусати їх до крозі... Раптом:

— Я вже й сам не пам'ятаю, чому це почалося, коли це почался... Може говорити не було потреби, не було змісту... З ким, скажи мені, будь-ласка? Тебе я запізнав, — чи вірно я вжив це слово? — значно пізніше, вже коли мене ніхто мене сприймав інакше, як якусь статуетку, нешкідливого божевільного, до якого можна прийти на сповідь, щоб не мучитися ношею гріхів та гріховних думок, ти собі не уявляєш: скільки мерзоти я почув за весь цей час, вони думали, що говорять самі до себе і були майже щирими не кінця, звісно, такого не буває ніколи, але я почув більше, ніж може почути будь-який священник... І разом з тим, як це все гидко і нікчемно, навіть їхні гріхи дріб'язкові і від того це огидніші...

— Можеш не продовжувати, — перебила мене Юлія, — тобі тяжко говорити, а я тебе розумію... Як я тебе розумію... Навіть Андрон, — щось зблиснуло в її очах, мов метеор на серпневому небі, — спалахнуло на коротку мить і зникло назавжди, — у мене не було вибору, розумієш? Андрон це краще серед гіршого... Ну та ти знаєш, він мабуть також перед тобою сповідався. Що він казав про, мене?

Заперечливо хитаю головою.

— Та що ти, Даню! Їй-Богу, ти ж не священник, не давав ніяких обітниць, таємниці їх сповідей ілюзорна так само, як і твоя німота. Мене ж не цікавить нічого крім незначної деталі: що він казав про мене? Адже це навіть не зрада друга (схаменися, Даню, який він тобі друг?), він же мертвий, йому байдуже чи скажеш ти, чи ні. Але мені, живій, це не байдуже...

— Ти мене неправильно зрозуміла, — кожне слово дається, мов останні відтинки восьмитисячника альпіністові, Сашко казав: "... але доки живемо, мусимо щось робити", до чого це тут? — я не приховав би від тебе нічого... Просто... Андрон ніколи про тебе не говорив; я маю на увазі: конкретно, про тебе...

— Не обмовився й словом? — стільки в цьому запитанні надії, що почувваюся

аж незручно, хитаючи головою...

— Що ж... Цього й варто було сподіватися. А про неї? Про Анну?

— Мало. Також, — я безсоромно брехав, щоб втішити її самолюбство, — казав, що вона йому набридла і що йому... що він її розуміє:... — я вмовк, розуміючи, що виходить дурну вату.

Серед безглуздя безглузлого вправлення у вимовлянні безглузвих слів, яке надзвичайно втомлює:

— А як ти ставишся до мене?

Лобова атака, якої я не сподівався, хоча чому? адже знав, що вона знає, принаймі, здогадується, хай вона не подавала вигляду, хай рідко і байдуже звертала на мене свій погляд, але знала, завжди знала. Тому і прийшла зараз сюди.

— ... ти мені подобаєшся... дуже.

Пауза, тиша, яку не в змозі розірвати навіть гуркотіння гелікоптера за вікном, биття наших сердець, в унісон, а може то лише чергова ілюзія.

Таки ілюзія, бо вона поволі, незграбно, чого раніше за нею не помічав, встає і йде, її подих сколихує моє волосся, її стегно торкається моєї щоки, і я ледве стримуйся, щоб не зірватися й не спробувати оволодіти нею, хай і силоміць. Все ж сиджу і розумію, що зусилля потрібно докладати якраз для того, щоб схопитися і зробити це...

Вона спиняється за моєю спиною, а я відчуваю, що пульс небезпечно збільшується, видаючи моє хвилювання, вона схиляється до моєї голови, торкається волосся руками, здригаюся, вона ніжно гладить, розбурхує хвилі почуттів, які заливають ніжним дурманом, встаю, наближаються її блискучі очі...

Он воно — омріяне, колись недосяжне тіло, матово виблискує, тепер воно моє, я можу робити з ним все, що мені заманеться. А он парашут, який означає відмову від цього тіла, від цієї жінки, від 113-го номеру, від катакомбів смутку і темряви, він означає надію, він дає хоча й примарного, але все ж — шанса.

Це — мій журавель в небі. То що ж обрати? На чому зупинитися? Синиця? Чи журавель? Вона лагідно торкається мого тіла, але я вже втомився від любовщів, для першого разу забагато, м'яко відводжу її руку. Якщо втікати — то лише зараз, потім я вже не зможу, потім мене засмокче рутина, поглинуть її руки, її млявість, її постійність. Та й в гелікоптері не дримають, вони вже знають, може бути, що вже запізно. Але хай там як, а зволікати не можна, не для того я стільки років присвятив цьому парашутові, щоб так нерозумно все змарнувати, щоб розчулитися заради зверхньої і небезпечної

жінки.

Встаю, вбираюся, а вона налякано дивиться на мене, здається, зрозуміла, що я збираюся йти назовсім.

— Куди ти? — намагаючись приховати переляк, майстриня прикидатися.

— Донизу, — тепер вже нема змісту приховувати це, надто пізно, щоб вони могли щось вдіяти. Вона вмовкла, враз розгубилася, вражена.

— То ти також?.. — зітхає. — ще одне розчарування, ще одна невдача, ще одна втрата... Боюся, що вже остання... Слухай. Даня, скажи-но мені: чому всі мої чоловіки намагаються втекти від мене? Ти ж мусиш це знати, скажи... Але зауваж, любий мій, зверни на те особливу увагу, що ніхто з твоїх попередників не залишився живий. Ну нащо це тобі?!

— Вибач, Юлю, але це не має до тебе жодного стосунку. Не знаю напевне за інших, але я йду, бо вже втомився від цього поверху, від його одноманітності і несправжності, від куцості та дріб'язковості, які накопичуються тут разом з брудом, нашаровуючись в кутках...

— А як же ми? — Б'є влучно, останній її шанс, вона — це єдине, що ще може мене тут затримати. Хвильку вагаюся, але треба бути принциповим, і перш ніж вона відкрили рота для нового контрудару, я вже прийняв кінцеве рішення.

— Якщо хочеш: пішли зі мною, парашут повинен витримати двох. — Вона так і залишається сидіти з привідкритим ротом, переварюючи сказане мною, — ще ж ніхто не пропонував їй втекти звідси.

— Ні, це виключено. Я хочу жити. Я б хотіла, щоб жив і ти. Але в тебе, бачу, інші плани, тобі вже, схоже, набридло. Даню! ще раз добре подумай, прошу тебе. Ми ж зможемо жити й тут. А ще... я може вже казала тобі... адже є дипломатичні канали... В мене ж чималі гроші; до речі, тобі вже не треба буде шити, і врахуй, ми зможемо вирватися звідси без жодного ризику, нас заберуть гелікоптером... Можна оформити візу, Даню!.. Невже ти ще не зрозумів, що живим звідси не втекти? Невже не переконався на досвіді, що у тебе жодних шансів? Давай спробуємо знайти своє місце тут, хай тут, чому б і не тут? Адже хтось там, що чекає там. Чи краще там... Ну, Даню?.. Я вбираюся і заперечливо хитаю головою.

— Бачу, що це безнадійно. Тебе не переконати, як і їх...

— Ні, не переконати, можеш даремно не витратитися. Надто довго я чекав, надто довго готувався. Якщо зараз я залишусь, то ніколи вже не зможу втекти, і це буде гнітити, це буде виводити з себе, це призведе до того, що винуватитиму в усьому тебе... Та й не знаю: чи зможу забути те, що ти була (чи лише була?) частиною того мерзенного світу, який спридмав мене, як німого дурного Даню, ти не завдавала собі клопоту зазирнути глибоше, ти... Хай ти і не брала участі у насмішках, знущаннях... але ж твоя зверхність і недбалість, вони читалася у кожному погляді... То ж чому тепер?.. Вибач, мені тяжко говорити. Ще раз повторюю: якщо хочеш, пішли зі мною. Я готовий взяти тебе і ризикнути почати нове життя. Але — там, лише там.

-Точнісінько так, як і раніше. Ти просто копія Сашка, правда, він не пропонував

мені нічого. Але ж всі ви до смішного однакові. Кидаєте мене одну і ще й у чомусь звинувачуєте...

- — Якщо тут хтось когось у чомусь і звинувачує, то це ти мене. Повір: якщо б ти сьогодні не зробила першого кроку, я б не зважився навіть торкнутися до тебе, нічого б не було. Ти ще й зараз для мене недосяжно далеко, я не наважуюся торкнутися твого тіла, мені видається, що я не заслужив такого щастя... В цьому також сліди твоєї зверхності... Я мушу йти. Це було справою мого життя, і я таки йду.

Здивовано і роздратовано метається гелікоптер: недогледіли, впустили, як же це так? я поволі проходжу коридором міжберіззя, востаннє сумовито позираю догори, красиво; прощайте, берези, прощайте назавжди, сюди я вже не повернуся ніколи, кепсько вам буде без мене, ніхто вже не прийде сюди милуватися вами, нікому ви вже не будете потрібні.

— Бачиш, як гарно? — але вона не бачить, поглинута своїми сумними думами, — інколи звертай на них увагу... Якщо захочеш пригадати мене.

-Чи варто? Пригадувати, завдавати собі... На що я сподівалася, дурепа?... що ж далі? Скажи мені: як бути далі? самій серед цього бедламу, серед цього свинства?

Я лише хитаю головою, говорити мені тяжко, а сьогодні я й так надто багато сказав, досить.

Межа, перевіряю парашут, закріплюю стропи.

— Ну все, Юльцю... прощай... Не поминай лихом... Хай щастить... Може зустрінемося ще, колись... ну, там... Ти мене не поцілуєш на прощання?

— Чому б і ні? — байдуже, флегматично.

Шукаю устами її губи, хапаю їх, як спраглий припадає до води, не відірватися, ще раз, наче клеєм, присмокталася зубами... Не хотілося б робити їй боляче, але доводиться, — натискаю пальцями на вилиці, — відриваюся, злизуючи кров.

— Ні, не так. Востаннє питаю: йдеш зі мною?

Її черга хитати голозою, наче втратила дар мови, нарешті, коли вже нога моя зависає над прірвою:

— Даню! — озираюся, вона, вмита сльозами, — може передумаєш?

Нічого не кажу, бо це може продовжуватися вічність, відштовхуюся, відчуваю невагомість і ... страх, що нарешті прорвався крізь хвилю забуття і місцевого отупіння, нутрощі кудись зникають, ні, всього лише стискаються в коржик під діафрагмою... шахівниця мікрорайонів міста, потім ривок, беззубо завис гелікоптер...

Внизу на мене вже чекали; щоправда, зустріч не була вельми урочистою: кілька перехожих, що ловили гав, здивовано поглядали то на парашут, то на мене; звідкілясь

приспів міліціонер в яскравій уніформі, він схопив мене за руку вище ліктя і боляче її викрутив.

-Ти порушив громадський порядок, — сказав він навіть незлостиво, що втім мало в'язалося з його поведінкою...

Можливо, потім він казав і ще щось, але я погано пам'ятаю наступні події, в голові у мене все перевернулося, запаморочилося, я трохи не втратив свідомості. Та міліціонер на це не зважав, він ретельно виконував своє бойове завдання: штовхнув мене на холодну підлогу автомобіля, скувавши руки металом, наручники, — подумав ще я, бо вже й думати ставало дедалі тяжче, лише одне втішало: я таки це зробив, хай там як.

Прийшов до тьми я у брудній холодній камері, наповненій щурами та упирами-кажанами, з якими доводилося ділити крихітне ложе, зрідка, посеред болючих роздумів та спогадів, з'являлося щось, що тут, напевне, вважалося за їжу. І я їв, бо іншого виходу в мене не було, лише постійно твердив собі: хай там як, але ж я це зробив... Адже нема гелікоптера, нема похмурого даху... А це, це скоро минеться. І справді, всього лиш за кілька днів мене мовчки вивели на вулицю, кам'яна темниця війнула мені в спину могильним протягом і грюкнула дверима.

Перш за все я радісно вдихнув свіжого повітря, але розчарування чекало на мене вже тут: воно було точнісінько таке ж як і на 113-му; потрісканий асфальт вулиці навіював песимізм, байдужі перехожі невдоволено штуркали мене плечем, щоб не стояв у них на дорозі; ніхто мене тут не чекав, нікому я не був потрібен. Я засумнівався — може дарма не послухав Юлію, не залишився з нею? Проте так швидко зневірюатися не хотілося, я ходив містом в пошуках людей, які б зрозуміли мене, які б звернулися до мене, поплескали по плечу, сказали б: як ми тебе розуміємо, друже... Але таких людей не було видно, в будь-якому випадку, мені вони не зустрічалися. Може вони й були десь поряд, проте ззовні виглядали так само, як і інші, тому й не відкривалися мені, тому я й проминав їх, а вони — мене, продовжуючи намарні пошуки. І все ж, я на щось сподівався, не визнавав своєї цілковитої поразки; тому й винайняв квартиру майже у центрі містечка, поблизу вежі-хмародера, тому й зайнявся своєю справою; не тому що вирішив пристосуватися, не тому, що шукав заробітку (та що це я, з цієї причини також), не тому вислуховував довгі плутані оповідки клієнтів, підбадьорливо їм посміхаючись; ні, — я шукав людину, людину, з якою можна буде поговорити... Але ж про що? Про себе? про мою безталанну долю? Кому це потрібно? про їх безталанну долю? нащо це мені?.. Я так довго мовчав, що вже а насправді розучився розмовляти, кожне слово давалося мені немалою кров'ю, тому беріг я його на межовий випадок ...

Зрозумівши заколисливе пліснявіння міста зсередини, я вирішив податися в мандри, адже не може такого бути, щоб те, що я шукав (я вже й сам не знав до пуття, що я шукав, але вірив, що, коли я це знайду, то обов'язково зрозумію: знайшов), не існувало взагалі.

Я взяв з собою лише маленьку торбину з харчем і довго йшов, дивуючись одноманітності пейзажів, які монотонне змінювалися.

На четвертій день, коли біль в протертих до кісток йогах став нестерпним, я відчув, як наближаюся до чогось значного, що дивувало зір на горизонті несправжністю та неприродністю.

Через силу долав я останні кілометри дистанції, думаючи лиш про одне: тільки б це був це міраж, тільки б це була оаза, тільки б... Я вже вірив, що за межею — не похмура одноманітність, не телеландія, не вульгарне заробітчанство... останні метри я вже повз, бо ноги відмовили мені, з них сочилася кров, рештки моєї розтраченої крові... Нарешті, не зважаючи на страх, на висоту, на все інше, бо вже й не було нічого іншого, вже, здається, взагалі нічого не було, я визирнув за межу... І жахнувся. Далеко вниз був ще один світ, там картатіли поля, купчилися хати, буйнявіли ліси, зростали в піднебесся міста. Перемагаючи біль, я з гіркотою подумав, що в мене й виходу нема: про повернення не могло бути й мови, про спуск... Невеликий, але граничний поштовх — і тіло моє зривається з обриву та стрімко несеться донизу, перекидаючись, вдаряючись і розбиваючись, натикаючись на гостре каміння...

Я закричав і прокинувся, було темно і тихо, руки, як завжди, стягували міцні й огидні пута, цього аморфного обмеження не зміг би позбутися й сам Гудіні. Нарешті, пульс нормалізувався, очі потроху при звичаїлися до в'язкого мороку, а у віконце під стелею зазирали до мене заг'ратовані зорі...

Хай так, — подумав я, — хай так, але ж я це зробив...

Смерть Малого Риби (покарання причетного)

1.

Хутко вбирався, відчуваючи як неблаганний холод пронизує йому кожну кісточку, викручуючи її, немов щойно випрану білизну; тіло конвульсивно здригалося, а думки, також змерзлі, оберталися зацикленим благаання тепла. Нарешті біль потроху вщух, кров відтанула і оживила кінцівки. Він дмухнув собі у долоні, потім розтер їх до легкого зачервоніння, відчуваючи слабке пожалювання у напівнепритомних пальцях, немов підданих тортурам електросудомних процедур. Пострибав на одній нозі, згодом на іншій, поворушив пальцями, з приємністю відчуваючи повернення теплої хвилі, яка поступово, але неблаганно змочувала кожну клітину шкіри і м'язів.

За тим перевірів валізу: чи нічого не забув? Швидким поглядом ревізував кімнату, кинулася у вічі одинока пір'їнка, що підшкірним вістрям протнула подушку і заплямувала відпуцовану до блиску чистоту, проте прибрати цей слід свого перебування тут він не поспішав: було ліньки, не хотілося навіть витягати руки з кишень нового пальта. Відвів погляд вбік, бо билинка різала очі, викликаючи нудотну мігрень.

У двері постукали, і за рипінням чомусь незмащених завіс постала постать господаря – велике, роздуте врізнобіч тіло, що вінчалася не менш великою головою; вираз обличчя цього велета, який, здавалося, виник просто зі сторінок книги місцевих мітів, був добряцький і ліниво-флегматичний. Він посміхнувся самими лиш губами і

запитально хитнув головою.

- Готовий?

- Та здається.

Говорили різними мовами, проте чудово розуміли один одного, чи то тому, що мови їхні були чимось незбагненно схожі і обоє вловлювали цю схожість тонким чуттям, чи тому, що слова у їх спілкуванні відігравали далеко не найвагомішу роль.

Вони заприятинилися і були близькими настільки, наскільки взагалі можуть бути близькими один одному роботодавець і виконавець, фермер та найманець, селянин і міський житель; довгий день вимогливий хазяй висмоктував з нього рештки сил, не даючи й хвилі перепочинку, проте після вечері вони цілком по-дружньому сиділи за кухонним столом, дудлили вино, яке ще не позбулося тьмяності льоху, і кидалися картами або ж, торохкаючи костями, азартно пересували нарди. В неділю сім'я господаря відпочивала, і всю роботу доводилося виконувати найманцеві, який прокинувшись удосвіта, порався біля хати, спостерігаючи за тим, як пихато виїжджають на старезному пікапі святково виряджені куркулі; посміхаючись собі у вуса, думав, що дороге парадне вбрання зовсім не пасує цим селянкам, навпаки – лиш підкреслює їх провінційність... Виїжджав трактором на шахівницю не по-українському охайних полів; навіть ліси їхні були, здавалося, ошатнішими і чистішими, рівненькі дерева, чи не викошена трава...

Хазяй вперше запросив до свого пікапа, розхитаного примітивно-доісторичного, але також чистого, він знову посміхнувся, але посмішка ця, як і завжди, була відсутньою і надзвичайно далекою, чомусь скидалося, що у старигана-фермера, коли він посміхається, не здригається жоден м'яз, лиш змінюється конфігурація губ; вийшли попрощатися й інші мешканці, легко вбрані вони проте не тремтіли під плювками холодного вже по-зимовому дощу, подав для потиску руку син фермера, такий же кремезний, як і батько, молодик, спадково-флегматично посміхнулася молодша дочка, якої за півроку роботи майже й не помічав у садибі, останньою надвір вийшла дружина господаря, найрухливіша з родини, вона жвакими кроками наблизилася до колишнього найманця і, простягнувши йому запашний пакунок, посміхнулася та показала:

- Най щастить.

Задиричав мотор, чавкаючи своїми вставними металічними зубами, реанімуючи запах засмаженого на мастилі бензину, напружена спина дужче втислася в хутро сидіння, аж до перфектного відчуття абрисів шпильчих пружин, про які можна було думати, що то підступна кусюча комашня...

Малий Риба повертався додому з чужини...

Малий Риба сумовито дивився на тяжкі мармурові хмари, що витрощеними бризками падали додолу, періщаючи по ненадійному старорежимному даху так, що навіть завжди незворушний фермер раз-за-разом стурбовано позирав догори і невдоволено зітхав. Скло пітніло від переляку, а доколишні безкраї поля, рівні. ніби футбольне на "Олд Траффорд", здавалося, піддавалися невтомному бомбардуванню: то тут, то там здіймалися до небес розтриті кавалки поцупленого ґрунту.

Пікап вибрався на загальну заасфальтовану дорогу і, збільшивши швидкість, помчав в напрямку чорніючого горизонту. Їхали мовчки, думаючи кожен за своє, фермер – за худобину, екс-найманець – за родину та друзів, уявляючи собі завтрашню зустріч, гадав: чи змінилися і що скажуть, а що скаже він... Спробував відтворити образ дружини, але із зніжковінням помітив, що це йому ніяк не вдається. Як вони там? – вперше за півроку справді стурбувався, забобонно відмахуючись від нагнаних похмурістю ранку з дна несвідомого недобрих думок, чи не трапилося чого, бува? – холова, і раптом стало надивовиж тосно від усвідомлення покинутості та самотності. Куди не поглянь – сама лиш вода та грудки землі, дрібно посічені якісним імпортованим інструментом, з живності – т хіба бездушні і невидимі мікроорганізми. І оцей от опецькуватий флегматик, для якого повідомлення про смерть когось з родичів чи інформація про землетрус з тисячами жертв рівноцінні банальній робочій звістці з полів. От і зараз думає про щось дріб'язкове і маргінально-меркантильне з зажерливою заповзятістю і святенницькою недалекоглядністю.

Вдалині заміражало місто і майже одразу поглинуло зрошений прощанням пікап, швидкість, з якою воно насуналося на нього, наводила Маленького Риба на порівняння міста з амебою, псевдоніжки якої нееволюційно-примітивним і втомленим рухом захопили знеосіблену вже жертву. Мчали вбік однаково красиві будиночки, всі низького зросту, тулилися один до одного неблякнуваю черепицею, розганяючи хмари ледь помітним димом, забувалися за спиною. Малий Риба дивився за вікно і тремтячи думав, що варто бути уважнішим, щоб запам'ятати все це, увібрати в себе назавжди, бо бачить он ті дерева востаннє...

За хвилику місто було протнуто наскрізь, воно плавно перетворилося на захищене агресивним гілляччям передмістя, дерева нуртували, кидалися своїми кінцівками на перехожих, погрожуючи видряпати очі, ніяк не могли змиритися з холоднечею і втратою вбрання. вулиця майнула вліво, випнулася відцентровою дугою, потім спинилася, просто перед невеликою спорудою місцевого аеропорту. Фермер знову посміхався, все ще щось підраховуючи; горбатого могила виправить, — подумав Малий Риба, тиснувши йому на прощання руку і якнайщиріше кажучи:

- Тримайтеся!

Фермер хитнув головою з темної і теплої кабіни, зник за змоченим склом, загуркотів і швидко віддалився, мабуть, щоб вирішити якісь нагальні справи.

Малий Риба зітхнув, зіщулювався і підтюпцем кинувся до споруди, що виглядала зовсім неживою, перед дверима він на мить спинився, нажаханий думкою, що помилився і це ніякий не аеропорт, а щось на зразок крематорію... Напис на дверях англійською розвіяв його сумніви, він знову зіщулювався, передчуваючи тепловий удар, і пірнув у нетрі коридорів. За деякий час опинився у великому напівпорожньому і тихому залі, де шепотіння злітало під стелю і вібрало там луною. Позіхнув, нараз відчувши тягар втоми від недоспаних ночей та непрочитаних книг, болюче-екстазно потягнувся, пригадуючи втраченість весно-літо-осені, яка монотонним навантаженням просочувалася крізь нього, безглуздо, бездумно... Сів, тремтячи від передчуття

повернення, залив втому свого тіла всі неладності та незграбності пластикового стільця, відчуваючи їх легким напруженням м'язів. З'явилося передчуття чогось особливого, значного, воно злихоманило сірість ранку дрожем суму і нетерплячості, таке вже не раз ставалося з ним, інколи ці передчуття справджувалися, інколи – ні, а бувало – траплялося щось неочікуване, неждано-негадане, яке струшувало мряку безмозкості, перерізаючи очі світлотінями подій, заворожувало своєю неправдоподібністю і гостросюжетністю, яку ніяк не міг сприйняти, відмовляючись від можливого героїзму, налякано кидаючись з затінок бездіяльних кущів.

Споглядав на загнане вітрами літовище, де сплюснуті спочивали велети-літаки, вітер міражував неймовірні видива, спотворюючи форми, виповнюючи їх новим змістом...

Малий Риба повертався на Батьківщину з чужини...

Малий Риба... дурнувате прізвище, яке присмокталося до його крихітного тіла ще в інтернаті, п'явчато переслідувало на протязі всього життя, незмивно нагадуючи ті часи, коли кожна дрібниця переймає безапеляційною категоричністю, а те, про що, як правило, забувають: міжподієві вагання та дитячо-юначі сумніви набували найглибшої екзистенційної ваги.

Хижо стежив за пересуванням жіночих ніг, жадібно ловив коливання випнутих грудей, заповзято зондував рельєф талій та сідниць, не в змозі вдовольнити свою зголоднілу любов до краси і до жінки, притлумлені сонливістю і тяжкою працею інстинкти озвалися невгамовним бажанням. Подумав про повій і пошкодував своєї сором'язливості та ліні, які змусять його зсихатися нетерплячкою ще довший час, доки тремтітиме на крилі літака і стрясатиметься на роз'ємних з'єднаннях вітчизняної залізниці.

Мізинцем колупався у вухах, видобуваючи сірку, пригадувалося: - ... риба моя золота!.. – безбарвної, непам'ятної вчительки – перехрещеної, що дала йому друге ім'я, за яким зникло перше, вже ніхто й не згадає його, навіть він сам, а коли його зогляду га "Гуліверський" зріст прозвали Малим Рибою, забулося і прізвище, і непам'ятне побатькові, так і зосталося: Малий Риба. Спочатку глумливе і образливе, далі – звичкове і зручне – Малий Риба, інколи – просто Риба, інколи – просто Малий, але завжди малося на увазі – Малий Риба.

Клейкою плівкою запікалася на губах швидкохолонуча кава, а за сусіднім столиком розігрувалася мелодрама великого марнування: вони робили ковток, елегантним порухом приземляли горнятко на блюдце з голубою облямівкою, витончено хапали серветки, і змахнувши зап'ястям, мов крилом, підносили руку до рота, цілували серветку розпашілими устами, припадали до неї болісно і спрагло, потім аристократично відштовхували, папірець здіймався на мить, розширювався імпульсивно, згасав, поволі парашутив додолу; вони ж посміхалися всім чарівною білозубою посмішкою, потім посміхалися один одному, цмокалися гучно і смішно, видавалося, що навіть цілуючись вони не перестають посміхатися, перетворюючи це в грайливий ритуал, ще не роз'єднавши зціплені уста, вони тяглися рукою до пакунку з

серветками, намацували його; переплітаючи пальці, висмикували розбурхані папірці, роздирали їх навпіл, підносили до склеєних губ і аж тоді розпадалися, задоволено вмошувалися на свої місця та заходилися розтирати запомаджені роти, манірно розгойдувалися пальці, папірці вислизали крізь них і поволі поповнювали купку сміття на підлозі, біля якої піднів непомічений гравцями прибиральник, він порався з серветками, час-од-часу кидаючи на розгнudzаних дітлахів засудливий погляд, інколи здавалося, що він хоче щось їм сказати, вже, було, відкривав рота, але роздумував, струшував головою і повертався до кружляючих папірців, яких ставало все більше і більше: ковток – серветка – поцілунок – серветка – не спинялося циклічне повторення, їх закохані пальці плавно ковзали висхідними потоками повітря, немов дельтапланеристи, зазирали до випотрошеного пакунку, в якому вже, здавалося, не повинно бути нічого, крім пилу... і наче ілюзіоніст кролика з дна свого бездонного циліндра, видобували на світло двома пальцями чергову заспану серветку. І що дивно: хоч дії їхні щоразу повторювалися, довколишні продовжували невідривно стежити за кожним порухом, ковтали очима ковток кави, захоплено, із здивуванням, відзначали, що серветки ще не закінчилися і зараз відбудеться новий акт цієї трохи примітивної вистави. Наостанок пара продемонструвала принишклій залі найдовший, найемоційніший поцілунок, який трохи не переріс у щось цілковито інше, відмінне від попереднього, аж зашарілися у передчутті непристойного місцеві бюргери, та хлопець з дівчиною раптом урвали, посміхнулися тією ж артистичною посмішкою, вклонилися глядачам злегка і квапливо вийшли.

Вітер ще кілька разів кашлянув, розлого чихнув, роздмухавши нарешті димову завісу хмар, і літаки виструнчилися в чергу, раз-по-раз пахкаючи двигунами і з гулом зринаючи в міжхмарну щілину. Митник заспано косив праве око в паспорт Малого Риби, а лівим в той самий час байдуже вивчав його зовнішність, шукаючи в ній терористичних ознак, але жодної з 25 описаних Семюлсеном у щойнопрочитаній митником "Повітряні пірати" на німій риб'ячій мармизі не помітив. Малий Риба пригальмував біля останнього вікна, ще раз оглянув задощене літовище, зітхнув, волюючи думати про можливість падіння, але вже в темряві переходу знову уявив вмовкання двигунів, різке перехилення і нудотну невагомість, коли вже й вдіяти нічого не можна...

Ватно клубочилися під крилом водяні випари, було терпко і якось аж сумно. Якби не заборона залишати свої місця, він би і зараз змірював тремкими кроками вузенький прохід між сидіннями, метаючись від туалету до кабіни і навпаки, в зворотньому напрямку; а так доводилося нервово смикатися, сіпатися, буцімто, щоб зручніше вмотитися, викликаючи щощереху непорозуміння у скошеному погляді сусідки; він намагався читати, але слова ніяк не досягали свідомості, застрягаючи на перехрестях атрофованих звивин, книга знесилено падала на коліна, а очі неспокійно ковзали до блиску крила, примружувалися болісно і вже шукали чогось в салоні; тіло знову вовтузилося, і краля поряд знову здивовано глипала на нього, майже не повертаючи голови, обернена в профіль, вона примудрялася витріщитися на нього обидвома очима

сизого кольору, це рідкісне забарвлення нагадувало Малому Рибі когось, хто мав очі такого ж кольору, але, хоч вбий, ніяк не міг пригадати цієї людини, дратувався, раз-по-раз зиркаючи на сусідку, намагаючись ще раз побачити ці дивні очі, але зустрічаючись з нею поглядом чомусь полум'янів, знічувався безпорадно, відстрибуючи очима кудись набік; врешті, знову концентрувався на своїх передчуттях, припускаючи можливі негаразди, але думаючи про щось з того, залишався цілком індиферентний і тому розумів: не те, не те...

Літак пірнув у буйняву імлу, і пара сконденсувалася на округлому скельці, мов невиплакані сльози...

Малий Риба повертався додому з чужини, і серце його моторошно стискалося у прочутті чогось тремкого і несподіваного, було сумно, але водночас надзвичай солодко., Хмари чорнильно-ляпковими пухирцями розлізлися під пером літака, і далеко внизу задріботіла Батьківщина, похитуючись розхристаними лісами, горбатіючи навскіс викошеними лугами, набрякаючи рахітними постчорнобильськими оселями...

Літак підстрибнув, викресав кілька наднових зірок, черкаючи гумою до смуги, потім стишився, спинив, полегшено крекнувши, свій стрімкий біг, погудів ще трохи, начебто прощаючись з терміново евакуйованими пасажирями, які вже й забули про його існування, заклопотано і зосереджено вони рухалися відшліфованим до беззбійної роботи конвеєром "Борисполя", проконтрольовані і випотрошені, втомлені та щасливі виходили в освітлену залу зустрічей, посміхаючись зустрічаючим. Малий Риба з незбагненим сумом стежив за тим, як радісно спотворилося обличчя сусідки з салону, як заіскрилися її сизі очі, коли назустріч їй швидкими цілеспрямованими кроками рушив високий елегантно вбраний молодик з квітами; зітхнув і одвернувся, щоб не бачити їхніх обіймів, але погляд зрадливо зустрічав всюди одну й ту ж картину: ланцюг приїжджих по-військовому абордажував ланцюг зустрічаючих, коли опоненти опинялися на відстані кроку один від одного, вони кидали додолу непотрібну вже зброю валіз і кидалися врукопашну, зливаючись святково-неоново. Малий Риба почував себе найсамотнішою людиною на зеилі, бо знав, що йому у цій сутичці супротивника не передбачено: ніхто його не зустрічатиме...

Трохи не налетів, замріявшись, на якогось чоловіка, який схоже також даремно сюди придибав. Малий Риба зробив крок вбік, щоб оминати несподівану перешкоду, але й чоловік напроти, чинячи мабуть з ввічливості, теж сахнувся вліво, змушуючи Малого Риба спинитися. той ступив в інший бік, але чоловік скопіював його рух зі слухняністю відображення, так повторилося ще кілька разів, що неабияк дратувало Малого Риба. Він зло подивився у вічі нахабі і раптом... йому здалося, що це - ... чоловік тупо і непорушно стояв напроти.

- Закарлюка?.. - непевно спитав Риба, вже коли вимовив перший склад, чомусь сахнувся: та ні, це ж не він, - Петро?..

Чоловік все так само тупо дивився на Малого Риба, але от обличчя його спотворила якась огидна гримаса, м'язи на скронях задубіло випнулися, запульсували прожилки, "якийсь божевільний..." - спітнів Малий Риба, не знаючи як поведеться далі. Раптом

чоловік рвучко щось вихопив з кишені пальта, Малий Риба, впіймавши себе на тому, що безглуздо посміхається, зиркнув униз і заляк, відчуючи кожен прискорений удар серця: на нього було спрямоване дуло пістолета, а рука, яка щосили стискала руків'я зброї, почервоніло тремтіла...

Ні, не може, ну чому, чому він не може цього зробити? Адже стільки разів тренував цю ситуацію, стільки часу очікував на цю мить... Рука Закарлюки знову зникла в кишені, він оговтався від першого шоку і процідив крізь зуби зблідлому заробітчанину:

-... пішли зі мною. - Коли ж помітив, що перепуджений Риба й кроку ступити не може, штовхнув його вільною рукою в плече: - Ану живо! - засичав, - давай, рухайся!

"Треба закричати... - пітніла думка, треба гукнути, він не наважиться вистрелити тут..." - але Малий Риба мовчки йшов, відчуючи, як щось тверде впинається йому в попереk трохи вище нирки, захотів озирнутися, але голос Закарлюки (таки він?) просичав: - не обертайся, суко, пристрелю... Ну чому я не міг цього зробити? Скільки разів приходив сюди, натискаючи на спусковий гак незарядженого "Макарова", схованого в кишені, скільки разів дірявив оцей огидний деформований іхтіочереп у тирі, мітячи трохи вище зябер... Чому ж?

- Стій! - скомандував Закарлюка, і Малий Риба ментом скорився, що він надумав, божевільний, божевільний, треба кричати, зараз, доки не пізно, він не наважиться, а може жарт, розіграє? малий Риба обережно озирнувся і зустрівся зі злим налитим кров'ю поглядом маніяка, той лише ткнув його пістолетом у спину.

- Ще раз обернешся - пристрелю, як пса!

Та що ж це робиться? Малий Риба дивився у спину таксистові, який саме вантажив його валізи, уважно слідкуючи за шматком шкіри, що раз-по-раз прозирав крізь щілину між курткою і штанами, коли таксист нахилився, а пістолет тим часом ще дужче тиснув у бік і посміхався над вухом. Та ж розіграє, купив собі хлопавку для дітей і розіграє, - чомусь невпевнено переконував себе Малий Риба, не здатний ступити і кроку, тіло його обм'якло, ноги дрижали і відчував: якщо зараз же не знайде собі надійної опори - впаде. Вигулькнуло сонце, фотоспалахом зафіксувавши втомлений стан, за якусь найдовшу мить опинилися на задньому сидінні, і пістолет знову притулився до пальта в розігрітому раніше місці. Малий Риба втомлено і пацифістично посміхнувся, апатично заплющив очі, навіть не уявляючи, як така його поведінка шокувала збожеволілого Закарлюку, той тремтів, відчуючи спопеляючий жар сумнівів і злості: ну чому ця гадина так спокійно поводитьсь? чому не кричить? не опирається? звідки ця посмішка? де жах в його нищих очах ренегата? де хоч щось, що змусить його, Закарлюку, натиснути на гачок, не думаючи, без вагань, безумовнорефлекторно? Летіла, розширюючись вліво, дорога, шугали вусібіч авто, таранячи м'яке післядощове повітря, пропарене блідим по-зимовому сонцем. Малий Риба потроху куняв, бачив якісь кошмарні видива, але переконував себе, що все це лише сон, хай і дуже схожий на реальність, але всього лиш сон, бо насправді такого бути не може; та чому ж він спить? чому не плазує переді мною на колінах, вимолюючи прощення? і палець тремно пітнів, безсило намагаючи спусковий гачок, на якого ніяк

не впіймаєш цю рибину. Спокій Малого Риби дратував Закарлюку найдужче, але це дратування не розряджалося спалахом останньої агресії, воно пекельно нуртувало всередині, роз'ятрюючи і підсилюючи запітнілу напругу.

Гамір міста збудив Малого Рибу, він шарпнувся, відчуваючи щось негаразд, пригадуючи сон всуміш з попередніми подіями і ніяк не міг відділити реальність від вигадки, протер долонями очі, вже відчуваючи, що кудись їде... нараз заляк, вражений потиском чогось твердого в лівий бік, всередині щось нажахано увірвалося, почало падати, нудотячи невагомістю. Малий Риба поволі обернувся і зустрівся з невсипущим ненависним поглядом чоловіка, якого витримати не зміг, відвів очі, отже, сумління в нього нечисте! отже, таки справді він! Чи ж Закарлюка це? вагався розметаними по найчорніших закутках черепа і пам'яті думками Малий Риба...

2.

Інтернат містився у великому старовинному приміщенні, яке квадратом оточувало величезне рівнинне подвір'я, їх, змерзлих, просочених напівзимовим вогким холодом новачків, змушували йти колоною, по-військовому маршируючи. Раз-два, стій! з'явився високий лисий чоловік з недобрим поглядом глибокозапалих очей, вбраний в чорне, він ста напроти нас, ривкнут щось незрозуміле, від чого легкий шум недопалків розмов одразу ж згас, і наказав роздягнутися; ми нерішуче тупцювали на місці, сором'язливо презираючись, шукаючи очима хоч когось, хто зробить перший рух, який вже можна буде підтримати. "Роздягнутися, я сказав!!!" – заверещав фальцетом злий прихований погляд, і ми змушені були підкоритися цьому несамовитому звучанню: поволі, неохоче скидали з себе верхній одяг і знову ніяково презиралися. "Роздягтися!!!" – пищав чоловік, від надміру напруги зморщувалася шкіра на його безсоромно голому черепі; очевидно, ексгібіціонізм надто глибоко травмував його легкораниму душу, тож тепер, щоб виправдати собі свою оголеність, він змушував роздягатися всіх. "Роздягтися! роздягтися! роздягтися!!!" – безперестанку верещав він, вже не закриваючи свого брудного рота, з якого виривалася пара...

"Ти! – чорний палець вишпортав гачкуватим пазуром з тремтячих анемічних тіл особливо худе й ребристе, — збери одяг! Ну! Швидко!" І тіло й далі тремтячи нахилилося і задубілими пальцями хапало оберемки різного одягу, потім несло гори лахміття на встановлену дистанцію, де хтось зі старших, вбраних у чорне, які насмішкливо спостерігали оддалік, просочив цей спогад про старе життя прозорою рідиною з пляшечки, потім чиркнув сірником і ... фотоспалах зафіксував цю мить блідуватою тривалістю...

Зупинялися на перехрестях, завихрені божевільно-швидким кругообігом зривалися і здригалися, різко гальмували, стояли, чахкаючи, готові щомиті знову ринутись вперед (вправо, вліво). По-мисливськи (але тваринно) випнулася спина водія, руки його несамовито смикалися, штовхаючи пасажирів то до одних, то до інших дверцят, втискаючи в незвичайно-неприємну м'якість сидінь, щоб за мить вирвати їх звідти, помчавши назустріч свисту і гарчанню кількамільйонного конгломерату.

Безмозкло спинилися. Малий Риба, що на мить забувся, як ні в чому не було вийшов з авто, роззирнувся, сахнувся злого: стій! пістолет наздогнав його, присмоктався до старого місця, а таксі зникло за мурами. Стояли в негасливому дворі перед перекошеними дверима громіздкого довоєнного під'їзду. "Ласкаво просимо" - іронічно змахнув рукою божевільний, виблискуючи залізними оченятами, дуло з кишені легко штовхнуло і вони рушили, долаючи марші сходів, клацаючи підборами в тихій припишклій вогкості. Що ж я роблю? що ж це? - гупало серце Малого Риби, — треба щось діяти, не можна йти від людей, треба гукнути поки не пізно... Але йшли мовчки.

Пістолет відірвався від вартування, залишивши спину напризволяще, аж вона вкрилася краплями вологи, позбавлена уваги дотику, захрящали ключі, от зараз найкраща мить, щоб втекти. Або вдарити його ногою в гомілку, збити з ніг... Двері моторошно зарипіли, з квартири війнуло темрявою і необжитістю. Заходь, - прошепотів Закарлюка, - вибачай, що без фанфарів... Жартував, це був ідіотський жарт, втішено посміхався Малий Риба, переступаючи поріг, примружився, кліпнув кілька разів. валізи залиш тут, вони тобі вже не знадобляться, - й надалі шепотів Закарлюка, голос його здригався. Чому ж? - чомусь також пошепки озвався Риба, хоч кортіло смачно гукнути щось зле і образливе, кинутись з докорами і звинуваченнями... Проходь! - раптом підвищив голос божевільний, - можеш не роззуватися, тут холодно; праворуч, так-так, сюди. Опинилися в невеликій кімнаті, неприбраній, холодній, поміж голих чорних стін тулився стіл, біля нього два перекошених брудних стільці, в кутку, попри самісіньке вікно - трюмо, люстерко вщент заклеєне понівеченими фотокартками, обличчя на яких до болю знайоме, бо це обличчя... таки справді - його, Малого Риби обличчя, он воно проходить всі стадії життєвого філогенезу: по діагоналі немовля перетворюється на юнака, молодого чоловіка, натякує на себе маску болісних зморщок...

Малий риба заціпеніло витріщається на себе в дзеркало, розмножений і розщеплений, роз'ятрений в просторі і часі, рвучко озирається і натикається на холодного пістоля, що роззявився на нього зажерливою посмішкою неблизкаючої сталі.

- Що це повинно значити? - видавлює з себе Малий Риба, задкуючи, падає на тремтячого стільця, завмирає.

Обличчя Закарлюки блідо-червоніє від люті, мов під час нападу епілепсії. То ти не

здогадуєшся?! – бризкає слиною і кров'ю червоних очей. Ні - тихо, але рішуче відказує Малий Риба, він анічогісінько не розуміє...

4.

Громіздкий задушливий інтернат, де ти навіть не самотній, де тебе оточують абсолютно чужі і ворожі тобі істоти, які почуваються так само кепсько, як і ти, через що стають ще ворожішими у моторошному велетенському приміщенні – жахітлива пам'ятка архітектури, оточена сама собою, чотиристинне асфальтове ув'язнення, з якого не вирвешся, хоч би що ти робив: чи дертимешся на дах, щоб шугонутися вже звідти назовні, рочерепивши собі мізки, чи вгризатимешся в землю, обв'язаний вартою червнів, висвердлюючи підкоп іржавими лопатами нігтів, - так чи так, а приреченості обмеження і нудотного всепроданства не позбутися ніяк.

Содомія слинявих старців, розбещена вседозволеність кількох старших фаворитів, синкретична злоба, засліплююча ненависть, вибиті очі та зуби, які потім, прибираючи, вишпортуватиме з розщілин в затрасканій кров'ю підлозі, гадаючи чиї це, обмінюючись трофейними рештками і жалобно ховаючи знеживлену та вже нерідну плоть, дивуючись незбагненному відмиранню і над усе жагучи помсти, зубзазубної вендети по-інтернатськи... Садизм і гвалт, огидні збочення і трунок в пластикових пляшках, покращений спопелілим тютюном, що обважніло та змертвіло балансував в темрявній димці, заломлений плюскотом і перехиленнями скла, потрапляв в незвичний ще рот, колов горлянку, випльовуючи бризки вогкого кашлю, зморщували згіджено носа, чортихалися, злилися, плювалися, влаштовуючи пихаті безвусі олімпіади, зневажливо харкали в тих, для кого не існував головний олімпійський принцип: спочатку, головне – взяти участь; що пізніше зметаморфозився у — горе переможеним, яких закріпачували і били, інколи ногами, і лише спочатку до першої крові, міцні істинноарійські чорносорочечники з кров'яними тільцями на носках прямокутних черевиків, підкованих залізом, гнобили глистовидних жертв, офірованих інтернатіві антропогенними впливами, чорнобильським першотравнем, який слізно нейтронував на демонстрації їхні незахищені некріті мізки, видублені казармовою муштрою, яка вчила жити палкою і голодом, яка змушувала змиритися з тим, що ти – один з багатьох приречених гноїтися у цій помийній ямі, якою користується хтось інший; ранок приносив біль прокидання, хвилини сну очікувалися, як найзаповітніша мрія, заходу сонця чекали з такою ж надією, як заполярники очікують його сходу наприкінці полярної ночі... Але жодна приреченість і злоба не могли викорінити з їх дитячих

покривджених душ потребу любити і довіряти, вони закохувалися у старих дів-вчительок, які били у їх світлі полум'яніючі оченята сухими різками слів і били насправді, зневірюючи їх ще дужче, навчаючи тотальної недовіри і перекресленості, та вони відживали; як Іванко-встанько регенерували і шукали очима когось, кому можна відлити бодай дещицю свого болю: але навіть така егоїстична дружба нищо зраджувалася ними зі страху і покори...

5.

- Та ти що? Здурів? Отямся, друже! В мене двоє дітей, чекають вдома на ті гроші, заради яких півроку горбатився за бугром...

Петро спохмурніло знецілює дуло, опускає очі і пістоль, у нього діти? Хлопчик і дівчина, вона старша – розбещене егоїстичне дівчисько, яке не рахується ні з чим, окрім своїх потреб – до гнітючості примітивних: огидно-крикливе шмаття ненависної моди на олігофренію, ультиматуми плачу, скандали жінки, яка ставиться до дитинки, як до порцелянової, а та у відповідь може грубонуту і мерзотно обізвати дурепою, що втім недалеко від істини.

Ще син: хворобливе замріяне хлопчеченя з банькатими очима, які іноді безпричинно зволожуються, стікаючи згодом блідами щоками до міцностиснених уст, блідо-німих, злихоманених мареннями дитячих мрій... І як тяжко з цією надвразливою, непристосованою до життя істоткою, яка не постане за своїми правами, коли, бува, згарячу хляпнеш в нього надлишком брутальності, закамouflьованої за гарячий напружений день, оточений злобою і роздратуванням; ні, тоді малий лише затремтить нижньою губою і відвернеться, щоб приховати своє огидне іншим тьохтійство: великі краплі нечоловічих сліз, які б'ють нижче пояса, звинувачуючи і дратуючи ще дужче...

Дружина? Малий Риба опасисто зиркнув на відкладеного вбік пістоля, обтер піт з лоба, гарячково прораховуючи варіанти з нападом на нападника: зараз найкраща мить для цього: он він дивиться – зачудовано, божевільно-неприсутньо... Проте чомусь і далі сидів нездатний поворухнутися, відчуваючи приємне заспокоєння, пульс нормалізувався, м'язи розслаблено вмостилися на тверді стільця, думки самовиправдовувалися миттєвою розрядженістю... Дружина... Раптом бозна звідки приспіла задушлива потреба звільнитися від ще навіть невіддуманих думок, неосмислених вражень...розповідав, намагаючись деякі моменти аналізувати, дошукуючись причин, узагальнюючи, згадуючи і звільняючись од забутого, перша зустріч, юнача невпевненість, від якої не зміг звільнитися до цього часу, ще сильніше відчуваючи трансцендентність існування думок за рухливістю очей і маскою втоми на інших обличчях, в тому числі – її, передовсім – її, не зважаючи на звичковість і, як іноді

виявляється, - невивченість. Як одягти на ці дивовижні порухи кутиків уст ярмо класифікації? в яку графу узагальнених таблиць занотувати їдкі меркантильні слова, на які, як би не реагував - залишишся в нервовому програші, пронизаний кількарразовим рефреном нотації, і не допомагає затикання вух, слова ранять і ранять, перетворюючи на Малего Рибу, що ніяково тупцює перед праведно розгніваною вчителькою, яка, здається, вже вмовкає, втихомирена і вдоволена гримасою болю на його страдницькому обличчі, але, чи то помітивши просвітління в прочутті полегшення, чи з інших причин, відомих лише їй самій, вона припускається знову, гнівно та невтомно, забуваючись в екстазі словосп'яніння...

— А моя... - Малий Риба здивовано вмовкає, трохи невдоволений цією непередбачуваною перепорою у самотерапії розповіді, - Закарлюка дивно глипає на нього і кидає в тишу пополуденного Києва, прогуркоченого тисячами авто: - а моя померла... рак...

6.

Спілка Захисту Прав Учнів, як орган учнівського самоврядування, де з розпростертими обіймами чекали на юних наївних неофітів, що прийшли сюди з довірливим киплячим обуренням: що ж тут діється? яка гидота! так-так, - улесливо посміхається короткострижений чорносорочечник, що насторожує обачніших, але не спиняє на тернистому шляху до суворого покарання підставлених імпульсивних бідак, надто щирих, надто словонетривких, чорносорочечник все ще улесливо підтакуючи встає, наближається, втихомирливо кладе руку на плече колезі, обіцяє розібратися, покарати винних, підводить заспокоєного і зраділого хлопця до дверей, прочиняє їх і ледь помітно киває двом олігофренійним охоронцям, з колишніх учнів, їхні вилинялі чорні сорочки зраділо шурхотять, хапають бідолаху попід руки, різко розвертають і, не

зважаючи на епілептичні пручання і надривні вигуки, тягнуть до підвалу, в карцер, вогкий і темний, де ти можеш робити вже все, що захочеш: кричи скільки сил вистачить – все одно ніхто не почує твоїх волянь, хіба порозлітаються чорнокрилі упирі, плескаючи слизом по незахищеному обличчю, а щурі, зачувши завивання нової жертви, зголодніло та зраділо оближуться, обступивши тебе ікластим колом голодної блокади...

7.

А моя померла... - сумовито повторив Закарлюка, - ото, знаєш, ображаєш людину, підходячи до неї зі своїми дурнуватими вимогами, дратуєшся безпривідно, втомлюєшся, не знаходиш часу для доброго слова, економиш на любові... Навіть коли вона вже хвора... Мучишся, але бува не стримаєшся, - гаркнеш. А зараз вже не попросиш вибачення – нема в кого, залишаєшся сам на сам з самогубчою безвихіддю, з прикрими докорами сумління.

-Зачекай — но... — раптом встає Закарлюка і йде з кімнати, залишаючи отетерілого Рибу сам-на-сам з вбивчим лезом лакованої зброї, яка приваблює можливістю вхопити її і вшитися з цієї божевільні, доки не трапилося чогось неминучого і невинного, іграшка виблискує під тьманими променями змерзлого світила, апелюючи шугаючого дев'ятими валами цунімі кров'ю в мозкові зони алогічності, розриваючи щойнозроджений страх, вириваючи корчі сумнівів, що електромагнітно тиснуть руку до столу, всупереч обважнілості нательбушених гравітацією пальців, всупереч прикутості очей і вух до коридорних шерехів і пошепотіння абсурдності: для чого він залишив це тут? хотів перевірити? іграшкова пукалка, а цікавиться суто моєю реакцією?.. Рука звивисто плазує до відстороненого дула, боячись поранення, коли з кухні зривається дзенькотіння, і тіло риби сахається в пісок дна, затуманюючись намулом якнайвіддаленішого неспокою: ми ж були друзями, хай там як, а були ж друзями! здригається підлога під кроками невидимого ворога, а

Малий Риба ніяк не зважиться на якусь дію, зрожевілий від надміру кров'яної швидкості, що не вписується в повороти судин, посмикуючи ними, наче гітарними струнами, рука тремтить, шалено метаючись між зброєю і кишенею пальто, та раптом в дверях зависає викручене божевільям тіло Закарлюки з кришталем прозорого пляшконоповнювача і двома склянками, Риба заціпеніло кривиться, наче струмом охоронного приладу присудомлений до місця злочину, лиш великий палець прокреслює в міжповітряній молекулярності півмиттєві діри рвучкого розрідження, Закарлюка похмуро спостерігає за завислою поблизу пістоля рукою, невдоволено хитає головою, вкладаючи поряд пляшку і склянки, намагаючись відгородити ними заскочену зненацька на гарячому руку-злочинницю від експонатного знаряддя позбавлення крові.

Рука безсило падає, зранено відповзає поближче до захисту величі тіла і Малому Рибі нараз стає дуже просто та легко, наче насправді зустрів старого друга, з яким перейшов вогонь та воду, поблизу якого не варто напружуватись, спотворюючи обличчя гримасою посмішки, коли тобі боляче, поряд з яким скидаєш нашарування масок, оголюючи підшкірні м'язи і втомлену кров.

Закарлюка плюнув набік, вишпортав щось з зубів брудним пальцем з почорнілими жилковими порізами, знову плюнув, цього разу злісно і зневажливо, дивлячись тим самим божевільно-кров'яним поглядом, що й раніше, на сполотнілого Рибу, той раптово почервонів, пульсуюче сприймав бризки слини на свою адресу і згадував щось близьке, що наче причаїлося під верхньою кіркою спогадів і ось-ось вдасться вишпортати його на денне світло, он вже помітно якийсь огризок того забороненого до вживання спогаду, але ні, щипці свідомості розтискаються і оманливо близьке видиво вислизає та розчиняється в глибинах безпросвітку втомленої блуканнями душі.

— Ну то що, друже ти мій любий? — повільно, добираючи слів, мовив Закарлюка, кожним словом він, здавалося, причавлював якісь незбагненні нотки розгублення у тверді сприйняття Риби, той ошелешено шастав поглядом по кімнаті, шукаючи якогось знаку, звідомлення, що б заспокоїло його, повернувши втрачене від обуховості несподіванки самовладання, але не знаходив нічого, крім жахного трюма, обдертого пошматованими світлинами, погляд, метаючись, все частіше повертався до цього огидного свідчення невмотивованої ненависті, що нагадувало погано обтушоване тіло, шкіру з якого здирали невміло та неохайно: деякі подерті фотокартки ще здригалися у посмертних конвульсіях перехресних протягів, — Вип'ємо за твоє повернення... — тут Закарлюка вперше посміхнувся, але ж яка страшна і потворна була ця посмішка, навіть завжди ззовні однаковий Риба (хіба от трохи мімікрійний), навіть його обличчя сплундрувала гримаса збридження, він сахнувся, якомога міцніше притулившись до спинки стільця, щільніше увіллявшись в кут спинки, однак за мить сахнувся ще дужче і трохи не скам'янів: —... І за твою смерть!

З цими словами Петро простягнув Малому переповнену склянку горілки і посміхнувся ще гидотніше, потім залпом перехилив своє, а пістоль самотньо закликав

втомлену лежачу руку Риби, вона зухвало підповзала до нього, але якось невпевнено, боязко, поволі, згодом вже було пізно, рука вхопилася для рівноваги за склянку, переважила ліктем її до рота, горло здригнулося пекучим ковтком, чомусь випив, чомусь відчув звичне терпіння вражених опіком нутрощів, яке хвилясто-корпускулярно розмножувалося в тілі, хмеліли, раз-по-раз просочуючись спиртом, раз-по-раз проточуючись трупним смородом, який набухав пухирцями в гротескному роті та вибухав туманними словами і буйнявінням померлих напівщирих спогадів.

Не вистрелить, якщо б хотів насправді вбити, стрельнув би раніше, а як зразу не зумів, чи не захотів, то тепер вже й поготів, втішав себе, п'яніючи після чергового ковтка Малий Риба, тільки от на потяг не встигну, шкода... Хотілося вже назавтра бути вдома, побути з сварливою жінкою, яка, впевнений, також щось та відчуває, також скутила ... А чи ... якщо в неї хтось? ... — спохмурнів, забувшись, не слухаючи Закарлюку, дивно вона якось розмовляла по телефону, сухо, малослівно, навіть трохи дратівливо ... А! Що ти собі дурницями голову забиваєш! проте підозри не йшли з голови навіть коли щиро захотілося обійняти сина та дочку, було сильно боляче, що їх немає поруч, що нема змоги от просто зараз піти й знайти їх, привітатися, попросити за все вибачення: за дратівливість, неувагу ... може навіть неповагу ...

8.

Закарлюка любив лежати вбраним на застеленому ліжку і слухати плеєр через навушники, бо тиша мертв'яного каменю інтерната душила душу, шкребучи охололими до абсолютного нуля пазурами; жодна пташка не залітала на цю прокляту територію, жодна порядна тварина не опинялася оточеною в чотиристінному колодязі цих високих мурів, неприступних до самогубчої безвиході.

Вікна назовні були замуrowані прямокутним візерунком червонявості і жоден звук чи промінчик з волі не підіймав настрою приреченим на довічну каторгу.

Він слухав гучний та непристойний рок, похитуючи в такт ударнику ногою, інколи збиваючись, згодом розпочинаючи знову. Щось стороннє заважало, долинаючи крізь повіки заплучених очей, потім торкнулося плеча, несміливо шарпнуло до розчарованого вимикання. Хто ж це, дідько б його взяв?! Стурбовано близилося обличчя Риби, сухе і зрожевіле, потріскані губи ворушилися, мов у недобитого коропа, шия роздувалася, наче ненасичені зябра. Довелося витягти навушники: ... ни хочуть тебе підстригти! вже йдуть сюди!

Все якось нараз перевернулося, змішалось в безладності нецілеспрямованої метушні, що метала ними врізнобіч, приспіненими тупотінням в коридорі; Закарлюка вискочив назустріч ненависній погоні самовдоволених старців та

чорносорочечників з клацаючими ножицями і зловісно скрегочучою машинкою, розгублено спинився; за мить дременув, зслизаючи подертими п'ятами пізньовжиткового взуття, відчуваючи тяжке дихання на потилиці, заслинені збоченці зраділо бризкали нестримною радістю, простягаючи вперед руку, якою вже мали б вхопити тремтячий загнаний комірець, брудний, мов у фільмового мексиканця з голівуду минулосторічних вестернів, та він вислизав, а руки хапали одна одну, перетиналися і сповільнювали зграю захеканих хортів, що ніяк не могли вполювати стрімкоп'ятого шибеника, який дозволив собі неповагу бути патлатим понад встановлені межі пристойності. Всім гуртом застукотіли на сходах, загнане звірятко майнуло попід пахву головмисливцю, який сам став жертвою інерційності оскаженілого від люті погоні натовпу: вони перекинули бідаку директора і помчали далі, вже не дивлячись куди біжать і за чим; власне, біг став самодостатньою цінністю, аж раптом потроху загальмували, всі нараз, хижо роззирнулися: а де ж здобич?! де це патлате щеня, якого вони зібралися покарати, увігнавши в прокрустове ложе своїх уявлень про справжнє виховання? А він в цей час тремтів в одному потаємному місці в підвалі, про існування якого не здогадувався ніхто окрім Малого Риба, який колись і знайшов оцей сховок, чим неабияк тішився та пишався. Щомиті Закарлюці вчувалися тихі кроки погоні та ввижались скрадливі постаті, які відкидали на морочні стіни моторошні тіні роззявлених ікластих пащек, поступово страх бути викритим і впійманим вщух, вступивши місце невеселим роздумам про майбутнє, рішучі плани втечі наштовхувалися на банальне незнання можливих виходів, наявної охорони та ще десятка-другого дрібниць, інформація дозволя про які пронириливим і творчим натурам вишукувати у недосконалості побудови щілину саме для себе; Закарлюка ж, як не старався, ніяк не міг відшукати лазу на омріяну волю, вся його вигадливість кудись зникла, розвіявшись пітною невпевненістю, але безвихідь становища чомусь не лякала, лиш занозливим гнійником строгала з підшкірної глибини, нагадуючи про себе; якось воно буде, — думалося чи не безжурно, а спогад про те, як дотепно йому вдалося уникнути тенет загінщиків і вирватися з рук директора викликало напади не зовсім щирого, але таки сміху, який слугував йому за такий собі протигаз від тунку темряви і жаху ... Вночі прокинувся від голоду і холоду, але не одразу збагнув, де саме зараз знаходиться, ризикнув визирнути нагору; в білому світлі коридору куняв ще шмаркатий чорносорочечник. Закарлюці спала на думку вар'ятська ідея: спробувати втекти просто зараз, користуючись покровом ночі вишмигнути надвір, перетнути покраплене жовтавими згустками світла прожекторів подвір'я, наблизитися до воріт ... ну а далі? далі діяти за ситуацією: або йти на пролом, або сподіватися на щасливий жереб. Проте все це було надто непевним і ризикованим. Крім того, доки Петро вагався, заворушився збуджений неясним шерехом охоронець, розплющив очі, позіхнув, потягуючись, тож Закарлюці не залишалося нічого іншого, як тихо прослизнути назад, вглиб вогких і непевних катакомб ... Скрутився калачиком, ліг, притулившись до нерівностей заслизеної стіни, вклавши голову в чорну заглибину кам'яної тверді. Поринув у тяжку дрімоту, помережену лякливими, пульсуючими до

шаленства мареннями . Раптово шарпнувся, прокинувся, збуджений чужим доторком, поряд темніла якась неідентифікована постать, Петро непевним голосом запитав: хто? Я, Риба - пошепки відповіла тінь, приніс тобі жерти, на два-три дні вистачить, а потім принесу ще, як зможу . Закарлюці раптом стало якось так млосно і тепло, що він трохи не заплакав від надміру почуттів, не вистачало сил навіть на "дякую", просто намацав в темряві холодну тремтячу руку друга і міцно та щиро її потис. Рука невдоволено вислизнула, а тінь почала віддалятися в найморочнішу частину пітьми , ну, бувай, ще прийду, тримайся. Зачекай, — Закарлюка пригадав, що хотів ще багато про що розпитати , — як воно там? Шукають, але мушу йти, бо як схопляться мене, втрапимо в халепу обоє, — втікало кудись мерехтливе шепотіння. Закарлюка посміхнувся і накинувся на їжу, хапаючи її обома руками і ковтаючи нерозжованими шматками.

Полювання продовжилося вдосвіта, Закарлюка ще спав, а шляхи до відступу йому вже було відтято, залишилося лише тремтіти від холоду і страху та сподіватися, що не зазирнуть у крихітну щілину поміж немурованого каменю, не ризикнуть відвідати необжиту і холодну келію. Про всяк випадок Петро щільніше притулився до стіни, втиснувся в неї, залишивши відбиток контурів у ранковому байдужому камені, шум наблизився, спинився поряд, затупцював на місці, вчуваючи близькість здобичі, а серце Закарлюки здригалось раз-за-разом у молитві порятунку і обливалось слізьми поту, нарешті зграя нишпорок рушила далі, кроки лунко кришилися в каменях, вдаряючи в скроні, міцно притулені до ламкого холоду. Минулося, минулося, — струмувала полегшена, швидка думка . Потроху тепліло і вдень втікач дозволив собі поспати ще, радше не дозволив, а просто відрубався, виснажений до малокрів'я страхом і попередніми знущаннями . А Риба молодець, — грів душу спогад про неочікувану допомогу, хай і невелику, а проте: що б він зараз робив без їжі ? вив би вовком і несвідомо шукав можливості впійматися, тільки щоб нагодували бодай крихтами тої помийної гидоти, що вважається тут їжею.

Час раптом зупинився, вкорінившись в анахоретському приміщенні, спонукаючи до тривких і глобально-світоглядних роздумів, проте узагальнення вислизати поміж нестійких юначих звивин, а від конкретних планів втечі вирішив відмовитися , бо все одно не уявляв, як саме можна потрапити за ворота . Мріяв про волю , як потім повернеться сюди, щоб допомогти втекти Малому Рибі. Або й зруйнує це заляте місце: підкладе вибухівку, напише анонімного листа прокуророві; видасть книгу мемуарів про жахіття, які спіткали його в ув'язненні, що могло проіснувати стільки часу серед поважного добропорядного суспільства. Коли почало холоднішати, раптом повернулися кроки; Закарлюка затремтів, але вдавав перед собою байдужого і впевненого у своїй невловимості :не знайшли тоді , то й цього разу не знайдуть , — заперечував він гучне серцебиття і пітні острахи, не можуть знайти, надто не схоже на сховок, надто непомітне . І ніхто про це місце не знає, його мабуть і в планах не залишилося . Але кроки впевнено наближались і невдовзі від бравувань і самовпевненості не залишилося навіть спогаду, Петром трусило, немов у

малярійній лихоманці, він нажахано затиснувся в куток, загорнувся в куценьку куртку з головою, щоб не бачити з'яви своїх катів, але насправді все ще вірячи у краще, он вони спинилися, так само, як і тоді, вранці, може минеться?! – наче прохаючи у когось . Ні, обривалося все всередині і падало у безвихідну нудотність, надто швидко вони йдуть, надто впевнено крокують, наче знаючи куди саме слід зазирати, он вже чутно їх тяжке, але задоволене дихання, що виривалося з роззявлених великих та страшних пащек, які штовхають одна одну, щоб першою впитися блідими зубиськами в тремне горло жертви, відчутти його зникоме тепло вібрування на останній межі життя . Он поряд, за стіною, за кілька кроків спиняється хтось захеканий і задоволений, проте Закарлюка ще у щось вірить, ще прохає когось про допомогу, шурхотіння поруч змушує його визирнути і зустрітися з мезовим поглядом приреченого на довічну службу і биття ногами зла, зла підкореного іншим злом, могутнішим і зорганізованим . Якусь мить вони гіпнотизували один одного, потім не витримали , — розбіглися очима врізнобіч . Знайшов ! Тута він! І крізь крихітну дірку у чорнокаменній темниці всі вони полізли сюди, щоб побачити цього сміливця, якого зневажали, а проте й трохи заздрили йому і дивувалися. Вхопили попід руки, обв'язали міцними мотузками і потягли брудною підлогою підземелля до близького карцеру, рештки світла раптом згасли, майнувши вбік гострокутною тінню.

Потяглася сумна і страшна ніч, ніч, яку оминають увагою, яку за безподієвістю списують в монтаж, викидають на чорнометалевий брухт, яка проте в юнацькому віці западає в душу глибше за найгидкіші приниження та найсуворіші торттури, що ними його почастиють наступного ранку, це була ще одна ніч роздумів і сумнівів, вагань та підозр. Малий Риба ? Ні, ні ! не міг же він зрадити його після того, як приніс тоді їжу, ризикуючи впійматися і зазнати покарання . Але ж ніхто інший не здогадувався про існування тієї щілини , ніхто крім мене та Малого. А ці паскуди добре знали куди йдуть, їх напевне хтось навів. То хто ж ? Малий Риба! Малий?! Чи може то бути? чи може то бути ???

І от настав ранок, сповістивши про себе рипінням дверей і порожнечою прокидання: втомі і юначість зробили своє – десь попід світанок Закарлюка забувся у тяжкому кататонічному напівсні, бачачи картини чудового утопічного світу, де всі були милими та уважними один до одного, випромінюючи любов, як вибухлий реактор радіацію, проте навіть уві сні щось стримувало Петра і змушувало його уважно вдивлятися у несправжні обличчя, шукаючи в них відповідь на глибоко болюче запитання: хто й чому його зрадив . Але люди лише посміхалися на його запитання і ніяково розводили руками, їм були незрозумілі його болі, вони тішились своєю досконалістю і минали його, лише дружньо поплескуючи по плечу.

До камери увійшов поважний старець і кілька молодших чорносорочечників, які оточили того так, як оточують вождя тілоохоронці, готові будь-якої миті полягти за харизматичну постать лідера, кинувшись під кулі та вибухи, вірні пси – задолизи, — ненависно подумав Закарлюка, втішаючись певністю своєї вищості. Пішли ! – рикнув один з старших "колег" – член Співки сьогодні, кілька років тому він був дружнім до

Закарлюки, не раз запрошував його до своєї кімнати, відвідував і їх, з Малим Рибою помешкання, зичив цигарки, пригощав випивкою, колись веселий та дружній, тепер він ненависно супив брови, зло кривився у нерозуміючі очі Петра, який ніяк не міг позбутися кілка в грудях: запитання: хто?! хто зрадив його?! Його вивели надвір, на мить заплющив очі, примружився і ... жажнувся побаченого: тисячі інтернатівців стояли вишикувані в войовничі шеренги, чекаючи присуду і виконання аутодафе. Він став, як вкопаний, але хтось ззаду сильно штовхнув, передні потягли за шнурівку, об'язану іншим кінцем довкола тіла та рук.

Боліли стерті до крові зап'ястя, боліло невирішене запитання: хто?! адже вони знали куди йдуть, авжеж що знали !!! отже, він? Малий Риба? Спинилися посеред площі оточеної моторошними стінами, які глузували десятками засяяних сонцем шибок, що бавлячись пускали сонячних зайчиків. Раптом стало спокійно та байдуже, навіть захотілося сміятись. І він таки засміявся, довівши трохи не до сказу когось з лютих старців; гримів і просторікував про покору, як найголовнішу чесноту учня директор, а Закарлюку розбирав сміх, що заразно розповзався рядами. Навіть деякі чорносорочечники не стримувалися і пирскали.

За якусь мить шаленство приємного, але небезпечного божевілля охопило всіх, лиш кілька впертих старців зло трималося, і саме від них почалася гнівна розправа: чорносорочечники приструнчені пильними поглядами летіли до рядів і дубасили посмішки гумовими кийками, викраплюючи з голів перших кров, але сміх ніяк не вщухав, вже пішла друга хвиля насильства і терору, а деякі ще не могли стримати кунвульту реготу. Найдовше сміявся Петро, його довго не били, чекали, доки вгамується сам. Проте він не здавався: вже з'явилися на обличчі сльози справдешнього болю, а він все ще сміявся і сміявся по-справжньому, голосно регочучи посеред мертвотної тиші. Та цей сміх вже був безрадісним і незаразним, він викликав лише похнюплені і невдоволені погляди: нащо то йому? Нарешті директор інтернату вихопив з рук безпорадно роззявленого охоронця кийок і смачно замахнувшись роз'юшив Петрову посмішку до спалаху чорних блискавок і раптового розпечення. Він нестримався і скрикнув, ковтнув кров, хотів було обтерти її рукою, але заважали пута і це бажання ще довго зудило його нижню губу своєю нездійсненністю.

Зачитали вирок, якого він не почув крізь гул в голові. Зрозумів трохи згодом, коли його потягли до рядів, вручаючи кожному, немов перехідний приз кращому учневі, величезні криві нижиці, що зловісно зблискували на сонці. Деякі ледь торкалися його волосся, відводячи погляд, інші садистично клацали, здираючи шматки шкіри, проте дивитися в очі також не наважувалися, були й такі, що від надлишку сумління прикушували нижню губу. Одиниці безжурно й насмішкувато позирали на нього, як на божевільного піжона, що від безглуздя затіяв цю наперед приречену боротьбу з сильнішими.

Раптом побачив Малого Рибу. Той стояв просто перед ним, роззброєний відсутністю оточення, блідий і переляканий. Він! – гахнуло в голову кров'ю, він!!! Рука Малого боязко і повільно потяглася до вже майже лисого черепа, а очі його неспокійно

вишукували щось на землі...

9.

Закарлюка вмовк і спорожнив пляшку, витрушуючи останні краплини у свою склянку. Малий Риба захмеліло слідкував за кожним його рухом, серце гупотіло, прискорене надміром спогадів, а рука тремтіла, не наважуючись вхопити до рук зброю. " І коли ти клацнув ножицями мене за вухо ...". Закарлюка знову сплюнув , ненависно але якось аж втішено слідкуючи за зміною виразу обличчя Малого , той нараз пригадав цей густий кривавий плювок, який затраскав його обличчя огидою і зневагою .

" За твою смерть, друже ти мій рідний !" - перехилив чашу Закарлюка і чомусь наслідував його приклад спітнілий від неприємного спогаду Риба. Гірко скривилися . "Пам'ятаєш ? " — спитав Закарлюка, прискіпливо вдивляючись в очі . "пам'ятаю, — все ще кривився Малий Риба. Ні хріна ти не пам'ятаєш ! - п'яно варнякнув Петро, — це я все пам'ятаю , я пам'ятаю нашу дружбу ! я пам'ятаю, що то значило тоді мати хоч одну людину , якій міг вірити , з якою можна було сміливо говорити пошепки ... Я пам'ятаю ! Ох, як я тебе ненавидів ! як довго я плекав цю помсту ! як довго носив її біля серця, зрощуючи до сьогоднішнього стану . Як я тебе ненавиджу! А після смерті дружини я зміг всього себе віддати цій помсті , я зробив дуже багато, щоб вистраждати цю мить, — він патетично підвищив голос , аж підвівся з місця, — мить справедливості !

Малий Риба - також захмелілий - раптом спалахнув обуренням скочив на ноги . Та що це таке, врешті-решт! Ти що, зовсім рехнувся?! Що за нахабство : хапати мене, везти кудись проти моєї волі ?! Що за дурнуваті погрози ?! здійснити які, до речі, у тебе ж все одно духу не вистачить ! Я вже прогавив через твої нав'язливі ідеї свій потяг! Я розчулений твоєю пам'яттю, друже, мало не до сліз, але мені плювати на це божевілля! Ти хочеш знати , чи я тебе виказав ? так! я !!! бо я ненавидів тебе ! бо ти був кращим за мене, сильнішим, розумнішим, правильнішим! Я заздрив тобі, хоч і не міг без тебе. Але все це було дитячими маразмами, які не мають жодного глузду зараз ! Отямся! Ті часи давно минули ! Зараз все інакше !

Закарлюка похмуро стояв напроти і похмуро дивився у вічі , все міцніше стискаючи щелепи . " То, значить, таки ти ?" - перервав потік звинувачень глухим запитанням. "Я!"— рявкнув Малий Риба , і раптом щось гримнуло і штовхнуло його на підлогу, відлунюючи в вухах надгучним дзенькотінням . Закарлюка скам'яніло стояв над ним з пістолетом в руках, не розуміючи озираючи поранений палець , Який мабуть відбило порухом затворної рами . " Мене ж примусили !" - чомусь тихо сказав Малий Риба, уважно слідкуючи за чрними колами , що розпливалися вусібіч, монтуючи калейдоскоп похмурості . Спробував підійнятися , але щось сильно різануло в животі , а

плями перед очима скаламутилися ще дужче . Почув як б'ється серце , стихаючи , сповільнюючись . Може це вже кінець ? безрадісно і байдуже майнуло кудись в минуле . Я ж не хотів ... Вони мене примусили ... — блавав він когось , але поряд вже нікого не було , гримнув до підлоги закривавлений пістолет, попростували геть безнадійні спорожнені здійсненим кроки.

Малий Риба подививсь на темну, наче охоплену сутінками кімнату і раптом з жахом і падінням серця усвідомив всю безвихідь свого становища . Гукнути б, поки він ще не пішов ! — подумалося , але чомусь мовчав, аж раптом грюкнули двері. Яюсь так дурнувато, не може ж воно отак просто скінчитися ! він спробував роззирнутися, але бачив довкола лиш таку кількість крові, що ставало недобре. Намацував рукою рану, намагаючись спинити кровотечу, та лише затраскував руку . Яюсь воно буде, яюсь воно буде. Головне не рухатися , хтось прийде на допомогу , мусить же хтось мені допомогти , в мене ж двоє дітей, але головне не рухатися. Він заплющив очі і вдоволено подумав , що все має бути гаразд , головне - не дивитися під ноги, де розлилася глибока калабаня крові. Дужчала слабкість , але він намагався побороти її, пригадуючи свою ненависть до інтернату, свою щасливу втечу звідти , коли Спілка зорганізувала конкурс краси серед учнів . Ох, як він ненавидів цих сволот ! Надіслали лист на радіо з розповіддю про свою роботу і попрохали вислати їм найбожевільнішу і найогиднішу з пісень якогось місцевого "Карузо" : ми Кобилянці, ми Галичанці!" - звучало в приспіві, і їх муштрували на репетиціях, змушуючи визубрювати так званий гімн конкурсу, що уявлявся комусь символом їх любові до рідного Кобилянська і до місцевих традицій. Як він ненавидів цих потвор, як ненавидів ! - в нього аж забилося сильніше серце і кров ще дужче зацібеніла з промоченої рукою рани . Їх змушували виходити в самих лиш плавках на ясні очі старих місцевих крутеликів-бюргерів , що люто плескали в долоні , прицінюючись до молодих хлопців . Згодом був аукціон, де декого з них купували на ніч старі пани та панни. Коли дійшла його черга піти з молотка, він вихопив з залу насмішкуватий, але й трохи співчутливий погляд молодої і симпатичної кралі, вхопився за нього, як за останню хмизинку після корабельної катастрофи : дівчина відводила погляд , червоніла, але він невідступно переслідував її, благаючи : забори мене ! Ціну назвала жирна і потворна старушенція, а він благав : ну будь-ласка! і сталося диво: молода леді встала і озвалася ! він торжествував ; але старушенція коршуном вп'ялася в молоде м'ясо: більше ! панянка знову глузливо посміхнулася Рибі, але немов вибачливо, за тим порожевіла і швидко вийшла з зали ...

Його охайно вбрали і під конвоем спровадили на величезну віллу за містом. Старушенція наказала йому роздягнутися й він підкорився... Потім ...

Кола зринули під повіки, розгойдуючи його взад-вперед, наче човник на тихому плесі ...

Він довго біг, вбираючись на ходу, перестрибував через струмки; по виноградній лозині заліз на огорожу; звідти довелося боляче падати. І знову бігти, бігти, бігти, сподіваючись , що це порятує ...

Сили вже кінцево залишили його, і він помітив, що начебто засинає. Щось

пручалоя у ньому проти цього безсилоо занурення у пітьму небуття, але втома вперто накочувалоя, огортала зусібіч, переконуючи здатися. Ну нехай, — подумав наче хтось інший, — я трохи посплю, а коли прокинуся — все буде гаразд. І думки його розчинилися у мороці...

3

З Е Л Е Н Е

П.С: Тонуть ріки й озера, тануть моря та океани, віддають душі мегакосму випарувані льодовики, зсудомлюються кристалізовані хмари...

СПРАГОМОР 9-9-9-1

(лист померлого від спраги до департаменту води)

Від самого усвідомлення безводності спрага хапає тебе за горло, потроху розчленовуючи тіло та свідомість; засохлі мізки неприкаяною каменюкою метаются в потрісканому, мов ґрунт у пустельну засуху, черепі; найтрагікумедніше, що знаєш: якби знав, що вода є, пити не хотілося б зовсім, намагаєшся себе переконати, що теперішній твій стан – всього лиш злий жарт захворобленої психіки, така собі сухофобія, але докази розуму запікаються і останні його краплі випаровуються, тебе охоплює дивовижне патологічне збайдужіння, сеанси апатичного лежання навзнак перериваєш лише все безнадійнішими, вже майже звичковими ривками до крана: інколи здається, що почув, буцімто впала крапля, немов повитуха-акушер зазираючи в чорне лоно крана, уявляєш собі її народження: он вона вистромлює замутнену голівку, бачиш свою сверблячу нетерплячку в її оченятах, засвічених іржавістю люфи крана, ось вона росте, набрякає, мов ракова пухлина, видовжується, як сталактит, засліплює заломленим світлом, і така вона приваблива, така люба й зваблива, що хочеш її понад усе, лиш жадоба ледь стримує: ще не час, ще можна урвати більший шмат, проте губи вже не коряться ницим забаганкам, вони простяглися назустріч коханій волозі, видовжилися, як шланг порохотяга; пристрасті всередині тебе вирують: щоб лиш не прогавити, не впустити її, вхопити за хвіст обірваної гравітацією пуповини і зжерти, засмоктати, наповнивши себе по вінця її життєдайним сенсом; кілька разів передчасно

смикаєшся і ледь спиняєшся за міліметр від новонародженої, напружено і мрійливо зазираючи в її глибини, що обіцяють надто багато, прозираючи крізь неї...крізь?! вона якось раптово зникає, а ти лиш зачудовано проводиш поглядом її останній політ, вільне падіння граційних молекул, якісь сили окулюють краплю, бачиш дрож, що мініхвильками перекочується її крихтітно-дитинним тілом; нарешті кидаєш навздогін свої натовлені нервовим очікуванням уста, але запізно, запізно, бо от вона, розігнавшись, як метеор (чи "Метеор", що, до речі, також несугірше), врізається в металічне дно умивальника, наче прошиваючи його наскрізь, просочується, немов у пісок Західної Сахари, а тобі застається лише торкатися язиком і губами шерехатого, холодного, але надзвичайно сухого металу; потім ще зазирнеш під умивальник, сподіваючись, сам не знаєш на що, крапля настільки стрімко прорвала дно раковини, що виникло враження, буцімто вона і справді полетіла далі додолу, розтікшись вологою прямою на підлозі, але ні: ніде нічого, міраж, все то було оманною комунального апокаліпсису; похнюпившись повертаєшся до ліжка, ні про що не думаючи, ні на що не сподіваючись,...а може, – знов спалахує вогник життя в збайдужілих було до всього очах, – може є люди, що завбачливо підготувалися, запаслися вологою...зітхаєш ліниво і спрагло, пити! – струмує одна-єдина думка, чекова вимога цим брудним гуртожитковим стінам і кадебістським (подвійним) дверям; а якщо води більше не буде ніколи? – знову прискорюється серцебиття; а клей-слина намертво схоплює твої потріскані уста, тріщини збільшуються, вони охоплюють міцними путами псевдопаутини все тіло, лущиться шкіра, а ти й далі витріщаєшся у вікно, яке монотонно і п'ярко розхитується біля зів'ялого від спраги, засохлого до нерухомості листя дерева, пити! пити! – аж стогнеш, і стогне дерево, уявляєш вже, як потиратимете поряд: ти й воно, потріскані, із здертою шкірою, висолопивши заціпенілі, мов ватні, язики; пити! пити!!!

І знову вчувається тихе крапотіння крану, мав би спітніти, але ж піт – це також волога, щось рідке, чим можна втамувати цю шалену задущливу спрагу, насититись, та поту нема, організм – не *perpetum mobile*, не фабрика з виробництва вологи, може справді капає? – уважно, надуважно слухаєш, крап, справді? та ні, не може бути, вчувається; сиди й не рипайся, бо ж кожне схоплювання, кожен крок висмоктуватиме з тебе останні мілілітри вологи, той недоторканий запас, на якому тримаєшся, завдяки якому дихаєш...Щось треба діяти, пити! здається, що відчуваєш наближення смерті, муки стають все нестерпнішими, ти вже не можеш нерухомо лежати, ті ж страждання, що годину тому (годину?! видавалося, що минуло з десятків вічностей) кинули тебе в простирадлові обійми апатії, тепер змушують до активності, життя не хоче так просто вступитися, воно верещить, нуртує в тобі, збурюючи й тебе, спонукаючи до роздумів: негайно, якнайшвидше слід щось вигадати, пити!! води! води! схоплюєшся на ноги; встанеш, а там видно буде, там якось буде; це, мабуть, схоже на малювання: варто розпочати і безвихідне коло роздумів проривається рішучими і впевненими мазками, сама собою виникає вистраждана, підступна тема, постзадум ускладнюється...до дідька малювання! пити! пити! пити!!! Бісять своєю подвійністю двері, сухі до неможливості,

торкаєшся потрісканої фарби губами, цілуєш пустельний холод...безнадійно це все, жодних шансів на порятунок, на виплекану з ніщо краплю, питипитипитипитипитипитипитипитипитипитипи-

типипитипи!!! і довгий стогін в засохлому коридорі, торкання стін і п'яні кроки, пити!!! помічаєш під ногами зсудомлену перешкоду, обличчя спраглої без кровиночки, мабуть, виссала собі всю кров, кляте самоупирство, тепер неясна ціль віддаляється ще на крок, пити! тяжкий же цей крок, пиииииии-ити!!! а попереду ще кілька засушених експонатів, обережно переступаєш, сповзаєш, скочуєшся донизу крутими сходами, пити, випереджаєш ще кілька напівтрупів, що вилизують власну сечу (щасливці!), але спиниться, щоби приєднатися до бідолах у калабанці не можеш, щось тягне донизу (чи просто штовхає в розпечену сухістю спину?) нарешті двері, знову двері, пити!! кидаєш потьмянілий погляд на встелену тілами землю і падаєш, приєднуючись до паркого килимку жертв спрагомору, стрясається затуманений світ, зростає над тобою, обступає тебе своєю ворожою сухістю...аж раптом (щось шепочуть твої уста, чи не якесь заклинання? пи...ти...пи... — ворухиться частина губ, — п...) крапля рятівного дощу зволожує твій набряклий, зрадливо-нечутливий язик...

ЦЕППЕЛІН (хроніка катастрофи)

День перший

Дирижабль з'явився над містом вранці, затулив собою сонце у провулках на сході, шугонув над шурхотінням побляклого, мов перед грозою, листя, пронизав дроти ліній електропередач.

Першими його помітили діти, бо дорослі саме знемагали від вступного валу спеки, пітніючи в потоках перегнаного фуркачем повітря; дивіться, дивіться! енело! ухти! – пороззявлялися дитячі роти з затемненнями в крихітних зубчиках, іскри в очах, вказівні пальці тягнуться догори, а велетенська сигара вже промайнула, зникла за дахами будівель, і дітлашня, ведена інстинктом цікавості, рушає на захід, навздогін, петляючи провулками, витинаючи дивовижний маршрут дитячого марафону.

Потім дирижабль помітили пенсіонери, які сиділи на лавчинах перед входами до похилених, а-ля Пізань, будівель, вони здивувалися дитячим метаморфозам і, чи не вперше за останні піввіку, звели очі догори, не намагаючись вгледіти ознаки

очікуваних опадів (а може й цього разу, задираючи до враз спохмурнілого неба свої зім'яті обличчя, вони не сподівалися побачити там нічого іншого, крім велетенської хмари).

Далі його помітили майже всі у східній частині міста: хто, випадково визирнувши у вікно, хто, відчувши щось антропогенне і штучне у раптовому сонячному затемненні. До 12-ої 00, коли дирижабль завис над центральною площею, звістка встигла поширитися до найоколичніших закутків міста, зі швидкістю струму вона дзеленчала в телефонних апаратах, скрипіла в телетайпах, дзижчала в факсах і модемах.

Дирижабль дещо знизився, усіх, хто випадково чи зумисне опинився поблизу, вражали його розміри: тінь металевого прутка кирпичним овалом затемнила площу; збиралися люди, вони надходили зусібіч, зупинялися, перехилилися догори верхні щелепи, латентно роззявляючись, стояли так деякий час, майже нерухомо, дослухаючись до звуків, що лунали, ймовірно, з гондоли, ці звуки можна було означити як музику, але радше, то були тривожні медитативно— шаманські електронні ритми, пов'язані нав'язливим і гнітючим рипінням. Нарешті захоплення минало, люди закривали роти, здивовано роззиралися довкола, зустрічалися поглядом з кимось схожим, ніяково посміхалися і йшли, звільняючи місце іншим; якщо б когось спало на думку поглянути на натовп з верхівки міського ратушу, то такий сміливець мав би нагоду порівняти юрму з в'язкою рідиною, що набула певних закономірностей, лише її властивих властивостей, цілком відмінних від будь-чого існуючого в безмежжі ймовірно-випадкових комбінацій; струмування відчувалося й у самому натовпі, проте це відчуття видавалося вкрай незначним поруч з поважним острахом і благоговійним нерозумінням, які викликав дирижабль.

Ніхто не дивувався швидкості розповсюдження інформації, поза сумнівами була її правдивість; дехто, щоправда, кволо вдавав здивування, псуючи атмосферу запитаннями: дирижабль? у нас? а навіщо? проте останнє слово самопоглиналося в концентрованості сонячного повітря і, звісно-що, залишалося без відповіді, навіть – без спроби відповіді.

Дирижабль дрижав і, здавалося, дихав, його лискучий корпус то роздувався, і тоді він ставав схожим на довгасту повітряну кульку, то стискався, скидаючись на темнуватий плаский коржик.

Темніло, я стояв біля прочиненого вікна і вдихав зміни, ловив прихід вечора усіма чуттями, я відчував його за змінами температури докільця, що позначалася зміною температури мого тіла, я відчував його також зором, намагаючись означити етіологію всіх цих недискретних переходів забарвлення, фіксуючи їх описи і дивуючись справжності такої можливості; ще я чув прихід вечора, бо кожна наступна мить позбавляла шумову палітру якоїсь ноти, в той же час компенсуючи її іншою деінде, і, нарешті, я вловлював невловимі зміни носом, залишаючи спогади про них в нюхових рецепторах, а вже зовсім інше повітря потрапляло таки до моїх легенів, затінюючи довколадирижаблєве сутініння в особливий свіжий фон.

Навіть дирижабль не оминули ці зміни, але вони виявилися надивовиж непрогнозованими, більше того, ці зміни викликали у присутніх вигуки подиву, бо те, що бачили люди, йшло всупереч усім уявленням про оптику тіл у сутінках; замість блякнення і поступового розчинення дирижабль навпаки ставав чимдалі помітнішим, скидалося, що він сам випромінює сяйво; хтось з натовпу висловив здогад, що апарат фосфоресціює, і з ним одразу ж погодилися всі. Звідкілясь прийшов поголос, буцімто завтра ввечері тут відбудеться свято, а "Цеппелін" (ось вперше прозвучало слово "Цеппелін", обдавши всіх хвилею крижаної магічності) братиме участь у святкуванні, причому – саму безпосередню; чутка поповзла темрявою, потроху спотворюючись на поворотах, проте дрімаючих периферійних районів вона досягла у придатному для вживання стані, люди протирали очі кулаками і ковтали звістку про суперфеєрверк разом з вечірньою яєшнею, далі околиці знову поринали у звичний для них стан напівсну, а чутка перетравлювалася, буркотіла в роздутих животах, насичувала бажанням кров.

О 23-й на Цеппеліні увімкнули освітлення, це вже було справжнє освітлення, надзвичайно потужне, бо після гучного клацання я аж заплющив очі від різких сліпучих променів; юрба синхронно, немов змовившись, підійняла до облич лікті і затулилася від фотонів з прожектора. Я кілька разів кліпнув і поглянув у вікно: було досить світло, але музика, що лунала цілий день, нарешті вщухла, що не могло не викликати позитивних емоцій. Позад мене зарипів старий паркет і я подумав про особливості цього паркету, які ніяк не пов'язані з Цеппеліном, які є чимось корінним, хай і змінним; рипіння тим часом наближалось, але я не озирався, хоч і не стежив вже за подіями на площі та над нею, залишалося просто стояти і дмухати на хмарки диму, розганяючи їх разом з незбагненим сумом.

-Що собі думає влада? – тихо залоскотало мені ліве вухо запитання.

Я пожбурив цигарку, що дотлівала у тлінність вечора і глухо зітхнув, відчуваючи нестачу кисню; чієсь різке підборіддя увіп'ялося в м'якоть м'язів мого плеча, стало млосно і ще сумніше.

-Не знаю. Пішли спати. – відповів я, не підвищуючи голосу і підборіддя зникло, але залишилося відчуття того, що воно щойно торкалося моєї засмаглої шкіри.

Я зітхнув і зашторив вікно.

День другий (останній)

-
Ранній ранок, світає, очманіле місто, щойно розклепивши повіки, пригадало, що йому наснився дирижабль, краса несказана, небачена, нечувана й неторкана, а що так, то її хочеться сказати, побачити, почути, ну і торкнутися.

Заспані обличчя кидаються до шаф з одягом, розкидають помешканням шмаття (чи шматтям помешкання), вишукуючи щось най-най-най, щоб вразити своїм блиском, а

для дужчого блищання вбрання нашвидкуруч чистять та вкривають шаром лискучого матеріалу, далі приховують ним своє огидне, зморщене тіло, попередньо вмившись, також нашвидкуруч; поспіхом наводять багаточисельний лад на обличчях жінки, що вже межує з фантастикою(чи навпаки з реальністю), нарешті приготування скінчено, і вони вискакують за двері, стикаються там з сусідами, дивляться на них, неначе в дзеркало, пригладжують неприродно охайні зачіски, що виплекані десятиліттями пліснявини фантазії, прискорюють крок і в унісон вистрибують на двір, ширяють над задиристими сходинками, наштовхуються на людей з протилежного боку вулиці, похмуро кивають їм, не знаходячи слів для справжнього привітання; по-військовому карбуючи крок, поєднуються в колони, поспішають до дирижабля.

Ранкові прибиральники зачудовано проводжають закляклим та засаленим поглядом поспішаючих, на деякий час вони сповільнюють свої нехитрі шурхітливі порухи містичним знаряддям праці, потім, нарешті, спиняються, лише очі їх неспокійно блукають від одного кінця вулиці до іншого, сподіваючись вгледіти кінець валки спраглих паломників, марно, пальці розтискаються, глухо вдаряється до подерто-задертого асфальту віники, ще трохи шурхотять за інерцією, а руки прибиральників майже радісно знімаються догори, оранжево майорять роби, злітають і падають, вже нема прибиральників, є лише мешканці трохи менш охайні, як решта, але заколисані і лоні натовпу вони не виділяються білоплямно, а навпаки, вдало допасовуються, утворюючи однорідно-строкату картину дирижаблелюбів.

я пив компот і стежив за ущільненням людської маси крізь заломлення скла кухонного вікна, сонце випереджало події, видаючи своє передчасне зображення за фіктивну дійсність, і дехто довірливо купувався на цю провокативну проекцію, пізніше не жалкуючи своєї ненавмисної офіри язичькому божеству (божку?), що радо пожирало невибагливі думки в знак зажерливо-егоїстичної компенсації за свою мотивсько-легковажно марнотратність, воно розпорошувалося на дрібниці, даруючи енергію вакууму і людям, не вартих її споживання, нездатних до її усвідомлення та використання...

-Я на роботу, - почулося з коридору, здаля, з невидимого і тому майже нереального?

-Сьогодні на роботу не піде ніхто, - що більше схоже на погрозу, ніж на звичайну констатацію, треба ще тренуватися, щоб оволодіти всією гамою інтонацій, крім того, варто подумати і про попереднє обдумування фрази, аби не конструювати її на ходу, як то зараз: — поглянь у вікно.

Кроки, наблизилися, з правого вуха перебазовуються до лівого після короткої та нікчемної паузи посередині, мов перехід звучання в стереосистемах з одного динаміка на інший, але...

Зітхання, знову кроки.

-Я прийму душ.

Я стиная плечима.

Кілька чоловік якимось чином здійнялися на ретрансляційну вежу, ризикуючи перетворитися на плячок та пошкодити прийому-передачі телерадіосигналів, які нікому не потрібні (нікому – це більшості, що компактно влаштовується на дешиці центральної площі, подекуди в два поверхи, демонструючи дивовижну винахідливість: інновації переслідують мої очі на кожному порусі погляду, зупиняючи його нервові пересування паралітичним стовбняком).

Намагаюся читати книгу, віддаляючись від порізаних фарбою сторінок через гул невідчепного цеппеліна, кроки в коридорі:

-Я ненадовго.

Я стинаю плечима.

Клацає замок; спека висмоктує всі сили та бажання, думки тануть разом з мозком, перемішуються і конденсуються бульбашками болю на внутрішній поверхні черепа, перед очима розповсюджуються у безмежжя калейдоскопічних відтінків кола, ковтаю аспірин...

Сон про падіння, страх, тяжке пробудження, знову поринання у обтяжливу напівнірвану дрімоти, нарешті, кінцеве прокидання, болісне протирання очей, повернення свідомості, незрозумілий страх, в кімнаті порожньо, легенький протяг погойдує гардини на вікні, з вулиці долинає шум збожеволілого міста, неохоче встаю, повільно підхожу до вікна, натовп згустився ще дужче його відгалуження розмірено гойдаються в такт ритмам з цеппеліну, знову протираю очі затерплими кулаками, виходжу до кухні, на щось сподіваючись, марно, біля туалету:

-Ти тут?

У відповідь – тиша, від якої дзвенить у вухах, хоча ні, це ніяк не від тиші, гул знадвору, нав'язливе дзижчання, вібрує тіло, це передається підлозі, стінам, будівлі, стає лячно за можливість руйнацій землетрусу. Ще трохи чекаю, сприймаючи враження з поважним спокоєм самовпевненості, забобонно сподіваючись в такий спосіб оманути долю (недолю), підсвідомо надіючись, що бравування введе її в оману, відлякне, розверне в інший бік, в бік похилених і настраханих, очманіло-охайних, які витріщаються на дирижабля з безмозкою впевненістю у правдивості цього ритуалу. Заварюю каву в кавнику, надуважно стежачи за утворенням бульбашок блідо-коричневого кольору, різко скручую газ, чується легке пахання і брудна піна спиняється в міліметрі від країв турки та безсило спускається до попереднього рівня. Бездумно п'ю каву, смакую її, намагаючись увібрати в себе кожен відтінок присутнього відчуття, найменший перелив смаку, але спогади одразу блякнуть, стираються, відволікаються на гіпнотичні ритми з дирижабля і її відсутність.

Натягую на зболену шкіру ніг біло-руді штани, вогнем спалахують старі опіки, полум'я охоплює мене з ніг до голови, миттєво досягаючи мозку, спопеляючи рештки прагнень та поза больових відчуттів; завмираю, бо чую щось схоже на кроки за дверима, здалося, а я все ще стою, виходити не хочеться, нічого не хочеться, навіть спати, навіть пити, та найбільше не хочеться дирижабля...Виходжу, гвинтова драбина веде мене донизу, вхопивши попід руку, я слухняно підкорююся її вимогам, довіряючи

своєму та її вигаданим досвідам, бо це єдине може подарувати порятунок в час передкатастрофного напруження, інші методи заздалегідь приречені на нікчемну поразку.

Вислизаю з дверей відмежованості у незнайомий світ, переповнений для мене новизною та відчуттями непізнаного, торкаюся небезпеки спілкування, але безстрашно (вдаючи безстрашшя) пірнає між чийхось рук та ніг, роззираючись на всі боки, не втрачаючи з поля баченого сріблястого велета серед сріблястої блакиті, небезпека оточує мене звідусіль, а надійність фортифікації залишається далеко позаду, лінії зв'язків між неоднорідністю модально викривлюється, перспективно прямують до візуального єднання; ворущаться, мов гади в період розмноження, пронумеровані туфлі та босоніжки, ворущаться штани, а моє тіло потопає у міцних лабетах, і страх позбавляє впевненості та набундюченості, відчуваю, що гублю рештки солідності, згинаючись і задихаючись.

Помічаю знайомі обличчя, ви тут? дивуюся, але мене ігнорують, аж поки не починаю нав'язуватися рішучіше, набуваючи нового досвіду, нових відносин, нового світосприйняття; вхожу в роль, одержую від такого силового спілкування навіть певне задоволення, ви не бачили...? ні? шкода, а як у вас справи? гаразд? у мене також, бувайте чи що, бо про що мені з вами говорити? як і вам зі мною; прошу? про цеппеліна? та ні, це вже вибачайте, хіба якось іншим разом; їхні голови, зарозумілі, височяві, недосяжні для мене голови, вони задираються ще вище, а я пірнаю вглиб, нишпорячи між ніг, шукаючи ознак неозначеного, дивуючись власній необізнаності та довколишній однаковості, виловлюючи шурхотіння спідниць, перевіряючи кожен здогад з огидно-незбагненною прискіпливістю, але таки відчуваю брак повітря, спиняю пошуки і спливаю на поверхню тіл, жадібно хапаю повітря носом, ротом і вухами, лягаю на спину та дозволяю тутешнім гольф-, мейн— і кулстрімам нести мене під одирижабленим небом випадковості, інколи я змахую руками, здіймаючи бризки слини, кілька рішучих порухів – і я вже змінив напрям руху, інша течія підхоплює мене і кидає назустріч прихованим айсбергам (похованим?) та невідомим рифам. Назустріч небезпекам екзистенції мікроба соціуму.

Аж раптом розміреність розриває високий окрик з височини, від дирижабля відділяється крихітна фігурка і стрімголов наближається, стаючи помітнішою та більшою, метаморфози падіння перериваються передсмертним зойком, свистом розсіченої до кисневої дірки повітря і глухим стукотом; вигуки болю, верещання страху, цунамі паніки, збурення непорозуміння, вагання незнання, що викликає до життя міти параноїдальних пліток... Мороз по шкірі, огида й здивування, що там трапилося?: необережність? трагічна випадковість? попередження? покарання винного? Тікати звідси, тікати чимдужче, але щось затримує мене, якась млосна радість, якесь незнане досі почуття одностайності, щастя втраченості статусу самотника-анакрета. Втрачаю будь-які орієнтири, зникає відчуття усвідомленої небезпеки (лиш щось незрозуміле трохи турбує), вступаючи місце апатичній розслабленості, реальність видається нереальною, і лише граничне зусилля волі

повертає до норми життєві процеси, змиває напівактивністю згубну релаксацію, я стискаюся і розтискаюся, відштовхуючись від нетривких тіл, реактивно злітаю, знову падаю, досягаю дна, вигинаюся в непередбачувану позу, розправляю крила і ще раз здійснююся, цього разу тримаюся в повітрі тривкіше, встигаю навіть озирнутися і побачити свою вежу, корегую курс, збільшую швидкість.

За дверима намагаю надмірно прискорений пульс, вихаркуючи на сходи рештки адреналіну, обережно, раз-за-разом здригаюся, клацаю замками вхідних дверей, затикаю всі щілини, аж тоді полегшено переводжу подих, обтираю піт, що гейзерує з чола, роздягаюся, лягаю...

Розщеплення досягає свого апогею, мене нудить від повітря, яке вривається до кімнати знадвору, встаю з наміром перекрити і цей канал зв'язку, але стримуюсь, бо стає важко рухатися, ноги тремтять і просто на очах розпухають, виразки давніх ран кровоточать свіжою кров'ю, кімната вмиль наповнюється різноманітною комашнею, яку я намагаюся відганяти слабкими і невпевненими рухами, але напосідливих крилатих надто багато, вони присмоктуються до почервонілих місць, і я, роздивляючись поцятковану зарожевілу шкіру, із здивуванням помічаю, що це зовсім не боляче, навпаки – приємно.

А на дворі починається свято, згустки п'їтьми довкола цеппеліна надають всьому естетичної довершеності, з гондоли падають бомби, які вибухають в повітрі, забарвлюючи площу, повітря та необачний люд у найрізноманітніші та найнесподіваніші відтінки, я зачудовано спостерігаю за немов закам'янілими обличчями, усміхаючись майстерності скульптора; шкірою органічних манекенів перебігають кольорові тіні, шкірою цеппеліна майнув агонічний дроз червоняво-жовтизни, ліхтарі на площі мерехтять поглиблюючи фантасмагоричність феєрії; в якесь дивне, інтуїтивне відчуття кидає мене до дверей, гвинтовими сходами нагору, подалі від землі, в попідхмарну ізоляцію, розтуляю настіж затхлість, сирість миттєво витісняється з піддашшя свіжим та потужним вітерцем. Висота лякає гравітацією, здається, що мене щось виштовхує назовні, щоб перекинути і помчати донизу, оминаючи рятівні перешкоди, і вже несилу пручатися.

Я поглянув на площу і заляк від здивування, яке змінилося нетривким неспокоєм: з цеппеліна падали бомби, але вони вже не розривалися в повітрі, падали додолу, вибухали там фонтаном тіл та їх шматків, перетворюючи людей в криваве місиво; охайність шматувалася безжальним металом; як мені шкода було цих бідолах, який нестерпний жах бачив я на їхніх обличчях, яку муку, який біль, вони чавили один одного, вони кричали, даючи волю первісним інстинктам, вже не дбаючи ні про зовнішній вигляд, ні про набуття людської подобі, в їх очах я не помічав жодної думки, жодного іншого почуття, крім всеохопного жаху. І мені також було страшно, потоки розпаленого повітря намагалися видмухнути мене з крихітного майданчика на даху вежі, скинути донизу, в гущавину тіл та крові. Паніка досягла найдальших тіл, найвіддаленіших нейронів, концентруючись в м'язах, позбавляючи людей називатись людьми.

Відчайдушний загальний зойк, несамовите горлання приреченості змусило мене підвести погляд догори і здригнутися побаченому там: дирижабль похилився, завис так, наче одна з ниток: та, що підтримувала в горизонтальному положенні його корму, обірвалася; здавалося, що ось-ось обірветься й інший трос, ще мить тривала хитка рівновага, потім цеппелін гойднувся і...прискорено шугонув на землю, осяяна фосфором тінь майнула на зафіксованих, мов на світлі, обличчях, тінь зачудованості та спокою...потім обличчя зникли, їх затулив яскравий спалах, що розійшовся довкола нитками вогню і пекельного тепла, за якусь мить язика потойбіччя торкнулися моєї шкіри, і я також закричав, без жаху помічаючи, що перестав чути власне волення, замість нього мене огорнуло гаряче дзижчання та відчуття тиску, який вгинав голову досередини, від чого вона лущилася, і з дірок в черепі витікали зелені шмарки...

За деякий час все скінчилося і почалося знову, площа дотлівала, у величезній воронці здригалась в конвульсіях туша дирижабля, струшуючи планету, поміж розкиданих тіл рухалися стерв'ятники та дружинники рятувальних загонів.

Я зістрибнув з даху і плавно приземлився на розплавлену, наче пластилінову, бруківку, цеппелін був поряд і чомусь видавався мені гігантським недопалком, я байдуже промайнув його і наблизився до похрещених машин, хрест на одній з них був червоним, на іншій – чорним, кожен неживий з рук стерв'ятників потрапляв до лабораторії обрядовиків, решту намагалася оперативно врятувати медицина, з вогню лунали горлання та стогони, які поволі вщухали. Я обійшов площу довкола кілька разів, уважно вивчаючи тіла, які заклопотано проносили повз мене, але ці закривавлені шматки м'яса не викликали жодних відчуттів, крім хіба-що незначного полегшення і ледь вловимої огиди; несподівано тягарем впала на затемнені вечором плечі втома, я безілюзорно озирнувся і рушив додому; гвинтові сходи тремтіли, того й гляди, норовили вислизнути з-під ніг.

В затишності кімнати було тихо та порожньо, що спершу наводило на сумні роздуми, але поряд з дверима свіжіла підсмажена запашна цидулка: "все ол'райт, скоро буду. Цілую. Люба ", я зігнувся, став поряд з папірцем навколішки, прочитав текст, не беручи записки до рук, потім поволі підійнявся і рушив на кухню, щоб випити трохи компоту. Дрижали стіни, з павутиння в кутку лилися сльози, приміщення заходилося риданнями постшокового переляку, а я ніяк не міг владнати з графином, який вперто вислизав з рук, нарешті в склянку, що також збунтувалася, потрапляє кілька крапель компоту; до страйку речей приєднуються руки, які відмовляються виконувати накази мозку, куштую напій і кривлюся: компот зіпсувався від спеки, я зітхнув, сплюнув і рушив до вікна, в котре за цей день долаючи цю відстань. Знадвору долинали перші симптоми повернення до норми, з-за вікна струмувала нічна прохолода, якісь робітники давали лад понівеченій площі, миготіли вогники щойно відчинених кав'ярень.

І лише чорні стрічки на спущених прапорах, які медичною змією обвилася довкола малопомітних древок, нагадували про чужу і малозбагненну трагедію...З кав'ярні навпроти вийшла симпатична краля, вбрана в одяг, що флуоресціював, посміхнулася

мені і привітно помахала рукою...

Г Р А Н Д И

або

сон хробака

Осідлавши пантагрюелівського коняку, з ніздрів якого валить сизий дим, гранд несеться назустріч нічному вітрові, розтинаючи його відточеним рогам вікінського шолому, мов прапорами майорючи старовинними шароварами, при боці у нього -гнута музейна шабля, пістолі його, як і належить грандові, — золочені, пиво у флязі —

Прокидається гранд пізно ввечері, і аж зітхає з полегкістю земля, що змушена була 4 дні та 4 ночі стрясатися з кожним подихом заснулого велета; метушиться мізерна челядь у величезному залі, склепіння якого сховалося за піністими хмарами, готуючи панові запізнільний сніданок; нарешті з'являється той, прикриваючи роззявлену якомсь навскіс пащеку рукою з п'ятиповерховим канделябром, ковтаючи при позіханні свічки і викашлюючи згодом згустки згаслого полум'я, заганняючи в нірки насмерть переляканих дівчат-прислужниць; ті, вже з безпечної віддалі, поважним поглядом проводжають гранда, бліднучи на згадку про те, що чекає кожна з них у ніч свого 18-ліття, побоюючись тієї жахливої дефлорації; гранд чухається в носі, видовбує звідти козу з козенятами, необережним порухом розчавлює найменше, скрушно зітхає, облизуючи пальці, цмокає, бо між зубами застряг шматок шерсті, падає на стілець дубовий, ноги закидає на стола дубового, протинає його дзвінками шпорами і застигає так, сидить, немов у задумі. Вже потім береться гранд за грандіозний свій сніданок, не розжовуючи відправляє до нутрощів спресовані шматки м'яса та святковий коровай.

В покраплене світлячками зірок вікно вривається свіжий протяг, тягнучи за собою досить-таки незграбну урбанізовану мітлу, виготовлену переважно з першогатункових хмизинок; за нею, заступаючи собою присмеркове мерехтіння – ще молода відьмачка у гуцульському вбранні, зручно вмощується на кам'яному підвіконні мармурового замку, витягує з вух навушники.

- Привіт, Штефцю, — зітхає гранд, трохи не здуваючи відьму у провалля, аж та хапається за руків'я свого літального апарату.

— Та тихше ти, бузувіре!. Ач як розійшовся... Вітання тобі. З днем Гранда.

— Га? Тенкс, люба. А від кого?

— Від гранда поміж грандами – від самого Президента.

Похмурніє гранд, болить йому згадка про його ненайграндовішість. Гранд грандові не рівня. Грандові ніхто не рівня.

— Сьогодні збори, — додає Стефця, усміхнено спостерігши за зміною настрою потертого незачесаного гранда.

- О котрій?

- О півночі, звісно ж.

- Угу, дякую. Снідати не будеш?

- Та ні, спасибі, щойно повечеряла.

- Ну ж що ж, як собі знаєш... Моя справа, як то кажуть, запропонувати, твоя...Ну то бувай.

- Бувай, — і полетіла, загавши двигунами.

І пригублює гранд каву з біддона-горняти, попередньо ровівши її невідомою як слід "Десною".

Хрустять глиби-кості , аж вклякають від нервових нападів слабкодухі конюхи та егері, оточені стурбованими конями та псами, які кинуться врізнобіч, лиш-но вглядять світло-сяйливу тінь самого гранда. Підведеться, обтрушуючи пил з совдепівського виробництва штурмівки, егер; схопиться на ноги, козирнувши, блідий, анемійно-астенійний конюх. Гранд поблажливо махне рукою, і, одягнувши стильного кашкета, витріщиться на зорі; зітхне, розімне ноги, перш ніж застрибнути в сідло, і, насамкінець, знову зітхне.

І помчить назустріч наступанню ночі, безстрашно, безцеремонно, з високо підійнятою головою вриваючись в царство мороку і темряви, лютої прохолоди та невідомості, словом, по-грандівськи. І бійся, втікай, холопе! Бо не личить грандові зазирати під копита своєму коняці, не личить пускати сентиментальну слізку на думку, що в розчавленого ним чолов'яги вдома двійко сиріт, які ще не знають про те, що вже сироти, ще чекають татка, навіть не припускаючи думки про лихо, не підозрюючи недоброго. Та не може гранд думати про такий дріб'язок, не може розчулитись, уявивши собі, як зміниться обличчя вдови, коли її обухнуть несподіваною та безповотною звісткою, одразу ж занісши до вбогої та дрібної оселі понівечене тіло...

Та й ніколи гранду занурюватись у безглузді міркування, він навіть на хвилику спинитися не може, ніколи й грандовому коню, що чує лише свист та цокотіння своїх підков далеко позаду, і бачить лише дороговказ на хвості нерухомого медвежатка.

І не перешкода грандові ліс – це всього лише ліс, та й той — грандовий, тому схиляється перед ним, як потовчена торішня трава, як скошене сіно; і не перешкода грандові гірський хребет, бо ж гори – це вього лише гори, а не горе, бо найвища вершина – грандова , бо найвище — гранд... Та стомився кінь, бо й він всього лиш кінь, хай і грандовий, бо ж грандовий...

Зітхає гранд, лічачи зорі в небі , бо всі, що полічив – його. Сопить вірний коняка, жуючи грандову вівсянку, і знову відсапується, розлякуючи необачну звірину, що опинилась на грандовому шляху: розбігайтеся, ікласті вовки, летіть світ за очі, сови та шуліки : гранд їде!

А сам гранд насуплено озирається, прицмокує, оцінюючи подоланий шлях і відкопилує масну нижню губу від гордості за свій замок, вежі якого протинають небосхил, а на найвищому шпилі – викликаючи заздрість сусідів та потойбічного бидла – місяць, що його колись в часи дитинства, на грандову забаганку здійняв з неба і пришпилив там гранд-батько.

Посміхається гранд, забуваючи про хандру і сум, пришпорює коневі боки, аж той встає дибки, захлинувшись вівсяними пластівцями. І що вдієш? Хоч-не-хоч , а мусиш відбивати оту остогидну негритянську чечітку , волочитися на всіх 4-ох , перестрибувати через глибокі ріки, перелітати через широкі урвища... Кінь загнано слухав свист вітру, намагаючись скомпонувати якусь мелодію і наспівати її на наступному привалі хазяєві: гранд поціновує музику, і його, коня, взяв до себе на службу не так через його міцність і витривалість, як за те, що колись він бубнив за ударними в легендарному квінтеті; та давно канули в лету часи слави "Карпатських

музик", розбрелися світом колишні коневі друзі та однодумці, дехто, як і він, став на службу до когось з грандів, інші кинулися до андеграунду: творять опозиційну авторську музику, переходячи від владних переслідувань в нетрях грандових лісів, на захмарних грандових вершинах, під кригою заземлених грандових рік... бардують селами й містами, ризикуючи і обростаючи все довгими і немитішими патлами, похваляючись перед людом з кожним наступним разом все пишнішою і революційнішою бородою...

Спинається кінь, і спинається гранд, спершись поглядом в напис на гаптованій золотом дощечці: "гранд-салон", поряд дорожній знак: "цеглина", як прозвали його водії, з припискою: "крім службового транспорту"; кінь зневажливо, аж його сміх бере, змірює ту крихітну цеглину, не для грандів вона, не грандових розмірів, та й спробуй зупинити справжнього гранда такою фіктивною цеглиною; якщо він справжній гранд, то не перешкода для нього - справжній броньований мур... Єдине, що може таки спинити гранда - це інший гранд.

Церковні дзвони бемкають північ і в ту ж мить зусібіч злітаються запінені коні та лімузини, літаки та гелікоптери; дехто прибув з сім'ями, інші привезли з собою законних коханок. Найостаннішими, спізнившись на кілька хвилин, мов кокетливе довгоноге дівчисько, прибув, ледь тамуючи зверхню недбалість, сам Президент.

І починається бал, і п'ють гранди "гранд", і хмеліють, залившись оксамитовим пивом, і блищать у них по-грандовому очі, і значить те, що хтось із них сьогодні залишиться тут. Назавжди... Інший же стане двічі грандом, грандом у квадраті, почесним грандом... Бо не любить гранд гранда. Бо гранд взагалі не любить. Гранд - він же гранд, він грандує...

І от завели мову про поділи, про переділи, про території і зорі, про сфери і кордони; захрипіли гучніше напружені голоси, забилися боязко серця, бо бояться й гранди. І дійшло до суперечок, і стали переміряти гігантськими кроками межі, і почали вигукувати непристойності, залякуючи один одного та провокуючи. І здали вже в когось розхитані захмелілі нерви, і схопився він хиткі від надміру "гранду" ноги, і заволав щось просто в пітні та п'яні очі сусіди-супротивника, а той, також не витримавши напруги, вхопив зі столу тяжку свою бронзову рукавицю та й ляснув нею по щоці постать навпроти, аж почервоніло вражене місце, а звук ляпаса розійшовся луною до наймізерніших закутків гранд-салону, вмовкли разом всі гранди, і навіть гранд-Президент заткнувся, бо такої образи вже жоден гранд стерпіти не може, рада тут одна: виклик на герць, сатисфікація кров'ю.

І рушили всі на бойовище, і зайняли якнайзручніші для споглядання місця в ложах, припнувши невдоволених коней якнайдалі, щоб не заважали слухати дуель своїми іржавими балачками.

І забруднив свою мантию Президент зі скіпетром, і помітили це, і запам'ятали деякі

гранди: згодиться колись.

А дуелянти, вже трохи протверезівши і добряче збліднувши, осідлали коней і роз'їхалися врізнобіч. Запрацювали букмекери; враховуючи курси валют на міжбанківській біржі, вони корегували ставки та шанси. І полетіли в залізну каску гроші: мідяки та срібляки, а згодом і золото, а ще пізніше й алмази; азартнів і Президент, що також хтось помітив, тверезий та уважний засік: згодиться колись.

Нарешті пролунав свисток : коні, вигравіювавши задніми копитами невисоку купку, рванули назустріч один одному. І зустрілися сусіди на полі брані, і змахнули (аж свиснуло) шаблями-шабеліками, і задзвеніло, і висипалися зорі в ясне небо, і поранили один одного, і бризнула кров, аж затрискало неуважних на трибунах, а серед них — і самого грандового, що вже помітили всі, і зблід Президент, бо й він помітив свою заплямованість, та вдіяти щось було годі; а бойовики вже зайняли вихідні місця, щоб розпочати знову, проте збайдужіли гранди, закуняли; хтось крадькома розливав рештки "грану", хтось сіяв смутні думки, а хтось потроху дрімав. Тим часом дуелянти з'їхалися знову. І зблиснуло високо здійсняте лезо, і лунко стрельнув пістоль, аж збудилися сплячі і схопилися злякано, дратуючи сидячих позаду : та сядь ти, бовдуре, нічого ж за твоїм грандовим задом не видно ! І впало здійсняте високо криве лезо, і проорало землю аж до архейських давнин, а гранд випав з сідла і дивився сумно на тремтячу землю, думаючи, що це вже кінець, але навіть страху справжнього не було, лиш щось холодне, і втома та біль витеклої крові, що залишалась позаду. Якось так воно,— подумав гранд, вдаряючись тяжкою головою до нерівного ґрунту, — нестерпно... От дотягтися б лівою рукою до сідла, вирівнятися, сісти... — підвів стуманений погляд гранд і простягнув зсудомлені пальці догори, але марними були його зусилля, лиш кров з мізками сильніше заструмувала з дірок в черепі. Не можу, — сказав комусь гранд, неначе виправдовуючись, і заплющив зблідлі вуста, стулив зубці вії повік...

" Та що ж це?!" - гукнув хтось, і зграйка реакціонерів-опозиціонерів повиймала з-за комірв кольчуг відточені, як для операції стерильні скальпелі та ятагани, вишкірилися і протнули манірне тіло Президента, той навіть здивуватися не встиг, і вже стікаючи кров'ю, він, здається, пригадав щось, що здавалося йому кумедним і вартим того, щоб це сказати; спльовуючи затрамбовані згустки, він прохрипів, судомно стискаючись від агонічного реготу " і ти, х-ха-х-х-ха, ти також", — тнув пальцем у того, що почав замах умовним: " та що ж це?", — "ти також, бруте?", нарешті він вмовк, цілком задоволений своєю дотепністю, затим погляд його став скляним, а піднесене до рота люстерко залишилося неспітнілим. Заколотники здивовано роззирнулися, почухали налякані потилиці і кинули тіло голодним псам, що вмить пошматували його і апетитно зжерли...

Світало, гасли, вщухали емоції, вгамувалися гранди, роз"їхалися по своїм маєтностям, забувши на час існування інших...

Осідлавши пантагрюелівсько-гаргантюавого конника, з ніздрів якого валить сизий дим; озброївшись золоченими пістолями, окрасившись новеньким орденом, самонагородившись новими планетами, мчав додому гранд, гнаний в спину швидким, але невірним вітром двопальцевої латинської літери...

Представник заморського (морського? приморського?) хробацтва перегнював український чорнозем у якості якоїсь почуттєпровинної компенсації, прагнучи досягти чи то дна, чи поверхні, залишаючи по собі перетравлену, заналізовану землю, насичену буклетом не— та органічних сполук, але позбавлену йоду, через що у хробака розросталася щитовидка, заважаючи йому копати тунелі-підкопи і гарно розмовляти...

Хробак прокинувся від шумовиння невимкненого телевізору, який карпатською містикою наповнював звукове та візійне середовище хробакової хатини: посередньої книги посереднього письменника. Хробак сповз із стільця і вибрався на осяяну сонцем обкладинку.

Та ж ця книга червива! – гидливо сахнувся охайний читач.

- Авжеж. І це чудово, — заспокоїв його вдоволений знахідкою я, ховаючи звивистого черва в темницю-коробчинку з наживкою.

Вершився великий кругообіг в природі (він ще й зараз триває), деś колись розширювався (—ється? -тимється?) всесвіт, деś колись хтось помирав.

Деś колись притуплювалася свідомість маніакальних велетів, породжуючи глобально-феноменальний міт, якого, на жаль, ніхто не міг оцінити з причини його позасутнісної феноменальності...

З Е Л Е Н Е _

(СИНДРОМ ДАЛЬТОНА)

Зазеленіло, буйно, але поступово.

Запахло зеленим, нюх вирізняє різні відтінки зеленого:смарагдовий після дощу, сіро-сталевий перед зливою, салативий попід похмурий вечір, жовтуватий під час сінокошу.

Зеленіє пилюка під ногами, зеленіють стіни будинків, зеленіє вода з-під крану, зеленіє кава, яку п'єш щоранку. Зеленіє повітря, яким дихаєш. Бацила зеленого якось непомітно, буденно та невпинно охоплює місто; неуважно переводиш погляд з чи-йогось зеленавого волосся на чиюсь радикально-зелену бороду.

За щоденними клопатами власне позеленіння одразу й не помічаєш; читаєш зелену газету, зеленими вулицями зеленого ранку йдеш до зеленого приміщення зеленої роботи; споглядаєш зеленючі телепередачі, виховуєш дітей, гладиш зелену шерсть зеленого кота, чуєш його зеленкувате муркотіння, бачиш себе в темно-зелених зіницях його зелених очей. Аж якось вранці, замінюючи салатіві плавки на смарагдові, помічаєш позеленіння у пахвині, брудно-зелений переляк заливає повільною безрадісною хвилею очі та груди; не володіючи достатньою інформацією про венеричні хвороби, зазеленілу мошонку приписуєш останнім, " де б це я міг підхопити цю зелену заразу?" —невротично зітхаєш, нишпорячи в зелених сторінках зелених медичних довідників.

Ніяково цілуєш зелені уста на зеленуватому обличчі дружини, проходиш повз зелену дощечку венерологічного диспансеру, не наважуючись зупинитися. Зелене сонце заливає зеленим світлом зелену атмосферу, гріючи зеленою енергією блідо-зелені руки; переходиш вулицю зеленими смугами зебри на зелено-зелене світло зеленофора. Сідаєш на зелений стілець за зелений столик у зелену тінь зеленої парасольки, зелений змій виповзає з зелених пляшок, заповзає до зелених пащек, зеленить нутрощі та мізки.

Замовляєте зелене вино, розливаєте у зелені склянки, курите зелені цигарки, припалюючи зеленим вогником зелених запальничок, розповідаєш зеленоокому приятелю про свої маленькі проблеми з зеленим, товариш уважно слухає, відганяючи нав'язливу смугасто-зелену осу, рекомендує тобі зелену мазь, яка буцімто захистить від усіх зелених бід... в зелену павутину до зеленого павука потрапила зелена муха, потискаєш простягнену руку, твій друг йде, а в горлі у тебе застрягає горлання, коли бачиш його зелені лікті.

До смарагдовості хмар додається трохи свинцю, гнітючість розряджається брунатно-зеленою блискавкою та потоками сіро-зеленого дощу, відкриваєш над головою зелену парасольку, міркуючи про дивовижну градацію зеленості і недосконалість мови щодо зеленобарвності. Поспішаєш додому, де дружина вже приготувала свіжозелений обід, пахнучі зелені страви апетитно зеленіють в зелених тарілках, сублімуючи зелені випари, відчуваєшся зле від надміру зеленості, вивертаєш зайве в унітаз зеленою блювотиною...

Остаточне та цілковите зазеленіння рідних стається не одразу, тому встигаєш з цим примиритися та сприймаєш спокійно, десь навіть дивуєшся тому, що сам ще мало змінився, незелені часи згадуєш, як напівзабутий беззмістовний сон. Саме на цей час

неусвідомленого зеленіння припадають загально-народні оголошення, що зелений — це колір природи та життя, що зелений слід любити та цінувати. Блідо-рожевою вороною метаєшся у зеленому межилюдді, дізнаєшся, що кожен зелений по-своєму, і тільки ти, як завжди, залишвся поза зеленим, на маргіналіях буйнявого процесу. Шукаєш розради у моді на зеленоскельцеві окуляри та фарби для волосся різноманітних відтінків. Марно. Приховуєш незелені частини тіла зеленим мотлохом, але навіть зелена вуаль не приносить рятунку.

Потребуєш людського спілкування, але соромишся своєї несправжності та недовершеності, навіть на затемнених вечірках, озеленений променями світломузики, відчуваєшся незелено та незатишно.

Якось на одному з подібних збіговиськ помічаєш невдоволене, але красиве обличчя кралі з блідо-зеленим волоссям, блідість якого при заплющених очах наштовхує на думку, що воно цілком може бути незеленим; щось антизелене народжується в тобі у цю мить, агресією готовий вибухнути на спогади про каламутно-зелену холоднечу дружини, зриваєшся з свого тепло— зеленого місця і рішуче наближаєшся до блондинки, сподіваючись бачити її ляше в темряві, яка дозволить жити ілюзіями. Майже притуляєшся до її блідуватого обличчя, помічаєш тремтіння м'язів під зацікавленим оком, яке нервовим тиком передається й тобі.

— Ненавиджу зелене, — читаєш рухи її уст, але останнє слово тоне в зеленій темряві; здогадуєшся, що було вимовлене саме воно, коли світло-зелений промінь знову дарує тобі надію на її блідість.

Намацуєш в складках крикливо-зеленого вбрання її гарячу руку, рвучко підіймаєшся, тягнучи дівчину за собою. Вона трохи пручається, округливши очі, але ти напружуєшся та смикаєш її до виходу.

— Пішли звідси, — шепочеш, не озираючись.

Вона припиняє опір і вже слухняно йде за тобою, прожогом вискакує до зеленого коридору і аж зеленіє під світлом ненависної зеленої лампи. Ти збігаєш сходами донизу, все ще тримаючи її за руку, здається, що таким чином зберігаєш з нею якийсь дивовижний позасловесно-незелений зв'язок (а може то лише через страх перед непідвладністю і невідворотністю). Пірнаєте у зелені сутінки і розгублено зупиняєтесь, не відаючи: куди подітися від нав'язливої присутності зеленого. Блідо-зелений місяць серед мерехтіння зеленуватих зірок чимось нагадує тобі дівчину, яку все ще тримаєш за руку, боячись втратити її,— скидається, що їхня зеленість несправжня, а викликана зеленим освітленням.

Чолом до чола, висікаючи незелені іскри, носом до носа, вдихаючи видихнене іншим повітря, губами до губ, висмоктуючи нутрощі один одного. Зелена хіть напружує тіло та мозок, вивчаєш її дрижчими пальцями, аж вона кудись вислизає; з розпачем, властивим сновидінням, застигаєш знесилено, нездатен поворухнутися, а вона глумливо кокетує, нарешті хапає тебе за руку і тягне кудись у морок. Слухняно рухаєшся за провідницею, заплющивши очі і мріючи про близькість.

Нарешті опиняєтесь в темному приміщенні, в якому майже нема зеленого,

наближаєтесь до ліжка, поспіхом скидаєте з себе зайве, розпалюєтесь до нестями, занураєтесь обличчям в озеро її волосся, поєднуючись своєю плоттю з її рухливим піддатливим тілом, відчуваєш спалахи зелених блискавок, вже нездатний дивуватися цьому і робити будь-які висновки, здригаєтесь судомою насолоди і втомлено падаєш, падіння це ніяк не припиняється у зеленуватих сновидіннях, які лише трохи лякають, швидше падінням, як зеленуватістю...

Прокидаєтесь, засліплений заленим промінням зеленого світанку, розплющуєш очі, але одразу ж заплющуєш їх, нажаханий побаченим, всі твої вечірні мрії розчавлені сусідством твого мерзеного тіла, що густо всіяне зеленими плямами, з її блідо-зеленою шкірою. От лише волосся, так, волосся у неї біле, хапаєтесь поглядом за блищання її волосинок, як за рятівну соломинку; встаєш і починаєш швидко вбиратися, почувуючись дуже зле. Вона прокидається, розбуджена чи то тобою, чи нав'язливістю зеленого світила, бридко посміхається, розчарування розпікає тебе бажанням мовчати й надалі, лише мовчання може врятувати хоч щось, обертаєтесь до неї спиною, бо понад твої сили бачити її салатіві ягодиці.

Вона готує сніданок, а ти постійно зітхаєш роз'ятрений невдоволенням, намагаючись не зводити погляду з її волосся, але й воно дедалі більше видається зеленим. Знову зітхаєш, коли вона подає тобі зелену яєшню з зеленим хлібом: "чому?" —допитуєтесь сам у себе, але відповіді нема. Вона мовчки, за що ти їй безмежно вдячний, пропонує тобі пива, звісно-що зеленого, ти мляво посміхаєтесь у відповідь і помічаєш, що й вона розчарована твоєю напівзеленістю, що й вона вдячна тобі за мовчанку. "А може все й повинно так бути?"

Напиваєтесь зеленим коньяком, не наважуючись повертатися додому, але й від вчорашнього бунтівництва не залишилося і сліду, приймати якісь радикально-революційні рішення тобі не вистачає духу. Незнайома блондинка все ще поряд, вже й не знаєш, як це сприймати, вона й сама розгублена, але йти геть не може, так само, як і ти не можеш прогнати її жестом.

Нарешті: зітхаєш, цілуєш її у волосся, робиш спробу посміхнутися, встаєш і йдеш, вона уважно і болісно стежить за тобою, тобі аж зле стає під її розпачливим поглядом, відчуваєш, що й сам втрачаєш певність у поверховості сп'янілого сприйняття, останній твій шанс на незеленість віддаляється в морок звихреної алкоголем пам'яті, аж раптом помічаєш, що вона розкриває рота і кричить щось тобі налякано, голос її різкуватий та неприємний, "ну для чого?" — болісно думаєш, коли якась невідома сила підхоплює тебе і несе назустріч зеленому асфальту, дивуєтесь, але навіть не встигаєш відчути біль.

Краплі твоєї червоної крові запікаються на зеленому асфальті і майже одразу википають, з зеленого автомобіля вискакує зелений чолові'яга і боязко наближається до твого нерухомого тіла, сумбур зелених сигналів сповіщає про несплановану зупинку руху, обурені вигуки впереміш з лайкою. Не наважуючись кричати та плакати, до тебе підступає біляве дівчисько, свідомість на мить повертається до тебе і застиглий зір встигає сфокусуватися на її розгублено-спотвореному обличчі, оточеному білявим німбом

ангелоподібної ілюзії.

З-під потилиці у тебе невпинно стікає струмина темно-червоної крові, юрба цікавих налякана і слідкує за незеленим слідом, який вона залишає по собі на полотні автостради. Ніхто не наважується підійти до тебе і спробувати надати допомогу, дівчина сидить навколішки і час-од-часу озирається на людей, немов прохаючи поради. Нарешті хтось викликав швидку. За деякий час — завивання сирени, дівчина озирається, з-за спин людей, розштовхуючи їх, з'являється двоє людей в уніформах, зелених, на їхніх головах — яскраво-зелені кашкети. Один з них наближається до тіла, інший простує до водія-невдахи; перший торкається твоєї шиї, потім злегка підіймає голову, щоб оглянути рану, твоя закривавлена потилиця лякає його, він блідне, озирається, сподіваючись, що вже з'явилася швидка, але людей в зелених халатах ще нема. Інспектор обережно опускає твою голову на брудний асфальт, гидливо підіймається, збриджено стрясає плечима, далі звертається з запитанням до білявки, але та дивиться на нього не розуміючи. Він кидається до зріділого натовпу, там довго вагаються, перш ніж хтось таки подає міліціонеру шматок зеленої марлі, змоченої зеленим спиртом. Нарешті поруч зупиняється автомобіль з зеленим хрестом, повільно прочиняються дверцята і у блондинці здійснюється всеохопне почуття злості та ненависті, яке хвилиною затоплює її, розірвавшись потоком сліз і голосінням.

Санітари з ношами за допомогою інспектора вкладають твою зранену голову на зелену подушку, і за якусь мить твоє тіло вже в автомобілі, білявка зазирає досередини, її спочатку відштовхують, потім про щось запитують, вона ствердно хитає головою, і з чиеюсь допомогою опиняється в темнуватому салоні.

З кожним погойдуванням із твоєї голови витікають все нові потоки червоної рідини, від постійного завивання болять голова, і дівчина, затулявши вуха руками, втуплюється в твої незрячі, але широко розплющені очі. Автомобіль гальмує, дівчину штовхає вперед, всі починають метушитися, а вона розгублена і відчуває, що зайва тут та лише плутається під ногами. Спекотне повітря зеленою задухою сповільнює рухи та розповзається байдужістю. М'язи, що довгий час перебували у напруженому стані, болять та відмовляються слухатись. Тебе затуляють зелені спини і починають віддалятися, знову хтось щось недбало пояснює, дівчина останнім зусиллям кидається навздогін за каталкою, сомнамбулійно рухається за нею, проходить одні двері, інші, опиняється у ліфті, бачить твоє позеленіле обличчя і стурбованість в очах та словах лікарів, але стурбованість ця поверхова та далека, це стурбованість з обв'язку, яка гнітить зеленою спекотністю, що розслабляла і віддаляла. В неї знову щось запитують, вона намагається відповісти, але тут все знову рушає, а її перепиняють і залишається лише слідкувати за тим, як процесія зникає за зачиненими дверима. Вона зітхає, трохи полегшено, вже нікуди не треба йти, погляд зупиняється на зеленій лавчині, наближає її. Дівчина падає, недбало розкидавши ноги, наче шлагбаумом перегородивши півкоридору.

Над нею схиляється чергове зелене обличчя і звертається до неї запитальною

інтонацією, білявка втомлено стинає плечима. Їй не вірять, запитують ще, нарешті вона видобуває з себе кілька слів пояснення.

Час тягнеться калейдоскопом ніяк не пов'язаних між собою думок та спогадів, у дівчини знову щось запитують, нарешті, двері, за якими зникло колись твоє тіло, прочиняються, і звідти виходить хтось в зелено-червоному, вона дивиться йому в очі і намагається пригадати: чи бачила це похмуре обличчя й раніше, але той, не звернувши на неї жодної уваги, бреде далі. І знову чекання, наповнене напівбожевільними версіями статичної метафізики, хоча відкриті двері приваблюють можливістю зазирнути в потаємне; очі заплющуються з дивовижними згадками. Зелене довкілля іскриться теплом та світлом, біловолоска зітхає...

Знову хтось з'являється з невідомого, вона проводить постать безнадійно-збайдужілим поглядом, їй хочеться йти звідси, що чона тут робить? приходить відчуття власної незеленості та сором. Вона зеленіє (червоніє?), аж тут знову до неї: комусь чогось шкода, але їй несила вислуховувати ці дурнуваті пояснення, вона, заточуючись, обертається спиною до лікаря і йде, пригадуючи червону пляму у нього над очима.

ПОХОРОН ДРУГА

(натюрморт без номеру)

Холоднішає, це відчувається навіть у відносно теплій квартирі, вітер північний, низько в небі пропливають повз брудне і нікчемне місто брудні і нікчемні хмари, падає щось трохи більш схоже на дощ, ніж на сніг, вітер задуває бризки цього місива на мій балкон. Холодно, сумно, початок січня, скоро Різдво. Приходить болісне відчуття якоїсь порожнечі, неповноти існування. Хочеться в туалет...

Повертаюся до себе в кімнату, притискаюся щокою до шпалер, намагаюся дотикнутися до стіни якомога більшою частиною тіла. Стіна дуже нерівна, а може, то лише викривлення просторово-часового континууму. Наближаюся до столу, що потопає у хаосі паперів, у цьому первісному тоху-боху. Друкарська машинка, що добуває віку, рани якої кровоточать, вона стогне, благає про допомогу, просить евтаназії. Я з садистською посмішкою проводжу пальцями по клавішах, виловлюю з купи сміття порожній аркуш паперу, побожно вдивляючись у цнотливу чистоту, майже лагідно прогладжую гладку білосніжну поверхню. Закріплюю лист на каретці, потираю долоні. Обличчя спотворює безжальна посмішка, щосили б"ю пальцем клавішу, аж зойкує машинка, — чистоту аркушу сплюндровано, його позбавлено цноти. Фарба, яку не змиєш, як заплямована репутація. Номер сторінки. 1. Задовільняючи хворе его, великими літерами вибиваю своє ім'я та прізвище. Назва... назва... Поміркувавши трохи:

СИНДРОМ НІКІФОРОВА

і підкреслюю.

Як завжди вранці почуваю себе трохи незатишно. Невже більше ніхто не переймається абсурдністю ранкової рутини? лише я? Чому ці роботоподібні, тваринно-автоматичні дії травмують своєю шизоїдною нав'язливістю тільки мою, зранену

душевним шанкром психіку? З невластивою мені в принципі жорстокістю опускаю на темні від часу клавіші пальці. Пишу те, що турбує:

" Початок січня, невдовзі Різдво. 10.45. Саме час прокидатися, час, позіхаючи, йти випорожнитися, потім помитися. Потім випити чашечку кави, дуже розведеної, холоднуватої, схожої на помії. Гірше, на Курземе! Може це і є Курземе?..

З відкрученого крана виринається потік чогось дуже схожого на ту каву, яку щойно пив. Іржа...

Письменник (для означення ступеню його манії величі варто було б оте "Письменник" поставити не на початку речення, де будь-яке слово набуває генеральської висоти) хоче писати, творити шедеври, хоче Нобелівської. Вірить у те, що щось таки напише. У нього тисячі задумів, мільйони ідей: сидить перед друкарською машинкою в задумі, наче боячись попсувати білосніжно-чистий аркуш паперу, підточений амбівалентним чуттям. Вагання тривають довго. Нарешті письменник, схоже, на щось таки зважається, зітхає. Обережно вибиває номер сторінки. 1. Відкидується на спинку стільця і мрійливо-задоволеним поглядом естета оцінює зроблене: геніально ! Дотикається пальцем до фарби на папері, наче бажаючи переконатися у реальності існування одинички. Може, так і залишити? нічого зайвого. За останні кілька тисяч років уже стільки всього написано, що ще щось буде черговим переспівом, звичайною банальністю. Ця одиничка повинна засвідчити смерть літератури як мистецтва, її повну вичерпаність. Те, що діється зараз — не криза, ні, все набагато гірше: література агонізує. Мало того, що вона вичерпалася, вона ще й нікому не потрібна. Хіба лиш самим авторам, як засіб для боротьби з психозами. Бо надходить нова доба...

Приходить до психіатра на прийом втомлений стресами і депресіями чолов"яга, а лікар йому і прописує: заняття літературою, двічі на день. Слів так по 200, після їжі. Читати? —перепитує знічений чолов"яга. Ні, писати, — вже дратується психіатр. А, а що? — ніяк не вгамується недоумок-пацієнт. Будь-що! А на яку тему? Та на будь-яку, ідіоте!!! — не на жарт розлютувався психіатр. Він скаче, верещить щось просто у вічі до смерті переляканому відвідувачу, нарешті втомлюється, раптово вмовкає, падає в м"яке, зручне крісло. Ну, чого вирячився? — вже без злості звертається до отетерілого і, здається, трохи посивілого чолов"яги, — стреси, негативні емоції треба обов"язково вивільнити, викинути назовні, чи ж ви цього не знали? Якщо цього не зробити, то неврози зруйнують вас зсередини... Коли пацієнт тремтливими руками причиняє за собою двері, лікар дістає з шухляди зошит, відкриває його нетерпляче, мов чекав цієї миті все попереднє життя, і починає щось швидко туди занотовувати, прикусивши нижню губу від надміру старанності, по-школярськи висунувши язика.

Письменник тяжко зітхає: ні, не може він ось так просто поставити хрест на літературі, на єдиному, що ще має для нього якусь цінність; тягне на дно слів баласт стереотипів. Страх майбутнього, безлітературофобія... Не можна її вбивати, навіть визнавати справжню кончину не можна; треба вірити в краще, в нетривалу летаргію, скажімо... Ніжно торкається клавіш своєї машинки. Повагом, зупиняючись перед

кжною наступною літерою, видруковує своє ім'я та прізвище. Задумується над назвою, але так нічого і не вирішивши, залишає порожнє місце і продовжує друкувати, відчуваючи неповторну радість...

" Камю був на порозі створення нової філософії: від самодостатнього екзистенціалізму він хотів перейти до філософії абсурду. Чому він цього не зробив у повному обсязі? — запитання, яке залишається без відповіді. Принаймні Альбер задекларував своє намагання створити таку філософію, нині ж настає час для виникнення літератури абсурду..."

Письменник втомився, він був практично абсолютно вичерпаний; лиш тепер розумів, чому Камю не пішов далі постулатних проголошень, він вже не знав, що писати далі, про що, мислити абсурд тяжко, майже неможливо, писати абсурд — абсурдно... Письменник висмикує аркуш, швидко переглядає написане; роздратовано розриває папір на клапті, кидає їх на стіл. Розгاردіш. Бере (звідки?) до рук запальничку і вирішує кінцево позбутися від щойноствореного, бо сам факт існування цього паперу завдає йому невимовного болю. Язика полум'я зажерливо перетворюють кавалки літератури абсурду на почорніле ніщо. Письменник блаженствує, витанцює довкола столу якийсь ритуальний танок. Багаття розгорається, а Письменник шаленіє, досягає екстазу у своїх різких шаманських рухах, нарешті втома здобуває гору над іншими відчуттями, сили залишають Письменника, він заточується і падає. Полум'я охоплює весь стіл, жадібно ковтає все, що створив Письменник на протязі багатьох років, десятиліть, століть: тисячі, мільйони перших сторінок. Стає спекотно, плавиться пластмаса, спливають сльози літер з улюбленої письменникової машинки, з якою він інколи розмовляв, як був ще просто письменником, а не Письменником: їдким димом наповнює кімнату плівка, що палає, а вогонь дужчає, його вже не зупинити він облизується, пускаючи слину і визиравши щось поживне в цій убогій кімнаті, помічає лежачого Письменника, наближається до нього, куштує волосся. Гей! що за нахабство?! — зривається на ноги враз оживий Письменник, — як же це?! як я без волосся? — починає він інфантильно рюмсати, — який я тепер Письменник?.. І задихається димом, в очах йому темніє, верх стає низом, боляче вдарає в голову килимок з підлоги, потім темніє ще дужче... Ну от, знову той клятий дим! доведеться і цього разу падлом харчуватися..." Жах! жах та й годі...

Протяжно позіхаю. Ні, я таки закінчений кофеїніст. Кавоман, кавоголік; на кухню — пити каву... Стривай-но, ти ж щойно пив каву. Та ні, то не я, то: або мій герой, або герой мого героя, який є навіть більше моїм героєм, як той, перший. А може, каву пив той, чиїм героєм є я... Гаразд, досить, вип'ємо трохи кави, а потім продовжимо працювати: створювати літературу абсурду...

"Обід. Смажені яйця, хліб, квашені помідори, цибуля. Перець, чорний мелений. Обід письменника, який є рабом свого шлунку. Або й не є. Письменника, який все написане знищує; бо якби він цього й не зробив, то хто б читав його твори? Ніхто... Хіба якийсь екстравагантний дивак, заради ще більшої екстравагантності, щоб за день

похвалитися перед друзями: ти знаєш, я вчора Письменника читав, класна штукавина, самі лиш перші сторінки. Мереживо галюцинацій та занурень в чужі світи, сягання дна несвідомого, звільнення архетипів... Апатично клацаєш зубами, хочеться чогось смачнішого та калорійнішого... Помити зуби і до друкарської машинки. Чому? Для чого? Та тому, та для того, що лиш коли вистукуєш літери, коли створюєш нові слова, відчуваєшся насправді щасливим, ловиш єдиноможливий кайф; і з усього, що вмієш робити (а вмієш ти небагато), пишеш все ж найкраще. То ж байдуже, що доведеться терпіти біль у шлунку, біля друкарської машинки його можна майже не відчувати... Для чого взагалі робити літературу? для кого? Може отак, як це зараз я: писати, щоб писати, для власного задоволення? Бо все одно воно не є справжньою літературою.

Бо вже й нема справжньої літератури. Та чи була вона колись, справжня? Хіба в часи Трістана і Ізольди, справжніх. А котрі це?

Нащо їм та література? Як ліки? інтелектуальна забавка? для втечі від реальності? для розваги?.. І все ж, треба писати щось для читача, для розумного, схожого на мене способом мислення, чутливого і такого, що співпереживає (з кожною наступною характеристикою шанси знайти такого стають все мізернішими), але все ж — читача. До справи. Аркуш паперу. Цього поки що вистачає. Чистий, білий. Гарний. Білий колір символізує непорочність, цноту. Тож виступаю у ролі варвара-руйнівника. Водночас творця. Пишу:

" Письменник зализував рани, завдані вогнем, його довгий волохатий язик саме слинив йому тім"я, коли він раптом побачив, що сталося з його улюбленою друкарською машинкою. Впав на коліна, патетично заридав. Змовк, з вогненно-мстивим поглядом обернувся до вогню, "ах ти ж !!!" — гнівно вигукнув і пожбури в полум"я перше, що трапилося під руку: склянку з киплячою кавою. Вогонь зашипів і здивовано димонув. "Чим тебе породив, тим тебе і..." — письменник марно намагався відшукати запальничку, яка й призвела до трагічних наслідків, натомість знайшов сірники: згодиться, — вирішив і, черкнувши одним до коробки, рушив назустріч вогнищу, тримаючи руку з заповум"янілою скалкою високо над головою. Вогнище покіношному вибухло і зареготало...

Письменник злякався і прокинувся: він напівлежав у кріслі, тримаючи в правій руці горнятко з охололою кавою. Йти гріти не хотілося. Ковтнув, скривився. Глянув на пошкоджену пожежею друкарську машинку. Бідненька моя, — лагідно гладив, наче живу. В хаосі сміттярки-стола віднайшов чистий і трохи пожовклий аркуш. Бідненький, — сказав за звичкою. Як стара діва, — подумав. Ковтнув ще кави і відчув себе вже значно бадьоріше. Тремтячими руками закріпив аркуш. Писати, — дав собі директиву, не заглиблюючись у деталі. Відчув дрижання в кінчиках пальців. Здійняв догори руки, як піаніст над роялем. Зітхнув, і пальці, прискорені гравітацією, полетіли назустріч клавішам. Номер сторінки. 1. Прізвище. Ім"я. Обоз"язково великими літерами. Назва... Хорошій речі не потрібна назва, як і моє ім"я. Так, але мені потрібно, щоб у хорошій речі було моє ім"я. Гаразд:" Письменник мучився, не знаючи, що саме йому обрати: чи йти вже проторованим шляхом, чи кидатися у нетрі беззмістовних пошуків задля

здобуття прекрасної форми. Врешті, вирішив віддатися інтуїції, писати перше, що спаде на думку. Хай і автобіографічне. Отож:

" Втомлений ранковою рутинною. Голодний". Нікуди не годиться, — вирішив письменник, вихоплюючи аркуш. Скрушно зітхнув, похитав головою. З раптовою злістю, нетерпляче вхопив нового аркуша:

Похорон Друга

Нова література, що виникає на місці померлої, буде автобіографічною. Отож:"Холоднішає, це відчувається навіть у відносно теплій квартирі. Вітерець поривчастий грайливо задирає спіднички дівчат... І це на початку січня-то. Спіднички, вітерець. В апогеї зими, в її, так би мовити, розпалі...Коротше, прокидаюся все ще з образом дівчаток у коротких спідничках. Холодно, сумно. Хоча ні, всього лиш холоднувато, сумнувато. Першим ділом в туалет. Вмитися. Це потім звісно, після туалету; ще треба застелити ліжко, ліньки, але доводиться. Кави. Схожої на помії. В інкарнації Курземе. Притуляюся щічечкою до шпалер у кімнаті, але викривлення (чомусь хочеться написати: викр е влення) часопросторового континуууму (чи не забагато тут у?) заважає зробити це перфектно, щоб аж виникла радість від почуття виконаного обов'язку. Чи почуття радості? Біс з ними, з радостями, спокусливо кокетує зі мною друкарська машинка, привертає увагу тихим поклацуванням. Але я мужньо тримаюся...

Ми здивуємося після майже піврічної розлуки. Побачивши тебе, посміхуюся, на твоїй неголеній мармизі — такий же маразматичний усміх. А ти схуд, друже, це видно хоч і по обличчю: загострені вилиці, глибокі западини під очима.

— 2 пива, будь-ласка, — це я до буфетниці.

Бар у прокуреному підвалі, кілька алкашів за сусіднім столиком, пара з рота. І ми — двійко старих, давніх як світ друзів. Дві дебільні посмішки —твоя та моя... Надаю слово тобі, друже. Як справи? нормально? ну ж бо! розповідай! І ти починаєш розказувати, випромінюючи при цьому оптимізм у таких небезпечновеликих дозах, що я вже турбуюся: чи не захворію на променеву хворобу. З тебе аж випирає життєрадісність, така собі, знаєш, бюргерська, дріб'язкова життєрадісність, он вона полізла тобі вухами, сповзаючи на плечі зубнопастою змійкою... Чому мені нецікаво, друже? Чому я раз за разом перебиваю твою щирю та трохи хвалькувату розповідь в'їдливими саркастичними зауваженнями. Та й тобі, схоже, невесело слухати мене. В принципі, мені й нема про що розводитися: про тупувату і не дуже— (дуже не?) красиву кралю? про кавове похмілля після Нового Року? І не лише кавове. Про перші сторінки, яких вже сотні. Можна видавати роман, друже, роман-епопея: півтисячі варіантів першої сторінки... про пошуки заробітків? (звісно невдалі)... Про що ще хотів би ти почути? В тебе все навпаки: вродлива дружина, син: дивовижне і кумедне маля, з великими очима, надто схожими на твої, ти непогано заробляєш, маєш чи не все, про що раніш лише мріялося... Та будь з цим обережний... А колись, пам'ятаєш? все було інакше: я дихав оптимізмом, від моїх подихів звізерунчувалося імпресіоністично скло, я ратував за свободу і повноцінне, наповнене емоціями і змістом життя, за непереїмання

турботами, за сексуальний синкретизм... Колись я блазнював, агітуючи людство в твоїй особі за відмову не лише від моногамності, а й від інституту сім'ї та шлюбу, як таких... Тепер тобі щастить. Ти не подумай, я не заздрю, боронь Боже... Колись у нас було багато спільного. А тепер залишилися тільки спогади. І оце от пиво. Та все ж мені з тобою добре, старий чортяко: затишно, спокійно, весело...

— Ще 2 пива, будь-ласка...

В тебе нема часу? Ну що ж, не буду затримувати, не буду нав'язувати своє товариство, не буду заважати займатися важливішими справами, як то: випусканням оптимізму і життєрадісності через усі дірки в тілі. Хай щастить! аріведерче, адью, чао-какао! Пиво я вип'ю і сам. Але почекай, дай-но хоч на тебе подивлюся як слід... хм, хм, трохи постарів, друже. Але видаєшся щасливим. Ну що ж, бувай здоровий та гляди, щоб тебе не здурили. І поменше русизмів, пліс, плекаймо рідну мову, солов'їну! Так-то.

"Чому тобі здається, що все це вже було? ці стрибучі тіні, що наче прорвалися до цього хмурного підземелля з ще хмурнішого потойбіччя, ця незрозуміла тупа біль десь у міжнейронному просторі, в підкіркових структурах, чомусь збережених еволюцією... Раніше таке вже бувало; дивився на щось і раптом пригадував, било, мов струмом... Але не так різко і сильно, як в останні дні. І сні, божевільні жахні сні... Ну, кожному своє: божевільним — божевільні сні і божевільні відчуття того, що це вже було тобою пережито.

— Дякую, - це я буфетниці, посміхаюся їй, вона — мені.

Кокетливо підморгує... Я дав забагато грошей, дурень! мене знову здурили. Встаю, треба йти, не зважаючи на недопите пиво."

Трохи блазнювато, але в принципі — не так вже й погано. Якщо не нобелівська, то премія якихось там братів тобі гарантована, про загальнолікарняну навіть мова не ведеться — вона у тебе вже в кишені. Талант! Весь медперсонал вишикують під корпусом, в тіні, у білосніжних головних уборах, за зростом, тому одна симпатична довгоножка з сестринської випередила навіть опецькуватого головного; хворі в уніформах з завузленими на грудях рукавами стоять під палючим сонцем, холодним і яскравим, на очі їм начепили пов'язки, мов засудженим перед виконанням вироку... "За видатні заслуги в галузі паперовикористання..." — і далі за текстом, урочисто..."

Сьогодні Різдво. І Миколай волохатий, — хочеться чомусь, сам не знаю чому, докинути. Але Миколая нема. Як і Санта-Клауса. Як Діда Мороза (про це — по секрету — для зовсім тупих). Чергова брехня, тільки от для чого постійно дурити дітей?

Люблю кутю, люблю оселедця. Взагалі, люблю гарно і ситно пожерти. Випити люблю... багато... безалкогольних напоїв. І не обов'язково багато, і не обов'язково безалкогольних. Читати люблю, слухати хорошу музику, дивитися класні фільми, футбол грати, дивитися. Ну, ще спати люблю, в шахи вигравати, класну кралу...

Гра слів: грати, вигравати... Люблю... хм, невже я більше нікого й нічого не люблю? не люблю самогонку і більшу частину того, що не любив Висоцький... О! Я гори люблю, як я про них забув? а втім, я надто багато люблю: природу, чисте повітря. А з цим мене можуть здурити, все це можуть відібрати. Як,

врешті, відібрали друга."

Я зателефонував до тебе випадково (але чи буває хоч щось не— або випадковим?), хотів задовільнити своє хворе его — виграти у тебе в шахи... та ні, брешу: хотів погомоніти, не бути сам, хотів попередити, що вони й тебе хочуть здурити. Не встиг...

Ти отруївся горілкою, магазинною. Нікому нічого, а ти помираєш. Тебе трясє в корчах, судомить; карі очі вилазять з орбіт, вже торкаються лоба. Білки очей тремтять на твоїх густих чорних бровах, трохи кумедно, це схоже на епілепсію... Передвчора я багато тобі не встиг сказати, не попередив, що тебе хочуть обманути. Хоча вони б тебе все одно обдурили... Поряд помер чоловік. Від отруєння магазинною горілкою. А ти ще живий. Навколо ліжка — вся твоя рідня. І я. Он твоя дружина, вона розумна, вже розуміє; але тримається молодцем. Тебе перестало судомити, я знову на щось сподіваюся. І твій батько, мені його шкода; краще не дивитимуся на нього, бо ще можу розчулитися і заплакати... Який у тебе змучений вигляд, друже."

Вона (твоя мати) про щось у тебе запитує, ти дратуєшся, злий. "Чому? Я знаю чому, також був такий, коли зрозумів, що мене здурили, як я дратувався, як метався у скаженості безсилля. А тепер змирився, залишилося лише трохи апатії і сарказм. Хм, тобі схоже і того не залишилося... Тобі й залишилося то... всього нічого. Боже! та що ж це я?! адже " ти був моїм найкращим другом. А потім тебе в мене поцупили. Мене здурили, тому я й не плачу за тобою, зараз ти просто старий друг, що помирає. Тебе здурили; і мене здурили. Запитую себе щохвилини: хто? кого звинувачувати? абстрактні закономірності? людей? владу? Хто вкрав тебе? вона? А вона красива, дуже красива, по-східному розкосі оченята, сумні і розумні, великі тремтячі губи, які, здається, просять поцілунку... Це не вона тебе, це ти її у мене поцупив... Стоп! Досить цієї божевільні, треба зосередитись, помирає мій друг... Ну треба було тобі тої горілки? безглузда смерть, але хіба вона буває глуздою?.. Тепер здурили і твою красуню, тебе викрадають і у неї.

Чому ми стали чужими один одному? чому мене не переймають твої турботи, так само, як і тебе мої? Знаєш,... та тебе ж здурили ще раніше, як мене; у тебе вкрали мене. Щоправда ти одержав заміну, сказати рівноцінну — значить переоцінити себе. Ти одержав успіх, щастя, гроші, комфорт, красуню-дружину, сина. А в мене — ілюзії. І тисячі сторінок сміття. Постійне відчуття голоду, чужа музика... Друг — це останнє, що в мене залишалося. Його ж поцупили, і ніяка красуня не зможе тебе замінити...

Ти кличеш мене, друзяко? Щось хочеш сказати? Говори, я уважно слухаю... Хоча вже здогадуюся, що ти зараз прохрипиш таким тоном, наче у всьому винен я:

— Мене обдурили...

Це були твої останні слова, за годину тебе не стало... Я знаю, треба було допомогти з організацією поховання, але мені захотілося пива. Отже, ти вмер. Це вже кінцево та безповоротньо. Та ні, це таки було, і навіть у цьому житті. Таке ж отупіння, така ж шиза.

— Пиво, будь-ласка.

Та сама буфетниця. З'являється поганоприховане бажання її виграти, просто тут, просто зараз, брутально штовхнути на ось цей засмальцьований стіл, задерти брудну спідницю, вона ж хоче цього: он як заклично виблискують очі: давай, зроби це! Але я лише дізнаюся її адресу і обіцяю якось навідатися, обдмухуючи опивненою парою...

Тебе вже привезли додому; перед цим добряче розпанахали, сподіваючись мабуть щось там знайти, якийсь скарб, може вирізали органи для трансплантації? розрита могила, що вони там... Та ні, це вже не ти, друже. Це — якась іграшка, манекен. Звичайно, чимось на тебе схожий, але ж це не ТИ !!!

Ти лежиш на ліжку, на тобі — твій найкращий костюм; друже! невже я ніколи більше не почую твого голосу? повернися... Відчуваю як кривиться обличчя, збоку воно мабуть виглядає потворно, але вдіяти з собою не можу нічого... Присмак сліз на губах, солоний, мов морська вода, оближую... Спокійно.

Сиджу довго, надуваюжно вдивляючись у те, що колись було тобою, що рухалось, дихало, розмовляло зі мною... Намагаюся збагнути: що ж трапилося? що змінилося? Нарешті підходжу до твоїх батьків, слова співчуття: банальні і зайві, кому вони потрібні ті слова, які ти продукуєш сотнями, тисячами, все своє життя перетворив на продукування слів, їх серійне виробництво... Твоя мати щось бурмоче (крізь сльози) про нашу з тобою дружбу; для чого? Невже вона хоче переконати мене, що ми були друзями? стинаю плечима, твоя сестра, симпатичне дівчисько; колись я думав, що як вона підросте, то мені саме час буде одружуватися. Ні, усе ж таки це вже було... Кліпнуло твоє око. Ні, здалося. Дружина... Вдова, яка вона приваблива у цій обтислій чорній сукні. Цілую її в щоку, а мрію про інші поцілунки, притискаюся своїм змарнілим тілом до її. А їй, схоже, хоч би що. Вона в жалобі, вона сумна. Я йду."

Ніч, глобальна пітьма, абсолютний морок. Марно намагається влучити в замкову щілину ключем один молодий майже літератор, словотворець, що сп'янів аж ніяк не від слів, навіть не від близькості з жінкою, з тілом буфетниці, з ароматами пива, які оточували її, мов аура... Сиро, холодно і брудно, але п'яний чується задоволеним, нарешті вгамував-таки свої тваринні потреби. Двері прочиняються, сліпуче світло і розпливчаті тіні батьків, які одразу ж припускаються з докорами. Та він п'янющий! Шпортаюся в коридорі і ледь не падаю. Сідаю на підлогу і починаю несподівано для самого себе реготати. Батьки лютують, розпинаються. Письменник блідне, стискає зуби так, що вони аж кришаться і горланить щодуху, щоб чули всі: у мене помер друг! І сам цьому не вірю. Холодно, машинка в кімнаті співчутливо-осудливо зиркає: і для чого то було пити? га? чого цим добиваєшся? хочеш, щоб тебе пожаліли? "Ах, який я страждалець!"... Заткнися, психоаналітична сучко! Вестибулярний апарат не дозволяє стулити повік, бо варто тільки заплющити очі, як все починає кудись зникати, рухатися в безлічі можливих та неможливих напрямів... Сплю.

"Сидиш перед знаряддям праці, перед таким собі засобом виробництва. Та ти сам - засіб виробництва. Чия ти власність? На чие замовлення писатимеш? Хто тебе годуватиме? Батькам вже набридло, досить, досить нічогонеробіння. Тобі теж досить.

Ти ситий усім цим по зав'язку, усім крім їжі... Але на революційні кроки не зважаєшся, продовжуєш на щось чекати, чогось сподіватися. Терпляче висиджуєш перед своїм єдиним майном, не звертаючи ні на що інше уваги. Чистого паперу вже нема, що наводить на песимістичні міркування про те, що невдовзі закінчиться не лише папір; хоч, з іншого боку, є привід радіти: не доведеться більше позбавляти аркуші цноти: процес болючий і трохи неприємний своєю традиційністю і певною сентиментальністю: така собі первісна дефлорація. Зворотній бік — чистий; дудлиш каву і в перервах між ковтками друкуєш. Забуваєш про схололий напій, лише друкуєш, до болі в попереку, до цілковитого морального виснаження. Забуваєш про номер сторінки, про всезажерливе наполеонівське его, амнезія затоплює все, залишаючи перед очима лиш незаповнений рядками шмат паперу. Забуваєш своє прізвище та ім'я, перестаєш існувати самотійно, окремо від твореного тобою тексту.

про СобакУ з бляшанкою на хвості.

Аркуш випадає з машинки, описаний, здрукований, мов вичавлений кухонним комбайном цитрусовий; але щойно усвідомлюєш, що саме щойно зробив, як розумієш: все, більше з тебе не вилізе нічого. Забув: що думав, про що хотів писати далі. Падаєш на незастелене ліжко, береш до рук старого часописа, читаєш. Слова не дають тобі спокою, нуртують в тобі, прагнучи волі, вишукуючи потаємні ходи для несанкціонованої свідомістю втечі. Та й ти хочеш звільнитися від них. Рідкісне явище: ваші бажання співпадають. То за чим справа? І ти стрімголов кидаєшся до машинки, сидиш перед нею, мов чаклун, намагаєшся щось вигадати, наче на сеансі спіритизму викликаєш із розколотого біллю черепа якісь образи, хай бліді і непевні, бодай щось... Безрезультатно — чаклунства лише поглиблюють страждання. Ковтаєш каву, як снодійне. Спати. Уві сні таки згадуєш те, що треба написати, шалено шукаєш машинку, якої чомусь (через лише снам властиву ірраціональність) ніде нема, панічні пошуки нарешті приносять бажаний результат: он вона, дорогоцінна, омріяна! наче крізь в'язку болото, цілеспрямовано й впевнено долаєш віддаль до неї, здійсмаєш над клавіатурою пальці і починаєш строчити, не боячись нікого збудити, крім, хіба, якихось химер зі свого несвідомого...

"10.13.. Знову так пізно прокидаюся, магнітофон все ще увімкнений, вимикаю, схоплююся з ліжка, в туалет, потім митися. Кава, аквафреш: навряд, щоб твоїй дружині сподобалося це змарніле, астенийно-анемійне тіло. Все це вже було.

Нас надули, чорна сорочка, здурили, чорні штани, навіть смерть — одурювання, омана, найлегше отруїтися (хай і не навмисне) і померти, найпростіше — дати себе впіймати. А ти б спробував жити, як оце я, жити та боротися невідомо з ким проти чого, і, найважливіше : навіщо?... А так, ти собі, друже, масти голову, я ж краще помру... Безвідповідально... Твоя дружина перейде мені у спадок. Я матиму (ні, не право) обов'язок володіти нею, твій син також стане моїм, все своє ти залишив мені: книги, скриньку з шахами... Ти мене одурив. Втік, сховався, а мене залишив тут, віддуватися за обох. Тепер я вже не зможу бездумно просиджувати за друкарською машинкою цілими днями, не зможу весь час дудлити каву... Нас одурили, друже..."

Прокидаєшся, намагаючись пригадати щось вельми важливе: те, що бачив та відчував уві сні. Адже був тоді щасливим... Щось друкував... Ніжно зиркаєш на друкарську машинку. Але першим ділом на кухню — трохи кави. Тепер можна підіймати свою кохану, вона позіхає, потягується; вдає, що не хоче прокидатися, що не хоче злитися зі мною в акті кохання. Даю їй ковток кави; щодо цього напою я досить скупий, тому вона повинна розуміти, як я її поціновую. Ну гаразд, здається вона, роби це. І я урочисто вставляю в неї... трохи зігнутий ... аркушик паперу. Торкаюся її пальцями, пестячи нерівності її тіла та з деякими садистськими нахилами б"ючи. Вона стогне від задоволення: "Автобус з чорною смугою, у ньому є щось зловісне. В дитинстві смерть асоціювалася в мене з двома речами: лафетом і цим от автобусом, жовто-коричневим ПАЗиком з чорною смугою, інколи забрудненою, через що — трохи менш чорною, але ніяк не менш зловісною... Взагалі, тоді це була моя улюблена гра : похорон, і я з нездоровим задоволенням ховав генсеків, вождів, президентів, відтворюючи в мініатюрі захопливий церемоніал. Тепер можна погратися ще раз. Ховатимуть мого найкращого друга. Ні. Ховатимуть тіло мого колишнього друга. Священник щось бубонить. Всі хрестяться, перехрестився і я, що це? навіщо цей християнський обряд? адже ти не був віруючим. А втім правильно; якщо є Бог, і є рай, то це тобі, може бути, там знадобиться. Рідні цілують тебе в лоб, прощаються. Запізніле прощання, ти вже не відчуваєш цих поцілунків... Давно хотів тебе торкнутися, ледь стримував це дике шизофренічне бажання, щоб не вийти за межі пристойності. Торкаюся пальцями твоєї голови. Востаннє. Ніби з плечей гора звалилася; відчуваю гігантське полегшення, наче оце відчуття твердості та холоду принесло мені розуміння. Як воск... Тебе кладуть в труну, смішно дивитися, як хитається твоя голова, твоя рука. Зносимо труну на подвір'я, тяжко, зимно. Священник одягнений не дуже, але тримається, править як слід, бодай його!

Нарешті; твоя мати роздає валідол, їй здається, буцім усі так розхвилювалися, що от-от дружно втратять свідомість. Береш і кладеш під язик, в цю мить і справді віриш, що розпереживався... Труна закривається, тебе запихають в автобус, рушаємо..."

Все це вже було. Під час пожежі, коли палали десятки будівель, гинули люди. А ти жадібно ковтав кожну мить, вже створюючи опис цього... Машинка мовчить, не хоче відповідати взаємністю на твої почуття. Намагаєшся взяти її силою, гвалтуєш. Якись рецептори на кінчиках пальців сприймають подразнення, і пальці стають твердими, збільшуються в розмірах; сперма заливає тобі очі, нарешті, на пальцях лускають якісь мозолі і вона витікає тудою, зволожуючи клавіші, які все ще слабо опираються; разом зі спермою витікає лімфа, кров, трохи поту, розмазую все це папером, не відчуваючи жодного полегшення, навпаки,— посилюється головний біль. Може вона завагітніє і щось, ну хоч щось народить? Навряд, безпліддя у нас обох. І ліків від цього немає. Гвалтуєш її ще і ще. Вона вже не опирається, хай, — думає. А лиш з'явиться маленький зародок — аборт, друкарським машинкам це дозволяється, дітовбивство. Не дам я тобі писати про похорон неіснуючого друга, якщо нема друга, то і жодного похорону бути не може. Я заперечую, намагаюся щось пояснити, зриваюся на крик... Може, треба би

спробувати з нею по-доброму? Не опирається, але її фригідність дратує мене сильніше, ніж колись спротив. Дай хоч закінчити! — переходжу від погроз до благань. Але вона вдає глухоніму. Дарую їй квіти, приділяю увагу 24 години на добу. Повзаю, плазую перед нею, вимолюючи прощення, вона ж безжально відштовхує мене. Беру до рук чорнильну ручку, але із здивуванням помічаю, що забув, як нею користуватися. Останній раз прошу! — серйозно заявляю. Дай мені хоч один шанс, для чого мучиш себе й мене. Мовчить, витлумачую її мовчанку за знак згоди (ми звикли бачити в сумнівах саме те, що нам хочеться), хапаю якийсь шмат паперу... Ти б на себе подивився; — перериває вона таки свій бойкот, — на що перетворився, блукаючи поміж творів своїх героїв? Дивися: не заблукай. Намагатимуся, — відповідаю, вже не відаю кому, нічого крім білої плями перед собою не помічаючи. Її ж слід зліквідувати.

" Труна закривається, тебе запихають до автобуса, Йдемо на цвинтар. Все це вже було... Чому тебе не кремують? Адже це і швидше, і дешевше, і екологічніше. Думаю, ти б не образився, якби тебе кремували. Нас одурили, друже, сильно одурили. Невідомо лиш, кого з нас сильніше: тебе? чи мене?

Холодна тверда земля, труну з твоїм тілом поволі, обережно опускають на дно ями, закидають грудками-камінцями. Все, кінець. Можна про це забути...???"

Повертаюся до реальності після якогось важкого сну, поряд мирно посопує дружина (чия?). Схоплююся і одразу ж падаю, через щось перечепившись. Боляче забився, аж хочеться завити. Машинка. Ревнує, не тямиться з люті, що я про неї став забувати, що не приділяю їй багато часу. Мстива. Син мирно спить у своїй кімнаті (чий син?)... Кинь їх, повернися! Ач тепер якої заспівала, собака на сіні. Ненавиджу! Зрозуміла?! НЕНАВИДЖУ!!! Хапаю тяжучу обома руками, в коридор, ліфт. Куди? нагору, на 113-ий! Уб'ю, суко! Не треба, кажеш? А нащо мені життя труїла? Для мого ж добра? Не треба мені ні твого добра, ні тебе. Вбивця! Кращого друга!.. Я? Сам хотів?! Брешеш, суко! Молись тепер кому хочеш, в кого віриш чи не віриш, я ж чекати не буду. Уб'ю. Відібрала в мене сім'ю, друга, тепер хочеш нових жертв? Пручається, але підтягую її до краю даху. Ну все, прощай! не тримаю на тебе зла, але дозволити тобі й надалі мене тероризувати не можу. Замахуюся, щоб жбурнути її чимдалі, вже уявляю собі затрісканий її мізками асфальт, вже уявляю прихід міліції, як мене забирають. Але ніяк не можу замахнутися, нарешті підіймаю її над проваллям, та раптом відчуваю, що пальці не розтискаються, жах холодним потом затраскує шкіру, відчуття неоправданості наче висмикує з грудей все, що там повинно бути. Опираюся гравітації щосили, але викривлення просторово-часового континууму невмолиме, м'язи востаннє напружуються і ... приходить відчуття невагомості. Падаю, перевертаючись, збільшуючи швидкість. Ніяк не можу випустити з рук друкарську машинку, а земля тим часом невблаганно наближається, намагаюся підрахувати, з якою ж швидкістю в неї врįжуся, уявляю, що від мене залишиться. Шукаю очима аркуш паперу: тільки б встигнути це зафіксувати... Зусиллям волі відганяю ману, згинь! Пальці таки розтискаються, але машинка й надалі падає поряд. "Невже ти ще не зрозумів? Ми з

тобою разом назавжди! Навіть у пеклі ти від мене не сховаєшся, та ти й не хочеш цього, тобі це не потрібно, я - єдине, що тобі судилося..." Починаю сумніватися: може й справді? може про це написано он у тих очах, що перелякано стежать за нашим падінням, які стануть ще ширшими від жаху, коли я зшкребу свої рештки з тротуару. Свої всуміш з її. І піду далі. Підемо, бо це падіння перетворить нас на єдиний організм. І нас вже й справді ніхто та ніщо не розлучить..."

Яму вже закидали землею.

Поки не пізно бийся головою...

Поки не темно бийся головою...

Пізно? Темно?"

ЗАТЕМНЕННЯ

(натюрморт №1)

Перше враження: запахло карбідом, можна навіть сказати: засмерділо: різко, сильно; щось нашіптує радіо, з вулиці - звичний автомобільний гармидер, звуковий фон дизелів та карбюраторів, перегукування циліндрів, усі - врізnobій, какофонія світанку.

Неосяжність відчуття руху і тотально-

невивчена інтелектуальна проблема руху, буття, як сукупність цього плюс ще дещо, ранок. Лякають ординськими набігами хмари-перевертні,

гнані вітром зі сходу, якого породжує зміна тиску, що, в свою чергу, викликана не просто збігом обставин, а близькою незбагненністю, що розбурхує враженням доторку до забутого, все ще ранок.

На картині - гори, на карті - гори, вечір, буйнявіє хвоя та широколист, наче п'янопохитуючись від потай присутнього вітру. Ніби витрізьблена хатина, тикнути пальцем в коричневе, де в одному сантиметрі два і п'ять кілометри. Відчуття доторку фіранки до пальців (чи навпаки: пальців до фіранки, але в будь-якому випадку: відчуття доторку), зникнення сітчастої перешкоди для сітчатки. Групки людей в неприхованому очікуванні, їх нетерплячка телепатичною інфекцією поєднує очі та голови, випотрошені інформацією, заселені вірусами, викрадені та окрадені хакерами-людоловами...

Піднесення і сніданок, суміш вуглеводнів та картини гір, міні-вітчизна, що залишила по собі лише осад романтики та шрам, розвіяний ліками байдужості, найефективнішою панацеєю; нездійсненна мрія, окопан а ранком.

Далі: ранок, хоча й дещо пізніше (мабуть мав місце невеликий монтаж), в хащах на обличчі розігруються мікродрами, а невидима картина вабить зір за стіни фасадів. Надвір, швидше...

Назустріч: чимось неприємний тип, з коробкою з-під взуття, кольорова цяцька, приваблива, люблю такі, перша думка: вбити і поцупити; друга: що за божевілья? Невиправдана агресія, але чому?, нікчемне життя, чого воно варте?, а твоє?, чим краще?, спогад про фразу кіногероя: буцімто в якійсь азійській (сумнівно) країні не каралися злочини здійснені в період активності якихось суховіїв.

Активність сонця, збуджує, вихоплює з небуття руйнівні сили, спонукає до агресивності, затуманює, затьмарює, чудове виправдання для безвідповідальності. Гуртки спраглих до видовищ, поєднуються, не знаючи нащо це їм, але таки поєднуються, ненадовго, до спалаху агресії, до злочинів, до нападу, як способу самозахисту, обопільного, багатостороннього... а потім знову поєднуються, складаються у баланси, нетривкі і ненадійні, які погрожують перетворенням у дисбаланси, дія всезагальних і незбагнених законів, притягання та відштовхування, а як же з сонцем? досі ранок, але значно пізніше, тривалість.

Ноги ж насправді не слухаються наказів свідомості, чи не так? куди це я?

Чому? Кажу собі: треба б зупинитися; і... продовжую йти, чому? Це не було моїм справжнім бажанням? Хай так, але ж яке бажання є справжнім?..

Що таке зрада? .. Гм, почалося? Засвічена фотоплівка, наближення до ока:

справді, таки почалося, щось чуже і темне вгризлося в світило, проковтнуло шмат рожевої плями, містичною тінню, погрожуючи забобонним різнобарвним лінзам, поспішайте, марновіри, виструнчуйтеся в черги за пивом і чебуреками в очікуванні початку кінця, в передчутті кінця, яке випорожнює нутроші своєю духовною легкістю; але повернімося до головного питання: що таке зрада? Що таке зрада в умовах сьогодення, ліберального радикалізму та постмодерного іронізму в найчорніших його проявах? Просто слово, солодко-кисле, трохи дзвінке, з ударною хвилиною наприкінці, зніжене голосними, ними ж притишене, притуплене і препароване, перетворене у знеосіблену краплю звукового монотонного речення, з-р-а-д-а, 5 літер і все, жодного постскрипту, жодного натяку на подію, ніяких точок доторку з реальністю. Це, якщо воно не стосується тебе. Це - якщо зрадили не тебе...

Грузнути в оманливому спокої слів посеред приготувань до рішучих спостережень, серед гуртів та астрономічних команд...

Її руде волосся сліпучіше ніж огризок сонця за вікном, її руде ластовиння... А що з її рудим ластовинням? Воно волає до мене огидним спогадом про її зраду, воно викликає в мені протест та середньовічне бажання помсти, воно збуджує інстинкт власника... Воно збуджує...

Здивування та страх в її живих, до болі немаріонеткових очах, незбагненна та негідкорювана рухливість її шкіри, пластичність тіла, якою не оволодієш, як не намагаєшся. Залишається саме тіло, без зайвих слів.

Без слів, без вбрання.

Здивування і власне обличчя, в якому - також здивування.

I... страх.

Сплетіння рук та ніг, погляд на цю зв'язку доводить до лячного запаморочення відсутністю розуміння та відчуття власних меж, кордонів тіла, лиш коли заплющити очі, все стає на свої місця, звичні відчуття і смак чужої слини, що викликає ідіосинкразію, відторгнення її в купі зі своєю, рухи плаваю, що занурюється в теплу рідину, приємна ніжність, володіння та огидний спогад, варто помститися, я — в ролі Отелло, вона - Дездемона, стогін і затьмарення, напруження і виверження, з кратера витікає лава... шалено кала тає серце, задуха, тяжкий віддих, це недобре, карта і картина гір, на карті: коричневі плями, градація барв; на картині: також барви, різні відтінки смарагдового, вечірнє небо також із присмаком смарагдовості, вирізьблена, але начебто зафонена і відділена від ока присмерком та охолодженим повітрям хатина, схил, кущі, полонина, тин...

За вікном: полудень (без монтажу, відчувається), задерті голови, саморобне приладдя, дивовижне освітлення, небо набуває відтінку коричневого... Але це також слова...

Далі: душ, заплющені очі, потоки води

приємно вдаряють повіки, засмага майже мавританська, п'ятистопний ямб, звернення перед карою: встати, суд іде, звинувачення у зраді, слово не надається нікому, вирок : винна, засуджується до страти...

Вирок кінцевий, оскарженню не підлягає...

Я (мокий, краплини води, наче піт від хвилювання): Отелло: чи прочитала ти на ніч молитву, Дездемоно?

Вона: Дездемона: А-пс (спить)...

Я: ...

Тьмяно, погрозово, зловісно і похмуро виблискує лезо, затемнення сягає свого максимуму, затьмарюючи все довкола у протиприродній фон, в очах рябить, зблиски тіні, заграва, на картині: похмурий зловісний вечір, краплі стікають на підлогу, випаровуються, зникають, калатає серце (сильніше, ніж звично; швидше, ніж звично)...

Ніж у руці, наші тіла поруч.

Я: Отелло:...

Заплющую очі, здіймаю руку; якщо не дивитися, то це не так і складно, гравітація перемагає сумніви. Але чому ж я не падаю на сонце, — це було б надзвичайно: згоріти там миттєво замість дотлівання на цій нікчемній планеті. Відчуваю нарешті якийсь опір, розплющую очі: ніж увійшов у груди по самісіньке руків'я; як в масло, за мить рана почервоніла, бризнула кров, її повіки розімкнулися і з-під них здивовано зиркнули руді оченята. За тим вона перевела погляд на груди, немаріонетковий страх, скрикнула; я затискаю їй рот лівою рукою, вона впирається в долоню зубами, жалить, а я знову заплющую очі, відчуючи щось схоже на блаженство, висмикую ніж з її неповторного тіла, щоб замахнутися і опустити руку ще раз, знову легко і без опору, мабуть влучив між ребрами, дивлюся: так і є, біль у лівій руці приємний, але зуби рудої стиснені надто міцно, не вдається вивільнитися з цупких жіночих обіймів, рвучко смикаю рукою і залишаю шмат м'яса в її роті, який щойно цілував, кров стікає на чисте простирадло. Я похитуюся і позираю на тіло: чудове, з довершеними обрисами, шкода, що не вдалося оволодіти ним цілком, гнітюча тиша...

Виходжу на вулицю, притримуючи рану іншою рукою, щоб стишити кровотечу, в думках безлад, щось негаразд, озираюся: всі захоплені спогляданням катаклізму, вона: Дездемона: мертва, серед крові, на чистому простирадлі. Думаю: в детективах читач сприймає вбивство, як щось самособоюзрозуміле тому, що автор пише про нього тими ж словами, якими описує сніданок чи процес викидання сміття; вбитий там – просто паперова жертва, а не людина з немаріонетковим поглядом, вся справа у спроможності інших тіл неконтрольовано рухатися, у очах, які живі, навіть коли вони стали скляними... Але аж ніяк не в словах. Нарешті розумію, що мене турбує: не встиг вбратися, забув, деякі краплі ще не випарувалися, холодно, темно, моторошно...

Все перекидається догори дригом – враження, наче хтось намагався висмикнути з мене душу. Її тіло по-змійному обвилось довкола мене, кожен її подих плавним порухом перекочується шкірою, неприємно, але хай так...

Встаю, заходжу в душ, струмина приємно масажує тіло, змиваючи кров та гормони, розтираюся рушником, за вікном — гуртки аматорів -астрономів-одноденок; затемнення сягнуло апогею, темно і моторошно, здригаюся, божевілля якесь, божевілля...

Вона лежить навznak, її лоно залите плямами... Дихає, думаю про ніж у кухні, здригаюся, нудить і ще щось, турбує незрозумілий біль; роблю невеликий огляд: он воно: на лівій руці відбиток зубів, невелике порожевіння, витріщаюся на неї, — крізь рани в грудях сочиться брудна руда кров...

Цілую її в шию, стискаю губами, задушити?, вона лоскоче мене під вухом, ледь помітний проштрик, одразу відкидаюся назад, розглядаю її щелепи - а вона була би непоганим упирем: ікласта.

Цілую її горло стискаю уста, відчуваючи конвульсії рудого тіла, остання судома, все... Чи прочитала ти на ніч Шекспіра, Дездемоно?..

Гори прохолодні і далекі, омріяні і несправжні, коли опиняєшся там, здається, що дивишся на картину, тикаю пальцем у карту, вона посміхається, її ластовиння концентрується на зморщених щічках, біліють ікла, руде волосся тимчасово замінює сонце ... моторошно...

Затемнення вщухає, тінь відступає, світлішає, жодних кінців, чебуреки з пивом виявилися даремною витратою, хтось все ж розчарований, повертається гамір, і лише найтерплячіші продовжують на щось очікувати, затулившись плівками, їх розштовхують ожилі статуї, що прокладають собі дорогу буденності, теплішає але ненадовго (монтаж), знову теплішає, і цього разу природньо (хоча, що ж буває неприроднім у природі?) ...

Що таке зрада? Неприємні підозри, несправжні ревності і краще розуміння власної сутності. Але все однаково закінчується лишень втомою та байдужістю, руде ластовиння забувається, слід ікол на шиї зникає, а руде сонце зраджує когось іншого. Вже зі мною.

СЬОГОДНІ

(натюрморт №2)

Сьогодні (а втім, яке це має значення: сьогодні, вчора, передучора, чи, скажімо, завтра? Тим паче, що запис не щоденниковий і не йдеться про події, що впливатимуть на долю всенького людства); так от, сьогодні мені трапилося побувати в одному збляклому приміщенні, похмурість зовнішності якого різуче контрастувала з погожістю на диво прозоро-барвистого пообіддя; довжелезне, до того ж невисоке, воно відтак скидалося на "палку" зопсутої "собачої радості" зі столу алкоголіка, яку якийсь манірний мізантроп-обожнювачтваринок помилково пожбурих аж сюди - на самісінький окраєць міста, попід річку, що відмежовувала від ширини і свободи простору. Оточене кігтистою вартою передвесняних кленів, ув'язнене в так званий "кам'яний мішок" інших, вищих і худіших, але все ж схожих будівель, з багатьма чорними лігво-тунелями під'їздів, це чомусь завжди навіювало на мене миттєве відчуття глибокого занепаду та цілковитої провальної безвиході. Я щиро дивувався тій легкості і - я б навіть сказав - нерозважливості, з якою сюди переїхав один мій приятель, надавши при покращенні житлових умов перевагу цьому будинку перед іншими через зайвий квадратний метр площі; він облаштовував подробиці свого з дружиною переселення так швидко і впевнено, що мені навіть на гадку не спало відраджувати його, до того ж, саме на той час я мав по зав'язку власного клопоту; і лише побачивши нарешті споруду, яку так необачно обрав собі за домівку товариш, відчувши вперше той розпачливий і гіркий сплеск безнадійного чуття, я зрозумів, що в цьому будинку є щось сутнісно зле, бо ні бруд, ні колір стін не повинні були б так вражати, адже вони мало чим різнилися від сотень схожих, у склепаних нашвидкоруч, мов карткові хатки (аж кортить вгледіти десь пікову даму чи хрестового туза), за одним і тим самим типовим проектом.

Відтоді, як товариш тут оселився ми стали бачитися з ним значно рідкіше, здебільшого на нейтральній території або у мене - в самотницькому барлозі, хоча Славка (так звали мого приятеля) з часом дедалі дужче почало тягти (іншого слова й не добереш, настільки ньютонівсько-гравітаційним це видавалося) додому одразу по роботі: він намагався чкурнути в своє похмуре "гніздо" якнайшвидше, не гаючись; втім, раптово набутої звички домосида Славко не приховував, грубо, навіть дещо брутально вриваючи всі спроби товаришів не те, що поглузувати, а й просто, по-доброму поіронізувати з цього приводу. Я ж навідувався до нового приятелевого житла вкрай рідко, хіба того вимагали термінові справи (може саме славковий переїзд і наступні товаришеві зміни - він став замкненішим і злішим - допомогли мені зрозуміти банальну в принципі річ, що дружба наша, по суті, народилася з роботи і, за великим рахунком,

роботою й обмежувалася; так вже воно мабуть ведеться у людському товаристві: знайомлячись з новими людьми, ми спочатку вишукуємо хай дешицу спільного, продетерміновані соціальним інстинктом, вже значно згодом помічаючи відмінності; а що, до того ж, ми ліниві та інертні, то не дивно, що коло друзів – чи, краще буде сказати, так званих, приятелів, — обмежується роботою, закладом навчання, ще, може, сусідами або випадковими знайомими з однаковими захопленнями); тож і цього разу мене змусила з'явитися тут справа хай і не складна, та все ж така, що вимагає нагального вирішення, Славко ж, участь якого вимагалася, саме 2 тижні відпочивав, і, оскільки телефону в нього не було, іншого способу зв'язатися з ним, як навідатися, не існувало.

Я з хвилю постояв перед порепаними, здутими дверями, переконуючи себе у тому, що все гаразд, і проклятого та моторошного у цьому будинку не більше, як у інших, водночас відчуваючи штучно викликані докори сумління, мовляв, через таку дрібницю віддалився від чи не останнього друга, уподібнившись забобонному простолюду, над марновірством якого неодноразово глузував; адже Славко ще й досі часто запрошує до себе, а ти лише знаєш, що вигадувати відмовок. Але, вхопившись за клямку дверей, я й цього разу мимоволі здригнувся, немов прочуваючи, що попереду на мене чигає не морочна невідомість, а тупикове небуття. Воно дмухнуло мені в обличчя одразу, водночас відтявши шлях до відступу: стислася пружина, і гучно ляснуло за спиною (вочевидь сподіваючись збити мене з пантелику); із темряви, яка після рожевоощокості свіжого духм'яного передвечір'я вп'ялася в очі засліпливим спалахом, потягло не лише очікуваною й вже добре знаною гнилизною, а й неймовірним смородом, який, здавалося, просмалював ніздрі, випікав тельбухи, прокислотнював миттевозактивізовані до паніки мізки ... Концентрація апетону в повітрі (якщо те, що я необачно вдихнув, можна назвати повітрям) перетинала всі, в тому числі й неприпустимі, межі, отруюючи віру в істинність ретельно зітканого та підібганого до відсутності неадаптностей світобачення, з якою оце щойно, перед входом, попрощався. Поволі проступали якісь абрисы, наче на відбитку з неякісного негативу: "перепалені", майже чорні; на маршах стовбичили постаті (по одній на кожному), яких, навіть почувши їх голоси – цілком реальні та десь навіть живі – я не міг ідентифікувати, як людей, настільки все довкола просочилося моторошністю мороку.

- ... / Я думав то фарба.../ — один, — / де там, мабуть знову "наріки" ширку "варили .../ - другий після деякої паузи і рипіння дверей, згори третій – старечно-жіночий: — / ну що? Робити нічого? Чого поставали? Он, людині дорогу дайте!/"

Постать на першому марші перебазувалася, вочевидь, озирнувшись і таки змістившись вбік, даючи можливість оминати її.

Жіночий голос, який щойно звучав роздратовано і агресивно, цього разу спокійніше та наче лагідніше, тихо, ледь чутно додав:

— Там один із них помер...

Не тямлячись, мов то відбувалося не зі мною, а з ким іншим, чи, в гіршому випадку, якщо таки зі мною, то уві сні, я прожогом чкурнув нагору намагаючись не торкатися

тьм'яних потойбічних тіл; пальцями, що тремтіли від нападу невмотивованого жаху, щосили втиснув клавішу знайомого дзвоника, щомиті стрясаючись від підступного враження, що міг помилитися, сплутавши квартири, і ось зараз втраплю просто в лабета монстрів. Одночасно залунали кроки: з-поза дверей — обнадійливі, рятівні, наче круг, що його жбурляють, як милостиню, з корми відплилого пароплава: їх подумки підганяв, стискаючись від нетерплячки, але вони, мов навмисне, наближалися поволі, аж завмираючи; і знизу — ці змушували зацьковано озиратися, страхаючись погоні. Маршем нижче вигулькнула в блідому промені засапана від швидкого руху почвара, проте тієї ж миті клацнув замок, і я миттєво шмигнув за двері, одразу ж рвучко причинивши їх сам, не зважаючи на присутність Олени — приятелевої жінки, яка чомусь затято вимагала від усіх знайомих називати її Альоною і ображалася на мене, коли я чи то з переконань, чи з впертості, щоб подратуватися з нею, вимовляв її ім'я так, як це подобалося мені. Я спробував привітатися, але голос не слухався мене: замість слів з горлянки вихопилося якесь тремтливие клекотіння. Мені перехопило подих і я вмовк, намагаючись вгамувати шалене серцебиття та відсапатися, відчуючи, що поведився щойно мов божевільний. Поміж тим я зауважив, що кроки того, кого я прийняв за трансцендентного монстра, і хто насправді мабуть був звичайнісіньким мешканцем цього звичайнісінького будинку, віддалилися. Олена, як завжди, була повільна, наче сонна чи перев'ялена; але сьогодні я помітив, що щось у ній негаразд: якась моторошна яловість і апатія просвічувалися крізь порожні, розширені до презирства зіниці, щось сомнанбулійне вгадувалося у відчуженості та німій всеохопній байдужості.

Назустріч йшов Славко — занедбаний, наче пацієнт божевільні одразу після електросудомних процедур: масне, розпатлане волосся, мішки під очима, в які наче хто впорснув ін'єкцію гною, різкий і кислий запах алкоголю з роту. Все ще перебуваючи під враженнями від сцени з під'їзду, я інстинктивно сахнувся, але Славко цього, здається, навіть не зауважив, настільки був поглинутий чимось своїм.

— Привіт, старий... — звично зашепотів він, проте цього разу мені видалося, буцімто чую шипіння рептилії; — Ці алкаші вже... (сновидно майнула кудись повз нас Олена)... задовбали. — продовжував вдмухувати в мене продукти реакції алкоголю з шлунковими кислотами господар, а я напружував слух, щоб вловити у вібраціях повітря чи насправді зміни його голосу настільки разючі, — Та ти заходь... Там наркоман один помер, внизу, у алкоголічки.

Ми перемістилися у — також занедбану, опановану хаосом речей, кожна з яких, наче втративши орієнтацію, позаймала найнеймовірніші місця, — кімнату, простір якої наповнювало густе і застояне, ніби мляве світло.

...

Я знав ту алкоголічку, тобто, одного разу бачв її і навіть розмовляв з нею. Десь так місяців зо 2 тому, коли востаннє потрапив сюди; щойно опинившись у темряві під'їзду (того дня я був, як і сьогодні, якось особливо пригнічений та надзвичайно напружений), я наштотхнувся на чиєсь огидне, немов з клоаки чи

сміттєзвалища, дихання.

— Вичте... доринь... — пробелькотів згусток смороду і, раптом шаркнувши, викресав сірниковий промінчик, що на якусь мить вихопив з темряви слуху і нюху наші обличчя та очі: моє — зблідле, спотворене невічливою гримасою огидо-переляку, і її — зелено-коричнево-сіре, наче складене з найдрібніших сегментів, кожен з яких нерівномірно, безладно та врізнобіч набрякає, стискаючи очі до азійських прорізів-щілинок.

— Сьодні рік, — озвалося страховисько, викликавши у мене черговим подихом напад нудоти, яка межувала з блюванням.

— Прошу?... — пошепки озвався я, нездатний поворухнутися відчуваючи всю зрадливість голосу, який тремтів і затинався.

— Рік, як я сама, як помер... — її різкі чорні вусики раптом наїжилися, потім сірник згас. — Вичте, я вжен пізнай льдей.

Вона зникла, а я подумав тоді: наскільки порожнім і безсвідомо-безсуттєвим стало життя цих людей, наповнене єдиною турботою —пошуками дурману, байдуже якого: чи алкогольного нейродепресанту, що притлумлюватиме страх та біль, чи опіуматного героїну, який переінакшуватиме розфарбовану нереальність. Якими чужими почуваються - якщо вони ще здатні почувати чи бодай почуватися, — ці люди поміж інших, так званих —нормальних...

...

Славко витягнув з бару розпочату пляшку і 2 келішки.

— Альона! — голосно засичав він.

З-поза кімнати щось роздратовано забурмотіло, і Славко, той самий Славко, що, яким я його знав, і мухи не зобидить, раптом налився кров'ю і вже не засичав, а гаркнув в пройму чорних, як ніч дверей:

— Альона!!!

Я почувався вкрай незатишно, зіщулившись від неприємних думок: це вперше я був присутнім на сімейному румовищі, а тому не знав, що й гадати, хотілося лише якнайшвидше вшитися звідси або прокинутися.

— Сука! — ненависно шикнув Славко, щоки якого палали, а над безтямним лівим оком хижо пульсувала жила. Він казав це ніби мені, немов щось пояснюючи, але погляд його насправді не торкався мене, це взагалі тяжко було назвати поглядом, бо зінниці славкові нічого не відображали, лиш якимось мляво переливалися, мов нафтова пляма на поверхні океану.

— Може... — наважився я озватися, насилу видобуваючи з пересохлої горлянки якісь звуки, — може я невчасно?

— А ти помовч, — урвав мене приятель байдужим голосом, що нічого не виражав.

Потім він, не чекаючи доки дружина приготує закуску, вихилив чарку. В мене вихопилося, що він, мовляв, забагато п'є. Славко знову підвів на мене свій затуманений темний погляд, пильно подивився і сказав:

— А коли й так? То що?.. Тут усі п'ють, в цій дірі, в цьому... нещодавно якісь бомжі нас трохи не спалили: докурилися у підвалі... І ця сука, алкоголічка з першого,

організувала там якийсь притон. Сьогодні один здох. Може чув, як смерділо?.. — Він знову поглянув кудись крізь мене, і я зрозумів, що він вже вдрузки п'яний.

Мовчки, похитуючись, як зомбі, припленталася Олена, несучи на надщербнутій таці розкришені, грубо вкраяні шматки хліба; навіть, коли вони жили у гуртожитку в компанії тарганів, і фінансові справи їхні виглядали не найкращим чином, жодного разу мене не частували ось так: сірим, неохайно вкавалкованим хлібом на немитій тарілці. Я жажнувся, бо на мить мені здалося, що хліб ворухиться, і це взагалі ніякий не хліб, а сплетені, наче шматок дитячої одежини, хробаки.

— Чого кривишся? Гидуєш хлібом?.. А ти йди, йди! Забирайся зпере моїх очей!

Олена заскреготала зубами, але нічого не сказала і все так само безвільно зникла в темряві коридору.

— Бридотня! Господи, яка бридотня! — безглуздо шепотів мені на вухо Славко. — І звідси немає виходу, жодного виходу, це як пастка... Хіба, — очі його вперше зблиснули мрійливим жалібним поглядом вгору, але одразу ж знову згасли. — Тс-с... Тихо, Чуєш?..

Я відступив на крок, вже не здатний нічому дивуватися, лиш почувуючи невідступний неспростовний, як алібі збивці, жах. Може, у нього почалася "білка"? Але ж він... Я пригадав, що останнім часом часто бачив Славка напідпитку, але, на відміну від інших п'яниць, — алкоголь мало збуджував його, навпаки, щойно випивши, він одразу впадав у глибоку депресійну задуму, а обличчя йому зводило судомою чи то від нападу мізантропії, чи то від сплеску нестерпного душевного страждання... Але цього разу я помилився, бо одразу ж почув звідкись із глибини, наче клекотіння тельбухів, грубий надірваний рев. Спочатку це скидалося на шумовиння води, яка змиває фекалії в туалеті, згодом зметаморфозилося у щось, схоже на спотворений людський голос:

-Ски, бадь, ски!!! Су!.. уби!... били!!!

— Чуєш, — перейшов на ледь чутне шепотіння Славко, слинячи мені вухо, — алкоголічка...

Він грубо вхопив мене за руку, боляче увіп'явшись пальцями у м'язи над ліктем, але я, вже геть спантеличений, розбитий, понівечений, (бо щось таки померло в мені у ті хвилини, якась віра чи сподівання, може впевненість...), не стримався і рвучко смикнувши плечем, звільнився.

Не дбаючи за наслідки, не сприймаючи реальність адекватно, сумніваючись вже у її, реальності, реальності, геть чисто забувши, що колись по-своєму добив цих людей, я кинувся до виходу.

— Сподіваєшся звідси втекти? — якимось тверезо і лунко прозвучали над вухом слова Славка. — Сподіваєшся, по очам бачу, що сподіваєшся... сам колись у це вірив. Але дарма. Дзуськи. Ти можеш прорватися крізь одні двері, крізь інші, ти можеш утекти від мене, і від неї, ти можеш утекти навіть з цього будинку... Але ти все одно не втечеш. Це як гравітація, це — неминучість... З нею навіть змиритися не можеш...

Я вже вбрався і попростував до дверей, за якими ще якихось кілька хвилин тому почувався безпечно, наче за фортечними мурами, а зараз вже ні у чому не можна мати

певності. Зараз все зруйновано, все нараз перекинуто догори дригом, пошматовано і розкидано...

— Ти ж все одно не втечеш, дурню, це — тут, — я обернувся і помітив краєм ока, як Славко стоїть за кілька кроків, стискаючи голову долонями, ніби сподіваючись розчавити її і виблювати отруєний спиртом мозок на немиту підлогу, потім він випростався і, ставши на мить надреальним, контрастним до болісного відчуття, повернувся до мене спиною.

Я безжально, але все ж з пекучим слізним сумом штовхнув двері. Все зникло, наче мана або алкогольна галюцинація, і мені закортіло, щоб це виявилось поганим сном, який от-от закінчиться.

Сходова клітка була залята блідим світлом, схожим на колір обличчя гепатитного хворого, і може, саме тому сам я почувався недужим, розчавленим, а від всіяних короткими спробами самовираження стін віяло чимось інфекційним, мертвотним...

Я боявся знову на когось наштовхнутися вниз, біля квартири з покійником, що, наче мед бджіл, притягувала усіляке стерво; але, на моє щастя, було до німоти порожньо, лиш десь далеко вив пес.

Хтось прочинив вхідні двері, і те саме жовтаво-зелене світло місячним сяйвом торкалося запліснявілих, неживих від вічної темряви речей. Свіжість підвечір'я і близькість позамістя, мов мазь – начиння з гнійника, висмоктали крізь розчахнуті двері ацетоновий сморід, але навіть їм не під силу було вивітрити та роздмухати дух приреченості, безтяму та безглуздя, що невідь звідки з'явився тут, і ніхто не зна, як його позбутися...

На підлозі слизилася калабаня чийогось прозорого, з чорними зернятами блювотиння, а за крок погойдувалися напівпрочинені двері в потойбіччя, з розтрощеним замком і відбитками ступнів на просмаленому і також затрасканому блювотинням дерматині.

Я спинився, відчуваючи тремтіння в колінах, наче якась невидима потужна і зла сила, що з'являється здебільшого в снах, прикувала мене до місця, не даючи ступити й кроку. Очі мої прикипіли поглядом до прочинених дверей, як до якогось шляху, що веде в самісіньке пекло, справжнє, земне пекло... За крок чи два від мене лежало чиесь тіло, рештки людини, якої я ніколи не знав й уже не знатиму. Ніхто не довідається з якої причини він помер: чи від банального передозування, чи від хронічних хвороб, що виразками проточували його тіло, яке зараз прискорено розкладається... Та ж сила, що хвилину тому спинила мене, скам'янілого від жаху, тепер штовхала в перед, до невеликої пройми в дверях, за якоюсь бачилися якісь контури, за якою вгадувався холод смерті. Це не була цікавість, це не було природно і це не було збагненно. В цьому відчувалась якась неминучість, як у снах, коли готуєшся до нападу, і, стиснувшись до над малих розмірів, раптом помічаєш, що не зачинив вхідних дверей. Поволі, щоб не сполохати нападника і не видати себе, наближаєшся, але чуєш по той бік кроки монстра, великого, ненажерливого... Кидаєшся до дверей стрімголов, та все чомусь відбувається, як в уповільненому повторі...

Я вже простягнув руку, щоб штовхнути двері вглиб і зазирнути досередини, відчуючи заціпеніння і безнастанний головний біль, який перевершував, відтискаючи кудись вглиб, всі інші, відомі та невідомі мені чуття, навіть страх, і той кудись зник... Двері зарипіли і просто переді мною постало величезне, неймовірних розмірів обличчя алкоголічки – таке ж зеленувато-жовте, як і все довкола, потовчене фіалковими і коричневими плямами, проточене гнилизною...

Я позадкував, ніяк не наважуючись відвести погляд від зеленої постаті в проїмі дверей, і аж надворі, трохи ожившись свіжістю вологого і болючого повітря, я, мало не знепритомнівши від нового припливу страху, чкурнув чимдуж подалі від того будинку. Отямився я в центрі нашого невеличкого провінційного містечка, хоча все ще вбачав у кожному перехожому перевертня чи упиря. Але варто мені було звести погляд догори, на небо, що встигло за час мого нетривкого ув'язнення вкритися холодними бульбашками хмар, схожих на піну з уст божевільного, як я нараз заспокоївся, навіть відчув прибуття якоїсь м'якої ненав'язливої втіхи від побаченого. Великі пухирці хмар, які знизу ніби флуоресціювали світлим сіро-зеленим зблиском, склеювалися у велетенське німецьке простирадло, що його вряди-годи розривав швидкий вітер. І саме в одну з таких щілин поволі потекло сяйво, торкаючись лагідним світлом щік та рук, повертаючи відтятю, але отже ще живу впевненість та бажання віри. Воно було сліпучим та заворожувало: дивне, майже кінематографічне, бо скидалося більше на дешеві декорації чи поганенький спец ефект, на які б зараз не купилися й діти. Але я намагався вбачати в цьому справжність, я хотів вірити у не випадковість цих променів, які видавалися простягненими звідти сюди руками; прозорими, але дійсними. Нараз щось змінилося, хмари заворушилися, наїжачилися, стали дибки,; пронизливе повітря штуркнуло мене, наче цілеспрямований пішохід замріяного гаволова, що перетяв йому дорогу. Промені зблякли, потоншали, ставши схожими на змертвілі палички, і раптом мене, вже готового сприйняти містику попередніх подій за ілюзію, знову стряснуло корчами жаху від побаченого: сяйво, промені, хмари, — вся небесна баня — раптом зпурпуровіли, наче трапився крововилив у небо. Я затулив очі долонями, проте все одно почувався затасканим цибеніючою крізь розриви апокаліптичною загрозою.

Рацію відмовилося хоч якось ставитися до подій та вражень, воно стислося до крихітного, ледь пульсуючого спостерігача, бажаючи лише одного: втекти, зникнути звідси і забитися в найкрихітнішу, найнепомітніше щілину, щоб за герметизуватися там, як у справжньому барлозі.

Я побіг, але, перебуваючи в стані дивовижної протрації, плував місця, розпачливо віддалявся від необхідної мені дороги, чи то навпаки, вона залишила мене, ховаючись за стінами тих жахливих сірих будинків. Вони переслідували мене скрізь, і я вже не шукав свого, напевне знаючи, що він точнісінько такий самий, що всі будинки насправді перетворилися у той, приятелевий, він вигулькував то тут, то там, випереджаючи і підчатовуючи позаду, він виростав, як гриби після дощу: повсюдно, безперервно, він перетворювався то на заплямлену підтіками кам'янцю, то на високий блідо-сірий панельний блок. А загроза все густішала, перекидаючись на асфальт,

просочуючись в землю і будівлі, що тремтіли від реготу .... Я спробував закричати , але не зміг...

ПОСТ СКРИПТУМ :

КРАЇНА ВІЛЬНОГО ВИБОРУ

-есеї-

Герой одного добре знаного радянського фільму, що встиг, завдяки надчастим трансляціям набриднути навіть наймолодшим , у одній із тривіальних і вже зовсім не смішних сценек бере до рук гітару (тут камера повністю акцентує свою увагу на його обличчі, бо, вочевидь, виконавець ролі – гітарист нікудишній) і починає співати пісеньку про свободу вибору, яка починається словами (як зараз пам'ятаю, хоча вже кілька років уникаю телебачення, щоб бува, випадково не наштовхнутися на цей фільм):" Якщо у вас немає тітки, то вам її й не втратити..."

І дійсно, навіть у найтоталітарніших країнах, людина насправді мйже так само необмежена у виборі, як і її родовичі з теренів держав, що самоназивають себе вільними та демократичними. Навіть коли нас ув'язнено, ми ми можемо тішитися чи не тішитися з того приводу, протестувати чи не протестувати, а якщо протестувати, то знову ж таки вголос або подумки.

Ми можемо думати або не думати, робити щось чи не робити, пити чи не пити, вживати або не вживати наркотики. Ми ніколи не позбавлені вибору, його у нас більш ніж достатньо завжди, бо кожне "або" постійно породжує десяток інших. Якщо колотися, то чим : героїном, морфієм чи кокаїном? Якщо пити, то "смагу" чи коньяк? І якщо нарешті коньяк, то знову ж таки: який? Можливостей для вибору безліч, іноді він видається просто зайвим і навіть нав'язливим, бо переслідує нас в активній формі, постійно спонукаючи до якихось дій...

Ми можемо ледь не все, бо, коли чогось не можемо, то все одно таки можемо, байдуже, що щось інше.

Ми можемо ходити чи сидіти, можемо впадати у розпач чи тішитися, можемо байдикувати чи виснажувати себе працею, можемо відвідуватим сексопатолога чи літати на дельтаплані, можемо писати листи чи довіряти найпотаємніше щоденникам, можемо чухатися поза вухом чи підозріло на когось тупитися... Можемо навіть жити чи не жити, накладати чи не накладати на себе руки...

І лише в одному, проте найважливішому, нас позбавлено вибору: ми не можемо не

померти ...

Лютий 2000

м. Івано-Франківськ

Р О З Т И Н

(натюрморт №4)

Лікар виринав зі сну раптово та стрімко, наче болід у зоряне небо, жодного разу не пам'ятаючи тих жахів, які привиділися йому щойно; не намагаючись згадати. Він прокидався майже безболісно, як свіжопрооперований, як

ого ще тримає путами передригнутої безтілесності дурман наркозу, і, користаючись із цієї щасливої та вигідної прикмети свого організму, він одразу схоплювався на ноги та мчав до ванни, аби встигнути встромити голову під струмину анестетичної холодної води. Але до того часу поки перша рятівна крапля своїм масажним спокоєм скраплювала його рідку, як у підводника-ядерника, чуприну, біль, мов розбурхана стихія, якій не перешкода сміховинні смуги захисту цивілізацій та полісів, долав дистанцію сигнальних систем і нокаутував свідомість нищівним валом. Холодна рідина приборкувала його різкість, втихомирювала, як твереза дружина вдрузки п'яного чоловіка, що, хильнувши зайвого на гостині, починає поводитися агресивно; врешті, робила стерпнішим.

Після п'ятихвилинної процедури лікар відчувався майже бадьорим, немов після похмільних

100

грамів, які, як він здогадувався, вже встигли встромити в себе непевною рукою інші його колеги, перебуваючи на цю катарсисну мить в оточенні тих алкоголіків, яких лікар звик називати бидлом - із злиденно-заздрісним блиском в очах, з гепатитно-церовими відтінками шкіри, з потворними гумовими ерзац-обличчями.

Лікар віддавна не зазирає до люстерка...

Свої перші 150 лікар вихиляв у суворо визначений час, коли цього вимагали нудота та бридкий розпач, які перетинали свої шляхи десь у стравоході, поміж легень, поруч із серцем. Не даючи їм жодної змоги підступитися кам'яним клубком ближче до горла, він пив просто з пляшки, уважно слідкуючи, щоб не випити більше, ніж у попередні дні. Він, як ніхто інший, чудово розумів важливість тримання дози.

Лікар вважав себе міцним, тому що ніколи й нікому не скаржився на неталан, навіть Отим поодиноким шльондрам, що ненадовго затримувалися у його суто холостяцькому помешканні - койка, шафа, стіл (друзки рожевої молодості) та ще повно усілякого мотлоху: синкретичні уривки чиїхось листів до когось, подерті (ще одна визначальна ознака його життя) сторінки з подертих книг (останні він, мов досвідчений археолог, навантажений лише сухим вантажем фактажу, приписував ще більш древньому пласту існування Всесвіту - рожевощокій юності), якийсь посуд, жіночі трусики (відгомін кількаденок у його житті якоїсь із тих самих повій), діряві шкарпетки (обов'язково непарна кількість), інший подібний крам, який непомітно та невпинно, як глобальне потепління, окупував простір гнилої, наче зуби у його роті, кімнати.

Лікар пив багато і знав, що п'є багато, але він також знав, що менше пити йому небезпечно - не важливо чому - просто небезпечно та й годі. Якщо б він не пив стільки, то міг би почати думати, почати сумніватися, а це загрожувало такою безнадією, таким розпачем, що жодні нудота чи мігрень, навіть перемножені на безвихідь вихідних не могли з ними зрівнятися.

Наступні 150 він зуживав із бутербродом -

дорогою до анатомічки, яка, як їй і слід, містилася поряд із церквою велетенських розмірів (у порівнянні щодо інших будівель цього корінно-провінційного містечка, яке й асоціювалося для лікаря з Всесвітом, бо межі його він залишав востаннє ще в ті пропащі часи, в які, здавалося, і його не було, а існував хтось інший - схожий зовнішньо та вже давно забутий), у середохресті багна, яке продукувалося споконвіку змінними рембригадами, що нищпорили в тельбухах дороги, безперестанку змінюючи те, що щойно було змінене їхніми попередниками.

У скриньці з одягом на нього незмінно чекала закоркована пляшка, яку він механічно замінював свіжою, так само, як і плащ - сіро-зеленим халатом із незмивними плямами. Але перш ніж агресивно шматувати манекени, він мусив зробити ще кілька затятих задушливих ковтків, з яких кожен був наче останнім - так пекло в очах і горлянці... Та за мить вже було по всьому - тепер жоден манекен не здаватиметься йому чимось іншим, і вже в жодному випадку - колись живим тілом; тож тельбушити набряклі фігури можна буде якнайбрутальніше, зло та заповзято, а порпатися - без думок про смерть і потреби чогось іншого у житті.

І ще кілька ковтків.

Лікар знав, що йому не подають досконалих манекенів: такому як він піклуватися лише про дефектованих - це правда, і що тут вдієш? Хай так. Ще колись, коли він був не ним, він знав, що люди не помирають просто так, що вони не стають тілами навіть від старості — до зупинки душі та серця завжди спричиняється якийсь гандж, який треба, як на тренуванні, виявити і у гумових трупів, хоча вони й перфектніші за інститутські манекени...

Потім він мусив зробити ще кілька ковтків, щоб не тремтіли руки і не кололи горлянку

слова, які з непримітно для нього ж з'явленою посмішкою жбурляв у ненависні потворні зіниці колег, вдаючи товариськість і знаючи, що вони також вдають, і знаючи, що вони також знають...

Він пив свідомо, щоб позбутися зайвої свідомості, щоб розчинити у спиртокислотності порожнинного шлунку безперервні рефрени душі, щоб досягти досконалості у вугільній незрячості зіниць...

Цього дня все мало бути інакше - навіть голова боліла менше, наче даючи зрозуміти, що найгірше попереду, наче даючи його - те, найгірше, - відчутти сповна...

В обід вони пили розведений спирт, який щоденно постачав чийсь далекий родич. Канапки і крихти, краплі і спирт, скальпелі і гума, столи і фіалково-жовті манекени з запалими щокми. Холодильники з м'ясом...

Недбало штовхнули якусь тушу на стіл, коли він саме докурював десятую денну самокрутку. Війнуло карієсом до дому і вовчо-

місячною самотністю. Хтось увімкнув магнітофон, що захарчав, готуючись вочевидь всіх облаяти; хтось чихнув і, уздрівши зогнилий труп, недобре посміхнувся.

Хтось (той самий - недруг-колега) злорадісно прослинив лікарю вухо тупим жартом: цьому, мовляв, для трансплантації вже нічого не відітнеш - нерентабельно.

Лікар скипів - та це ж для паталогоанатомічки експонат! Хай вони ним і займаються!..

Швидко пересихала пляшка; заслинившись, мугикаючи російську попсу і пританцьовуючи довкола кам'яно-печерного стола, порпався у чийхось грудях товариш... Попри всі зужиті заходи смерділо не гумою, і навіть не цигарковим димом, - лікар наче вдихав ним же видихнене повітря і кривився, і згадував, що вже бозна коли хтось інший, схожий на нього, блюванув десь неподалік, ледь встигнувши зникнути із поля уваги жорсткого, з цапиною борідкою професора.

Клубок підійнявся небезпечно високо, висотавши щось із серця та легень, аж тістислися і обвисли, як лопнута святкова кулька чи відімкнений апарат штучного дихання.

- Позич сотку... — прохрипів лікар, в'їдаючись поглядом, як вапном, у земельного кольору (тут усе було таким) щоки колеги.

- Ти шо? - вперше зробив щось щиро той, вперше здивувавшись.

Але одразу ж зіниці напроти скам'яніли знову, спростивши ери еволюції до зруйнованості гальмівних структур:

- Своє треба мати!

- Слухай... ти ж мусиш зрозуміти... — всі приниження вартують того, щоб уникнути останнього, щоб не вивернутися перед цим йолопом споднім боком, щоб не показати йому вмісту своїх тельбухів (себто, своєї душі). — цей того потребує.

Мить неусвідомленого тріумфу в очах напроти - мить глядача колізею, який необережним порухом долоні може припинити чийсь страждання - і... вказівний палець поблажливо здійсмається догори.

- Хіба, як завтра повернеш із процентами.

Лікар оминає увагою нестерпність деяких слів, неслухняно киває головою, міцно стиснувши уста і шлунок, пручаючись вибуховому фонтану прозорості та нікчемної гидоти зсередини, і простягає дрижачу руку... Коливається у пляшці хвиляста речовина із заспокійливим антитанатичним запахом. Мілішає світ, мілішає зафарбоване століттям раніш вікно і мляво розтрощений промінчик понад фарбою. Набряк у грудях розсмоктується, заруб

цьовуються десь там (хоч не важливо вже й де) рани. Відмирають, як релікти безмежності, запахи, що приносять змішання і сумбур, залишається лише манекен - майже такий, як завжди - лише не гумовий, а пластиліновий, та ще, може, трохи надміру м'який. Крізь глухе шумовиння долинають до лікаря обрубки лінивих і безсенсових фраз, які починають до нестерпності множитися і нав'язливо, мов вібрація свердла, яке трепанує череп, повторюватися.

— Тиждень?.. тиждень пролежав у своїй смердючій квартирі - от і сам засмердівся... - звідтіля і без того постійно тхнуло... ніхто й не зауважив... сам... фе, бридотня.. сам... смерділо... тиждень... сам...

Лікар віддавна не заглядав у люстерко і намагався не думати, бо думки породжують сумніви і наштовхують на онтологічні рифи смерті. Він волів просто робити те, що треба робити, не зауважуючи зайвого і не переймаючись нічим, окрім виконання нехитрих і звичених рухів.

Лікаря ніколи ніхто не любив, і навзаєм - він ніколи нікого не любив, бо, якщо коли давно щось таке й траплялося, то аж ніяк не з ним, а хіба з тим, іншим, який давно зник, розтанувши у ковтках прозорої рідини, чие життя лікар знав, наче своє власне... Він не любив і не знав, що воно може означати, бо коли помічав у собі щось патологічне, незнане - хай навіть звичку до присутності у безладі квартири чергової шльондри, - безжально труїв зародки емоції, наче ретельна домогосподарка першого таргана у відпущеній до нежиттєвого блиску кухні....

Лікар робив розтин з професійним холодом і непрофесійною впевненістю — він чекав на подертий, мов старий футбольний м'яч, міокард або інший, суміжний із ним м'яз -

все було надто просто, надто нецікаво і надто заспокоїливо, як останнє пиво і п'ять самокруток на сон...

Але розривів на серці не було, не виявилось взагалі нічого, що би могло бодай опосередковано спинити цей запліснявілий нецікавий камінець, який у інших випадках наводить на думку про бутерброд із дрібно пошматованою ковбасою і покришеними кубиками моркви. Лікар починав нервувати, він шалено порпався у здрібнілих до дротяності тельбухах,

він дратувався, все ще сподіваючись відшукати підтвердження черговому ілюзорному поясненню. Ним опановувала безнадія - він уже був певен, що у цій майже розкладеній небуттям мумії, повз яку байдуже походили і продовжують проходити несправжні манекени, що маскують свої справжні запахи отруйністю проспиртованих аерозолів, він не знайде нічого, що би змогло її примусити опинитися тут. Він уже бачив це і знав це, хоча ще відмовлявся вірити

-

адже таке пропікало його до бажання вити на місяць, до бажання товкти, немов у дитинстві, подушкою до стін, метаючись у істериці та вимагаючи від присутніх дорослих зволити його ультимативним вимогам, до бажання битися чолом у двері... Ще кілька розривів - тупик, двері позаду якого зачиняються, а стіни довкола, мов у дурнуватою бойовику, стискаються. Волання зсудомлювалося у горлі, а бажання подивитися на себе в дзеркало роздирало пазурами груди... З очей лікаря вислизнули, як крізь випадково незачинені двері, дві прісні й тверезі, наче дошкільне дитинство і аскетика подружнього життя, сльози.

Скальпель глухо гепнувся додолу, а лікар намагався оминати страшний набряклий труп, що перегороджував йому дорогу до виходу. Лікар хотів кричати і побачити свої зіниці, що шалено металися напівтемною залогою землистого кольору. Він побіг, безглуздо цокотячи підборами до брудних облицювальних плит долі, відчуваючи неухильність від хвилі жаху, що почала здійматися глибоко у давнині того, хто був не ним, і загрозливою тінню майнула над головою з рідкою, як у підводника-ядерника, чуприною...

Він розчахнув двері ліктем і чолом, яке струсонуло його кудись глибше - у щілину нескаламученого алкоголем "Я", і прорвало греблю сліз. Як не дивно, дорогу він все ще пам'ятав - міг би здолати її навіть із заплющеними очима, навіть рачки, навіть стікаючи кров'ю - не в туалет - до нього далеко — у комірчину за рогом...

Бризнуло водночас і з рота, і з носа - тож він ледь не захлинувся, пригадуючи схожість рис когось давнього у ньому з розкладеним тілом на солі. Щось зависло над плечем - тяжке та моторошне - і озирнутися не вистачало духу.

З горла виринали все нові та нові, з кожним наступним разом потужніші, схлипи зниклої душі... Тінь з-понад плеча збільшувалася, переповзаючи з підлоги у повітря, затраскуючи очі, поглинаючи сам страх...

Розітнута рука на столі стислася в кулак...

Лікар, стоячи на колінах, похитнувся і, немов вколошканий смертник, гепнувся обличчям до забльованої підлоги...

P.S.:

Але чи змінилося би хоч щось, якби кільканадцять років тому він не припустився один

ої хірургічної помилки, оперуючи партійного боса?..

ЯКОСЬ ВІН ПОМЕР УВІ СНІ

(міжпанамнезійний проміжок)

Якось він помер уві сні, але невідомо, чи то трапилося із ним насправді, коли він спав, чи смерть зачалася посеред одного зі сновидінь, яке так і не закінчилося. Він зрозумів, що помирає, завдяки тому, що бачене ним марення раптом сповільнилося і запульсувало, ніби вражене стенокардією серце: гучно, різко боляче; згодом воно на мить зблякло, розмазавшись акварельними плямами, схожими на ті, які колись бачив на виставці абстракціоністського візіоністства; раптом фарби набрякли, перетворившись на сферу або кулю, що почала швидко віддалятися і зменшуватися; він злякався і здивувався, простягнувши навздогін тому, що відлиняло, руку, як немовля, що у нього прибрали з-перед очей цяцьку; і куля, наче вловивши його бажання, повернулася, втиснувшись болісним видінням у очі, які шалено металися під розпеченими повіками, намагаючись впізнати котрусь із контрастних фігур, що видавалися йому знайомими. Куля збільшувалася, стаючи нестерпною, а обличчя перед очима, які телескопічно видовжилися і звузилися, годі було ідентифікувати. Нараз набряк луснув, як бульбашка, але за крихітними сегментами, що розліталися кудись поза межі видимості, не було нічого, окрім швидкої чорної сили, що увіп'ялася в зіниці і, протнувши їх, розірвала мозок. Біль заповнив його ество, застрягаючи в горлі, але він не зміг навіть закричати, бо та ж бридка чорнота, що увірвалася невідь звідки, судомно стисла йому легені, перетявши зашморгом горлянку. Його метало задухою, і це було ще нестерпніше, ніж біль, бо дозволяло боятися ...

Потім не стало нічого: ні страху, ні болю, ні звуків, кудись зникла навіть чорнота. На мить йому пригадалися розповіді про темний тунель і яскраве світло наприкінці, але одразу ж і забулися, бо не було ні мороку, ні світла .

Поступово його наповнювало страждання, власне, тепер він і був самим лише стражданням, що назавжди опинилося ніде. Йому кортіло плакати, але сліз, які постійно вимивали порошок і бруд з поверхні очей раніше, вже не існувало, як не існувало й очей. І тоді він вперше відчув жаль за тим тілом, яке могло відчувати світ, торкатися до нього, і яке не шанував. Думки не обтяжували його, бо майже все тільки-но подумане він одразу ж забував, забуваючи водночас і тьмяні примарні згадки про

життя: вже не пам'ятав ні імен, ні будь-чого з того, що фіксується чуттями; окрім страждання, яке, здавалося, живе в ньому не одну вічність.

Йому не вистачало голосу, бо інколи страшенно хотілося вити від незбагненного болю. Йому не вистачало очей, бо не бачити навіть ніщо видавалося нестерпним і неможливим. Йому не вистачало слуху, бо німота вакууму страшніша найпсихотропнішої тиші. Йому не вистачало тіла, бодай враженого паралічем, бодай неживого, будь-якого тіла, що дозволить відчувати рух всесвіту. Він почувався, як тяжкохворий, прикутий до ліжка, що у сутінках свідомості мріє про інший стан і хай невеличку прогулянку. Але він знав, що небуття його, як і страждання, буде вічним, бо немає вже ні годин, ні сторіч, ні часу, як плинності, існує саме лише безмежжя нематеріального болю ...

Він пам'ятав, що раніше, до цього страждання, там, в реальному, були люди, яких він, можливо, любив, і які, не виключено, також його любили, але, швидше за все, лише на відстані, роз'яtringючи якісь виразки чварами при спілкуванні. Він хотів бачити цих людей і не міг, він хотів чути їх і не міг, він хотів хоч якось відчувати їх, але навіть цього не міг. Йому кортіло зникнути, злившись із світловим духом, віддавши себе на розчин колективного сум'яття, але він продовжував самоіснувати у порожньому пекельному всесвіті не-існування. І тоді він зрозумів, що це карма, але у кожного вона своя, а біль, який він відчуває і який посилюється та розростається, безперервно множачись, гейби пухлина, в мільярди разів нестерпніший за той, який спізнав там,— єдина даність, від якої не позбутися і якій не буде краю; і, що навіть зникнути зовсім він не може, бо самогубство вже не в його владі

Але, коли страждання таки розірве його зовсім, спопеливши найостаннішого спогада, все розпочнеться знову, без будь-якої надії на краще ...

1 - 2 березня 2000

м. Івано-Франківськ

*P.S.: І навіть без жодного сподівання
на гірше*

КОРОТКО

(ВТОМА ДРАМИ)

Залишається невідкороковано 20% до відпульсованої тобі дефектами заводу-виготовлювача вічності.

Вливаєшся в шал чвертьдосконалої екзальтації брудного танку під п'яний, мов

дош наприкінці новорічної ночі , блюз. Вираховуєш втрачені намарно кіловат-секунди, вичавлюєш криптограми кислот із драглів мікросхем чергового втраченого без лапок покоління. Засоромлено затуляєш кісткою долонь свою оголеність, отямившись від електронного забуття алкогольної доби, оточений волохатістю жіночих тіл, різнобарвне

поміж ніг яких калейдоскопічними путами зсудомлює тобі руки та шию, чуває ніс огидним смородом ненароджених дітей, в"ється довкола зболених очей галюциногенним маревом трутизного павутиння тарантула. Їх криваві пазурі зблискують у нудотній темряві, немов багнети на ворожих карабінах, згодом впинаються в твоє тіло, потамовуючи екземно-

гонорейну сверблячку кривавими мозолями та виразками. З них наближають до тебе свої справжні обличчя, бризкають скрапленням двоязиковим трупом вина в очі і наввипередки розповідають про обраних ними достойників, позбавляючи тебе титулу святості.

Звинувачують тебе, скривавленого, з роздертим на дрібні кавалки серцем у негречності та нечуйності, припадаючи мазохістичними, нецілованими тобою устами до покусаної пахвини; звиваються, наче джгут довкола сонної артерії, щоб спинити ними ж спровоковану кровотечу і продовжити твої страждання своєю награною небайдужістю. Цілують тебе механічно, ворущачи губами в ритмі зневодненої рибини, довгими пальцями в цей час намацують гаманець у твоїй кишені; немов рибалка із столітнім стажем, виловлюють з нього іржаву копійчину, вочевидь безплідну. Гидливо відштовхують тебе, помітивши, що ненароком пошматували іклами твої обличчя-шию. Тікаєш, облитий із п'ят до горла помиями їхнього реготу, згодом очищений дощем слини, що стражданням спотворило їх псевдоправильні обличчя.

Залишається невідкорковано 40% об'єму до неочищеної ейфорійної істини... Скрадаєшся попідстінними риданнями, щодня помираючи від нудоти на кладовищі власного блювотиння, Рвеш жмутки волосся з тімені, бачачи, як якась невідворотна недосконалість відчленованого етичною еволюцією "Я" з самогубчим реготом заштовхує десятки обраних в казан з киплячим спиртом...

Залишається невідкорковано ще кілька пляшок з джинами, яких хочеться звільнити у сподіванні на їх доброту та відданість, що проте раніше чи пізніше перетвориться у віроломство ореальної втрати, яка у візерунку хитросплетінь неможливості подарує тобі незліченну за кількістю віру, що, як і вперше, видаватиметься останньою, але, як і вперше, роз'ятриться незбагненністю гравітації, щоб, як і вперше, розчинити тебе в суїцидному спалаху безглуздої повторюваності...

Залишається невідкоровано 19% до невідпульсованої тобі дефектами заводу-

9991. АПОКАЛІПСИС. ТАКИЙ НЕ СХОЖИЙ
НА ПРАВДУ.
(послання з астероїда)

Астенічне покоління здійняло догори змарнілі та кволі рученята в намаганні захистити сонце, що зблідло від жаху, пропечене виразками кратерів, надгрижене напівбожевільним вар'ятом. У цьому шляхетному жесті — весь егоїзм попередніх тисячоліть новітньої історії: у цьому благородному пориві - вся нікчемність приреченості.

Хмари спустилися надто низько, змочивши перламутром наше неперламутрове волосся, змивши попередньо нейтралізований попіл. Пара розділила наші очі всесвітом сновидінь та марень, волога повернулася на планету переможним падінням , щоб, торкнувшись наших волохатих п'ят рецепторами океану, оголосити мобілізацію п'явур. Хмари зручно розляглися в западинах рельєфу, і вже було неможливо зрозуміти: чи це впало втомлене старечістю небо, чи набрякла, збільшена гормонами росту Земля. Так чи інакше, а атмосфера сконденсувалася довкола нас, втікаючи змійкою іржі та згустками слизу в дріжджові драглі тельбухів планети. Сонце горлало щось в гучномовець, здається, закликаючи зберігати спокій і не піддаватися паніці, але від цього вереску лише скипіла волога і залишилася позаду газовим шлейфом...

Голкотерапія загартованого каміння замість користі оберталася апогеем страждання і єдине, чого насправді хотілося - миттєвого кінця. Але він все не надходив, зсудомлюючи приречених тортурами очікування. Револьвер безгучно розряджався та незлостиво посміхався у відповідь на прокльони. Пошматований череп стікав щоками у інкарнації місива мозку та кісток, поглиблюючи вже і без того межовонеможливий

біль. Окис азоту опікав нутрощі, повертаючись назовні схлипами реготу, колективним блюванням сміху, який миттєво приписувався несвідомим сарказмові над детермінізмом та померлим президентом, щоб самовиправдатись. Зріджені легені витікали через горло зрідженим холодцем після кожного вибуху кашлю. Брак кисню викручував тіло подертою старою ганчіркою, марно сподіваючись вгледіти хоч краплю повітря, бо очі вже давно залишили орбіти у між'ядерному вакуумі не прогнозовано-ймовірною траєкторією.

Тіло розламувалося від холоду. Пісок під ногами кришився од поза ймовірного жару, попеліючи та іонізуючись. Іонізація вражала мільйонами рентген, розкидаючи між поселень болісні онкологічні метастази. За мить суспільство перетворилося на байдужий конгломерат пухлин.

Останні крихти планети роздмухував слабкими подихами сплячий Бог.

Блякле півсонце мляво-байдуже поринало в надир, полишаючи за собою пітьму безмежжя та беззахисної апатії...

4 травня 1999

м. Івано-Франківськ

ЕПІЛОГ

Отже, кінець...

Світ зник, наче спалений рукопис чи розтрощена на черепці ваза...

Залишилося змести рештки, прибрати попіл і вчинити дезінфекцію.

Потім – чекати. Невідь на що, невідь навіщо. Проте нечекати не можна, бо альтернативи чеканню не залишилося. Лише воно – чекання, як своєрідна релігія, бо хочеться вірити у відродження та створення нового, кращого, але й чекання, як найвитонченіша тортура, яку не вистачає снаги перервати. Чекання на зустріч, термін якої давно минув, і залишається сподіватися хіба на помилку чи чудо...

Чекання на звільнення, на спокій, на ніщо, на нечекання. І все ж, завжди лиш воно – непричепурене кактусами чекання...